

A sokszínű tehetség

**A SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézet OTDK-s hallgatóinak
pályamunkái**

Szerkesztő: Farkas Éva – Szirmai Éva – Újvári Edit

Olvasószerkesztő: Szirmai Éva

Borítóterv: Gerencsér Gábor

Illusztráció: Kulcsár Nárcisz matematika – andragógus tanár MA hallgató

Felelős Kiadó: T. Molnár Gizella

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézet

Tördelés: Szigeti Márton Levente

Nyomdai munkák: Norma Nyomdász Kft., Hódmezővásárhely

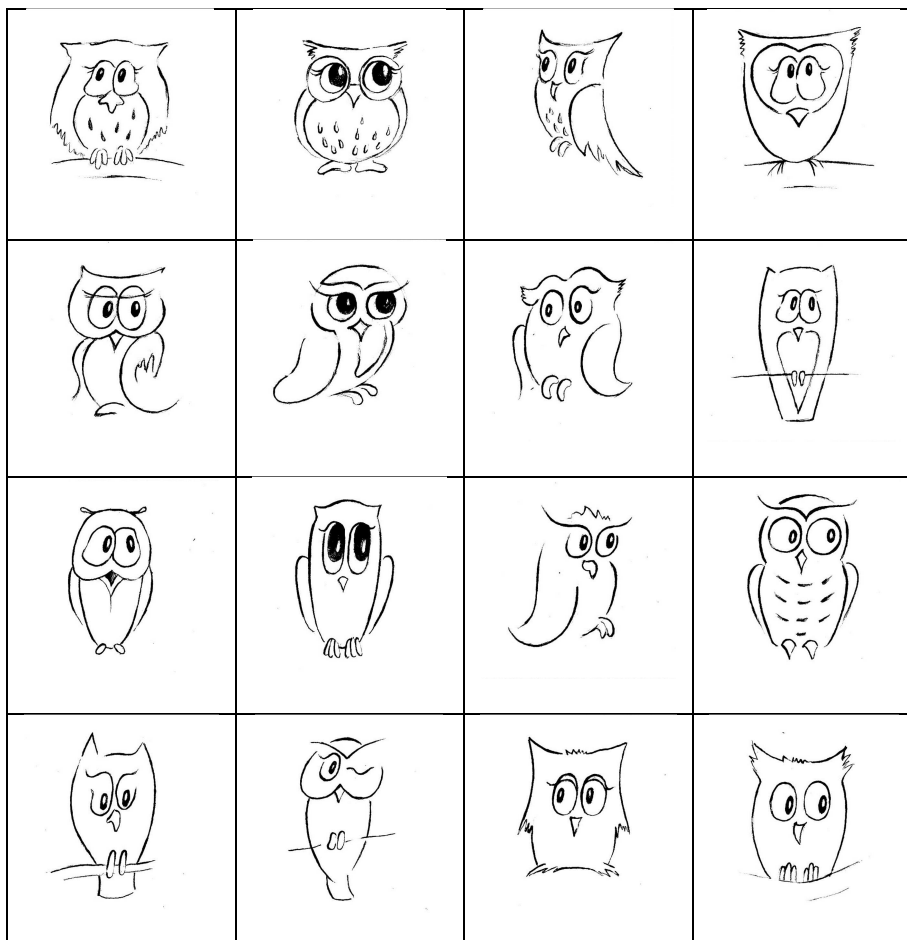
Felelős vezető: Rostás Pál

ISBN 978-963-306-098-8

A tanulmánykötet kiadása az NTP-OKA-XXII. "A felsőoktatási intézmények karain és tanszékein működő, tehetséggondozó műhelyek és a tudományos diákköri tevékenység keretében működő kutatóműhelyek támogatása" című NTP-OKA-XXII-018 számú pályázati támogatás keretében, az Oktatásért Közalapítvány támogatásával valósult meg.

A sokszínű tehetség

Az SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézet OTDK-s hallgatóinak pályamunkái

Szeged
2011

TARTALOMJEGYZÉK

T. Molnár Gizella: Előszó	5
Újvári Edit: Bevezető	7
Farkas Erika: Érdekek útvesztőjében	9
Hangya Dóra: Nem baj, hogy más, az a baj, amikor úgy gondolják, hogy kevesebb	23
Leszkó Hajnalka: A felnőttképzés „sarokköve”	37
Rendek Tímea: Jog – lehetőség – hozzáférés	50
Csehó Orsolya: „Mentsétek meg a reményt!”	65
Bérczi Tünde: A Szegedi Ifjúsági Napok hatása a fiatalok ökológiai gondolkodására	75
Gaudi Kitti: Vay Péter, egy misszionárius-műgyőjtő a 20. század elején	93
Majdanics Hedvig: Elűzve a szülőföldről.....	105
TARTALMI KIVONATOK	117
Barna Sarolta: A Szegedi Szabadtéri Játékok kultúrmissziója	117
Bohádi Dóra: Andy Warhol Magyarországon.....	118
Kovács Anett Jolán: Hogy kerül a csizma az asztalra?	119
Kulcsár Nárcisz: Képzőművészettel a felnőttek lelki egészségéért	121
Márta Matild: A változtatás hangjai	122
Mihályfi Judit: Borkultúra menedzser, kultúraközvetítés a borok világában	123
Sipos Katalin: A sajtófotó története.....	124

T. MOLNÁR GIZELLA**ELŐSZÓ**

Amikor a Felnőttképzési Intézet Andragógia és Kulturális mediáció című kiadványsorozatát útjára indítjuk, Klebelsberg Kuno, a húszas évek legendás kultuszminisztere jut eszembe, akinek egyetemünk a létét köszönheti, és akinek a gondolatait manapság oly gyakran idézik, néha anélkül, hogy azok mélyebb tartalmát pontosan átgondolnák. Pedig érdemes lenne, hiszen munkásságát, írásait tanulmányozva kitűnik, hogy a tudománypolitika és az egyetempolitika szorosan összekapcsolódott Klebelsberg gondolatrendszerében. Meg volt róla győződve, hogy az egyetem, mint intézmény lényegét éppen az adja, hogy nemcsak az oktatás, hanem a kutatás feladatát is magára vállalja. Ez a gondolat ma is megállja a helyét: természetesen nagyon fontos a minél magasabb színvonalú oktatás, „az egyetemnél azonban az oktatással párhuzamosan áll a kutatási szempont is”.

A Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézete ebben a tekintetben is igyekszik megfelelni az egyetemi karral szemben támasztott elvárásoknak, és komoly sikereket ért el az elmúlt években a kutatómunka területén. Ennek eredményeképpen indíthatjuk útjára azt a könyvsorozatot, melynek első kötetét tartja kezében az olvasó.

Külön öröm számomra, hogy az első kötet a hallgatóink munkáit tartalmazza. Az intézet oktatói ugyanis saját kutatómunkájuk erősítése mellett tisztában vannak azzal a felelősséggel is, amit a jövő kutató generációjának a nevelése jelent. Hiszen a majdani kutatók, tudósok most járnak egyetemre, most tanítjuk őket, s ha mi, oktatók komolyan vesszük a feladatunkat, tudjuk, hogy az aktuális tananyag mellett a kutató kíváncsiságát, a kutatói szemléletet is át kell, hogy adjuk nekik, miközben lehetőséget kapnak tehetségük kibontakoztatására. Ennek egyik lehetséges kerete a tudományos diákköri munka, ahol az érdeklődő és tehetséges hallgatók mentorukkal közösen elmélyülhetnek egy-egy kérdés tanulmányozásában, elsajátíthatják a kutatói tevékenység alapjait, és eredményeiket be is mutathatják a szakmai nyilvánosságnak.

A Felnőttképzési Intézetben az utóbbi évtized során nagyon komoly tudományos diákköri tevékenység épült ki. Évről évre egyre több hallgató és témavezető oktató kapcsolódott be az intézeti TDK munkájába, amely a következetes és kitartó tehetséggondozás nyomán egyre jelentősebb eredményekkel büszkélkedhet. A korábbi, több évig tartó szünet után a siker az Országos Tudományos Diákköri Konferenciákon is megmutatkozott. 2007-ben és 2009-ben is több helyezést, különdíjat nyertek el hallgatóink, mindkét konferencián volt egy-egy első helyezettünk is. Az idei, a XXX. OTDK azonban áttörést hozott a

komoly kutatómunkát végző hallgatók számára. Nagy örömünkre – az andragógia képzőhelyek összefogásának eredményeként – végre önálló Andragógia Alszekció keretei között mutathatták be dolgozataikat az andragógus Ba és Ma szakos hallgatók, köztük a mi 15 fős csapatunk, amely a legeredményesebbnek bizonyult. Az erős mezőnyben minden hallgatónk kiválóan szerepelt, összesen nyolc díjat nyertek el, ami intézetünk történetében egyedülálló teljesítmény.

Nem tudom, hogy kinek volt nagyobb az öröme: a hallgatóké, vagy az őket kísérő oktatóké, de az biztos, hogy komoly, motivált, és eredményes munkát végzett hallgató és mentoráló oktató egyaránt, melyben a tudományos kutatás, a közös munka öröme és a tehetséggondozás egyaránt szerepet kapott. A legfontosabb eredményt – a színvonalas, tudományos igényű dolgozatokat – tartalmazza ez a kötet, melynek tanulmányozása szakmai gyarapodásunkat szolgálja, s egyben példát jelent a kutatómunkát még most kezdő hallgatók számára is.

Meggyőződésem, hogy az intézetben folyó tudományos diákköri munkával, és ezzel a kötettel egyaránt jelentős lépést tettünk az egyetem kutató funkciójának erősítésében.

T. Molnár Gizella
intézetvezető

BEVEZETŐ

A XXX. Jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferenciára benevező andragógus hallgatóink pályamunkáinak kötete nem csupán a nagyszerű konferencia eredményeket tükrözi, hanem egyben a Felnőttképzési Intézet szakmai színvonalát, oktatási eredményeit is. A TDK munka és az OTDK-szereplés a tehetséggondozás talán legfontosabb mutatója, ugyanis a tömegképzés keretei között a tudományos diákköri tevékenység biztosítja leginkább a lehetőséget a jó képességű, szorgalmas hallgatók mentorálására és motiválására.

A hallgatók eredményei, a XXX. OTDK Andragógia alszekciójának tagozataiban elnyert nyolc díj az oktató munka színvonalán túl jelzi a tanár–diák kapcsolatok szakmai és emberi oldalának eredményességét. Itt kell megemlítenünk a kiemelkedő teljesítményükkel díjazásban részesülőket: Gaudi Kitti, Hangya Dóra és Rendek Tímea első díjat, Farkas Erika, Leszkó Hajnalka második, Majdanics Hedvig harmadik helyezést ért el, Bérczi Tünde és Csehó Orsolya pedig különdíjban részesült.

A tanulmánykötet tartalma mutatja, hogy a hallgatók az intézetünkben folyó képzési programnak megfelelően változatos témákat választottak TDK dolgozatuk tárgyául. A felnőttképzés és -oktatás sokrétű problémáitól kezdve a művelődéstörténet, kultúraelmélet, környezettudatosság mint kulturális értékrend kérdéseiig érdekesebbnél érdekesebb témákat dolgoztak fel, bizonyítva, hogy intézetünkben nem csak a képzés, hanem a tehetség is sokszínű. Kötetünkben a díjazásban részesülő dolgozatokat tematikus rend szerint csoportosítottuk: az első négy dolgozat a felnőttképzés különböző aspektusait dolgozta fel, konkrét kutatási, mérési eredmények alapján, majd a feltárt problémákra egyben szakmai javaslatokat is kidolgozva. Két dolgozat korunk meghatározó jelentőségű problémaköre, az ökológiai válság és a megoldásként kibontakozó környezettudatosság, mint értékrend, magatartásmodell megjelenését, erősítésének esélyeit tárgyalja, az oktatás és az ifjúsági rendezvények példáinak, lehetőségeinek kutatásával. Ugyancsak két dolgozat pedig rendkívül gazdag dokumentációs és forrásanyag feldolgozásával történeti-, kultúrtörténeti témát fejtett ki, ezek alkotják kötetünk tanulmányblokkjának harmadik egységét. Ezt követően a XXX. OTDK-n bemutatott többi, szintén magas színvonalú dolgozat absztraktja olvasható. A kötet CD melléklete pedig mind a 15 teljes dolgozatot és melléklet-anyagukat tartalmazza.

Intézetünkben számos kolléga vállal TDK témavezetést, szakmai igényességgel, kutatói tapasztalatainak átadásával és nem utolsósorban odafigyeléssel, a diákok biztatásával,

kutatásuk segítségével. Bár a tehetség minden évfolyamban jelen van, elsősorban az oktatók felelőssége a sikeres ösztönzés, és a hallgatók kutatói munkában való elmélyülésének segítése. Ki kell emelnünk a Farkas Éva által vezetett Intézeti Tehetséggondozó Műhely sikeres pályázatait és munkáját, amelyek mind a kari TDK fordulóra, mind az OTDK-ra való felkészülést elősegítették, kötetünk kiadását lehetővé tették. Úgy vélem, intézetünkben a TDK munkának presztízst teremtettünk, OTDK eredményeink és az Andragógia és Kulturális mediáció sorozat első kötete követendő példaként szolgálhatnak a következő évfolyamok számára is. Köszönjük a témavezető Kollégák szakmai segítségét, a TDK munkában résztvevő hallgatók számára pedig további szakmai sikereket és a tudás örömét kívánom!

Újvári Edit
JGYPK TDB elnöke, Intézeti TDK-felelős

FARKAS ERIKA

ÉRDEKEK ÚTVESZTŐJÉBEN

A MUNKAERŐ-PIACI FOLYAMATOK ÉS A FELNÖTTKÉPZÉSI RENDSZER ÖSSZEFÜGGÉSEI A
DÉL-ALFÖLDI RÉGIÓBAN

*„... valaki egyszer, amikor az egyetemek fontosnak tűntek, azt mondta,
hogy az érvényesülhet az életben, akinek van diplomája. És sorra tűnnek el
a kiváló kertészek, pékek, antikváriusok, kőművesek és írók.”*

(Paulo Coelho)

A téma aktualitása

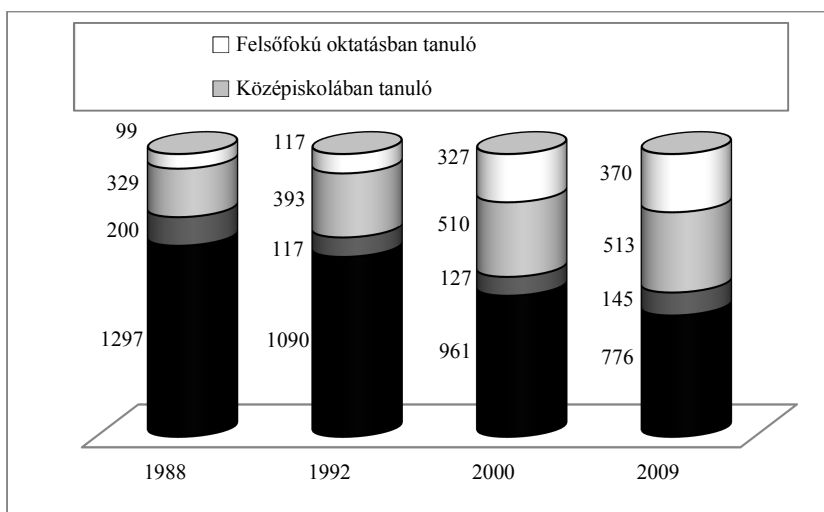
Napjaink egyik legaktuálisabb és legtöbbet vitatott témája, hogy a gazdaság változó igényeinek megfelelő mennyiségű és minőségű szakképzett munkaerő áll-e rendelkezésre.

Az Európa 2020 stratégia fő prioritása: az oktatás hatékonyságának növelése által a gazdaság versenyképességének fokozása, a 20-64 évesek 69%-os európai foglalkoztatási rátájának 75%-ra növelése (EURÓPA BIZOTTSÁG, 2010). Globális gazdaságunkban a magasan kvalifikált, gyakorlatias, innovatív munkaerő nélkülözhetetlen feltétele a fejlődésnek. Az utóbbi években folyamatosan nő az oktatás iránti kereslet, emelkedik a társadalom iskolázottsági szintje, mindez azonban nem tükröződik vissza a gazdaság fejlődésében. Hiába nő a képzési kibocsátás, hiába közvetítünk egyre több tudást, ha nem hasznosul a munkaerőpiacon a képzésbe befektetett idő, pénz, energia. Ez elsősorban a foglalkozási és a szakmastruktúra nem megfelelő illeszkedésével magyarázható. A munkaerőpiac és a képzési rendszer változásai egymástól függetlenül zajlanak, a képzési kínálat egyes szakmacsoportokban többszörösen meghaladja, míg másokban alulmúlja a keresletet. Mind mennyiségi, mind minőségi, mind strukturális zavarok jelentkeznek napjaink információhiányos és dezinformációkkal terhelt munkaerőpiacán.

A rendszerváltás hatása

A probléma gyökere a rendszerváltásig nyúlik vissza. Az 1989-es rendszerváltást követően megváltozott a gazdaság és az oktatás viszonya. Az 1990-es évek elején a piacgazdaságra való áttérés következtében a munkaerőpiac radikálisan átalakult. Differenciálódott a piac, összeomlott a képzések állami monopóliuma, színesedett az oktatási intézmények képzési palettája (GYÖRGYI, 2004). A rendszerváltás következtében az iskolapadból frissen kikerültek zöme nem tudott elhelyezkedni. A munkanélküliség elleni küzdelem eszközeként tekintettek a tudás gyarapítására, az iskolázottsági szint

emelkedésére, mely a munkaerő-kereslet egyik meghatározó tényezője lett. Az 1. számú ábra jelzi, hogy közép és felsőfokon oktatási expanzió következett be. A társadalmi igény, értékrend átstrukturálódása következtében a közép és felsőfokon tanulók aránya ugrásszerűen megemelkedett, míg a szakmát tanulók száma jelentősen csökkent (KSH, 2009).

1. ábra
Az oktatásban résztvevők számának alakulása Magyarországon
1988-2009 között (ezer fő)

Forrás: KSH (2009) alapján saját szerkesztés

A kutatás bemutatása

Tanulmányomban a Dél-alföldi régió munkaerő kereslete és a felnőttképzés képzési kibocsátása közötti kapcsolatot mutatom be. Kutatási területem az ország délkeleti részén fekvő Dél-alföldi régió, mely hazánk legnagyobb kiterjedésű régiója, Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyét foglalja magába. Mind országos, mind európai uniós viszonylatban a legelmaradottabb régiók közé tartozik. A régió fő sajátossága: a gazdaság agrárkaraktere (Dél-Alföldi Operatív Program, 2007). Kedvezőtlen gazdasági helyzetét alátámasztja, hogy a Dél-alföldi régió GDP-je 2008-ban hazánk GDP-jének mindössze 9%-a, az EU 27 átlagának pedig csupán 42,4 %-a (KSH, 2010).

Kutatásomban 360°-os vizsgálatra vállalkoztam, azaz a régió munkaerő-piaci folyamatait, az azok alakításában meghatározó szerepet játszó különböző érdekszférák – a foglalkoztatók, a képző intézmények, a képzésben résztvevők – eltérő igényeit, attitűdjeit vizsgáltam. Az oktatás és a munkaerőpiac közötti diszharmónia mindhárom érdekszféra számára káros hatással, negatív externáliával jár. *„A jelenlegi metodikában mindegyik fél kudarc pályán fut, amit aztán áthárítással kénytelen feloldani”* (SZ. TÓTH, 2006:162). A folyamatok alakításának mozgatórugói a foglalkoztatók, ugyanis az ő

igényeik határozzák meg a munkaerő-keresletet, amelyhez igazodnia kell(ene) a folyamat másik két kulcsszereplőjének, az oktatási intézménynek és a potenciális munkavállalónak.

A felnőttképzés jelentősége

A munkaerő kereslet és kínálat közötti eltéréseket vizsgáló kutatások, prognózisok havi rendszerességgel jelennek meg. A kutatások többsége az iskolarendszerű szakképzés, a felsőoktatás képzési kibocsátására fókuszál, figyelmen kívül hagyva a felnőttképzés mutatóit, annak ellenére, hogy több mint kétszer annyian szereznek szakképesítést iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben, mint iskolarendszeren belül (SZILÁGYI, 2010). Meggyőződésem, hogy az oktatás és a gazdaság közötti inkongruencia, a regionális különbségek csökkentésében, továbbá a társadalmi, gazdasági feszültségek enyhítésében is egyaránt nagy szerepe lehet az iskolarendszerű képzésnél jóval rugalmasabb felnőttképzésnek. Ahhoz, hogy a felnőttképzés elősegítse a munkaerőpiac egyensúlyi helyzetének előmozdítását, meg kell vizsgálnunk a képző intézmények, a foglalkoztatók és a potenciális munkavállalók által alakított folyamatokat.

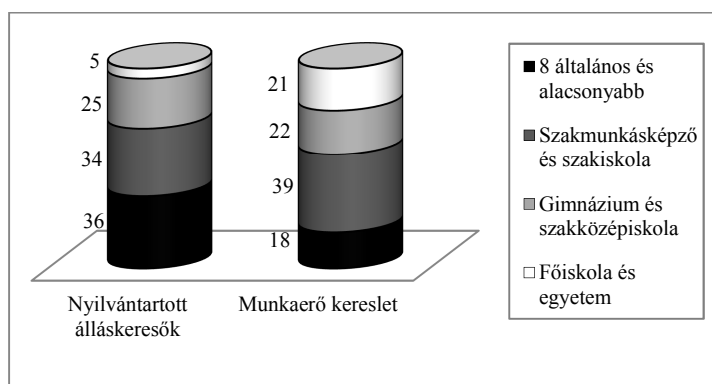
A Dél-alföldi régió munkaerő szükséglete és a felnőttképzés képzési kibocsátása közötti összefüggések vizsgálata

A munkaerő-kereslet és kínálat pontos előrejelzése számos nehézségbe ütközik. Annak ellenére, hogy több tucatnyi általános, speciális elemzés, munkaerő-piaci prognózis, makroszintű előrejelzés, terv, stratégia áll rendelkezésre, rendkívül nehéz reális képet festeni a munkaerő kereslet várható alakulásáról, ugyanis a gazdaság igényei napról napra változnak. A kereslet előrejelzésének általam is választott módja lehet az álláshirdetések elemzése. Az álláshirdetések mögött nagyon sok információ húzódik meg, elemzésükkor nemcsak arra kaphatunk választ, hogy milyen munkakörre és hány főt keresnek, hanem arra is, hogy az adott munkakör betöltéséhez milyen végzettséget, szakképzettséget és kompetencia készletet vár el a munkáltató. A Dél-alföldi régió munkaerő keresletének megismerése céljából 2010. május és július között az Állami Foglalkoztatási Szolgálat honlapján meghirdetett 2210 álláshirdetést elemeztem. A kínálatot illetően a felnőttképzési intézmények képzési kibocsátását vizsgáltam az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatai alapján. A kutatásból származó információkat adatelemzéssel illetve tartalomelemzéssel dolgoztam fel.

A kutatás eredményei

A 2. ábra a nyilvántartott álláskereső iskolai végzettség szerinti megoszlását, valamint azt mutatja, hogy a munkaerőpiac elsősorban milyen végzettséggel rendelkezőkre tart igényt. Iskolai végzettség nélkül, a 2210 állásból mindössze 6 tölthető be. Tehát befejezett 8 általános iskolai végzettség hiánya esetén nem beszélhetünk foglalkoztathatóságról. 2010 júniusában, a Dél-alföldi régióban a nyilvántartott álláskereső legnagyobb arányban (36%) 8 általános és alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeztek. Alacsony iskolai végzettségük közrejátszik abban, hogy nem tudnak

elhelyezkedni. Ezt igazolja, hogy az általam vizsgált álláslehetőségek mindössze 18%-a tölthető be általános iskolai végzettséggel. A legalacsonyabb a diplomás álláskeresők aránya (5%). Az álláslehetőségek 21%-ánál 2010 júniusában feltétel volt a főiskolai vagy egyetemi végzettség. A diplomásokéval közel azonos a gimnáziumi, középiskolai végzettséggel rendelkezők iránti munkaerő kereslet (22%), azonban közel 25%-uk nem tud elhelyezkedni. Az álláskeresők között magas (34%) a szakmával rendelkezők aránya, annak ellenére, hogy a gazdaság leginkább a szakmunkásokra tart igényt. E paradox helyzet – a piac igényeit figyelmen kívül hagyó – szakmaszerkezet nem megfelelő struktúrájával magyarázható.

2. ábra

A nyilvántartott álláskeresők és a munkaerő kereslet iskolai végzettség szerinti megoszlása a Dél-alföldi régióban 2010. június (%)

Forrás: ÁFSZ, 2010 alapján saját szerkesztés; saját kutatás eredményei alapján

A munkaerő-keresletet illetően a régió belül eltéréseket tapasztaltunk. A legtöbb állást a legnagyobb területű Bács-Kiskun megyében, a legkevesebbet Békés megyében hirdették meg.

Az 1. táblázat 2210 állás elemzése alapján készült. Azt mutatja, hogy a vizsgált időszakban iskolai végzettség szerint, konkrétan milyen szakképzettséggel rendelkezőkre tart igényt a gazdaság. Azt látjuk, hogy az általános iskolai végzettséggel rendelkezők alacsonyabb presztízsű munkakörökben – építőipari segéd munkásként, takarítóként – tudnak elhelyezkedni. A Dél-alföldi régióban leginkább piacképes szakmát – kőműves, villanszerelő, szakács, eladó, lakatos – érdemes tanulni. Heterogénebb a szakközépiskolát, technikumot végzettek iránti munkaerő kereslet. A diplomásoknak meghirdetett állások 20%-ára különböző mérnöki végzettséggel rendelkezőket kerestek.

8 ÁLTALÁNOS ÉS ALACSONYABB		SZAKMUNKÁSKÉPZŐ ÉS SZAKISKOLA		GIMNÁZIUM/ SZAKKÖZÉPISKOLA/ TECHNIKUM		FŐISKOLA ÉS EGYETEM	
397 DB		851 DB		493 DB		463 DB	
egyéb segédmunkás	0	eladó	14	eladó	5	mérnök	1
takarító	2	szerelő (villany)	6	szerelő	2	ügyintéző	1
építőipari segédmunkás	5	pincér kőműves	9	ügyintéző	0	tanár	5
húsfeldolgozó	7	szakács	8	könyvelő	9	menedzser	8
konyhai kisegítő	7	lakatos	7	adminisztrátor	8	orvos	7

1. táblázat:

A munkaerőpiaci kereslet szakmák szerinti alakulása a Dél-alföldi régióban 2010. május és július között (db)

Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Kérdésként merül fel, hogy a képző intézmények által kínált szakképesítések összhangban vannak-e a felnőttképzési intézmények képzési kibocsájtásával? Az OSAP adatai alapján 2009-ben a Dél-alföldi régióban a 173 felnőttképzést folytató intézmény több mint 2 ezer tanfolyamot szervezett, melyeken csaknem 27 ezer fő vett részt. 2009-ben a régió felnőttképzési intézményeibe közel 10 ezren iratkoztak be azzal a céllal, hogy állam által elismert OKJ szakképesítést szerezzenek (OSAP, 2010). A 10 ezer résztvevőből, közel 1700-an informatikusnak tanultak. Ezer fő iratkozott be az aranykalászos gazda-, illetve gazdaképzésbe. Megdöbbentő, hogy a felnőttképzésben szakmát tanulók csaknem 20%-a két olyan képzésre jelentkezett, amely iránt nem mutatkozik jelentős kereslet a munkaerőpiacon. A Dél-alföldi régióban 2010. május-július hónapban 30 villanszerelőt kerestek, de az előző évben mindössze 19-et képeztek. Pincérek, kőművesekből, konyhai kisegítőkből és könyvelőkből is meghaladta a munkaerő kereslet a felnőttképzési intézmények képzési kibocsájtását (OSAP, 2010). Hangsúlyozni szeretném, hogy ezek az adatok a felnőttképzésre vonatkoznak, nem tartalmazzák az iskolarendszerben szerzett szakképesítéseket. A kutatásból származó adatok alátámasztják, a munkaerő kereslet és kínálat közötti diszharmóniát.

A foglalkoztatók oldaláról

A folyamatok alakításában meghatározó szerepe van a foglalkoztatóknak, ugyanis az ő igényeikhez kell(ene) alkalmazkodni az oktatási rendszernek. Problémaként jelentkezik, hogy a foglalkoztatók munkaerő igényei eltérőek. A makro- és a mikrovállalkozások vezetői eltérő attitűdökkel, habitussal, szemléletmóddal rendelkeznek. Egy multinacionális cég specialistákat igényel, akik egy-egy munkafolyamathoz értenek, míg egy kisvállalat generalistákat, akik több munkafolyamatot képesek ellátni.

A kisebb cégekben a belépéstől kezdve maximális teljesítményt várnak el a munkavállalóktól. Fontos, hogy az ott dolgozó sokrétű, gyakorlatias legyen, találja fel magát a különböző helyzetekben és oldja meg minél hamarabb a problémákat. A kisvállalkozás vezetője ezt így fogalmazta meg: *„Itt nem lehet hibázni, már az első napon a maximumot kell nyújtani”*. Egy nagyvállalatnál az a legfontosabb, hogy a jelölt maximálisan értsen az általa megpályázott munkakörhöz, pozitív legyen a munkához való hozzáállása, maximális teljesítményt nyújtson a rábízott feladatokban. A munkáltatók a gyakorlott szakembereket részesítik előnyben a munkaerő kiválasztása során, a nagyvállalat humán erőforrásért felelős munkatársa leszögezte, hogy *„ha van olyan jelentkező, aki tapasztalt, nyilván közülük válogatunk elsősorban”*. A gyakorlati tapasztalat mellett mind a nagyvállalat, mind a kiscég vezetője a végzettséget igazoló papírnál is nagyobb jelentőséget tulajdonít a jelölt kompetenciáinak. A nagyvállalat vezetője kiemelten fontosnak tartotta a problémamegoldó készséget, a logikus gondolkodást, a gyakorlatias feladatértelmezést, az együttműködési készséget, a kompromisszumkészséget és a toleranciát, az önálló feladatmegoldást és a terhelhetőséget. A kiscég vezetőjének ezek mellett fontos, hogy a potenciális munkavállaló jó kommunikációs készséggel, meggyőző készséggel, felelősségtudattal rendelkezzen, továbbá határozott, pontos, precíz, és szorgalmas legyen. Láthatjuk, hogy a foglalkoztatóknak túl nagyok az oktatási rendszerrel, illetve a munkavállalókkal szembeni elvárásaik.

A résztvevők oldaláról

Nem szabad megfélemednünk a képzésben résztvevők valamit a potenciális munkavállalók – foglalkoztatókkal, valamint az oktatási rendszerrel szemben támasztott – igényeiről. A problémák gyökere onnan ered, hogy a pályát választóknak nincs reális önismeretük, nem feltétlenül képességeiknek megfelelő pályát választanak, nem veszik figyelembe későbbi elhelyezkedési esélyeiket. (JUHÁSZ – JUHÁSZ – BORBÉLY-PECZHE, 2009). Jellemzően a rosszabb tanulási képességgel rendelkezők választják a fizikai jellegű szakképesítést adó intézményeket (DÁVID, 2004). A kutatók szerint a munkaerőhiány a fizikai munka negatív megítélésével, a fiataloknál jelentkező szabálykövetés, monotonia tűrés hiányával magyarázható. Emiatt a szakmunkásokra jellemző a csekély tanulási motiváció, mely általában rossz tanulmányi eredménnyel párosul (JUHÁSZ – JUHÁSZ – BORBÉLY-PECZHE, 2009). A probléma kialakulásában közrejátszik továbbá a szakmunkások alacsony keresete.

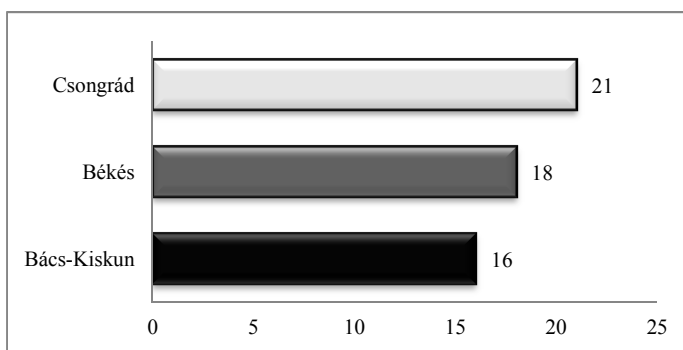
Az elhelyezkedők helyzetét nehezíti, hogy régiók között s adott régión belül eltérő munkaerő kereslettel kell számolnunk (HEFOP, 2003). A munkaerő kereslet kielégítéséhez szükség van a munkaerő mobilitására. A problémák, megoldatlan helyzetek sora tovább bővíthető.

A felnőttképzési intézmények oldaláról

Kérdésként merül fel, hogy a képző intézmények milyen szempontok szerint alakítják ki képzési kínálatukat, mennyire vannak tisztában illetve milyen mértékben veszik figyelembe a munkaerőpiac igényeit? E kérdésekre a Dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményeinek körében, teljes körű mintavételen alapuló strukturált kérdőíves lekérdezés eredményei adnak választ. Az empirikus kutatás módszere: primer adatgyűjtés, strukturált kérdőíves lekérdezés. A kutatást a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézetén belül négy andragógia mester szakos hallgatótársammal folytattuk le, annak érdekében, hogy feltérképezzük a képző intézmények működési jellemzőit, átfogó képet kapjunk az intézmények által nyújtott képzések és felnőttképzési szolgáltatások kínálatáról, az esélyegyenlőség biztosításának kérdéséről, illetve a felnőttképzés jogszabályi keretrendszerében nevesített követelmények gyakorlati megvalósulásáról. A kutatáson belüli résztémám, a felnőttképzési intézmények képzési portfóliójának és az azt alakító tényezők vizsgálatára irányult. A mintát a Dél-alföldi régióban működő érvényes akkreditációval rendelkező, felnőttképzési tevékenységet folytató képző intézmények alkották. A képző intézményekhez eljuttatott 123 kérdőívből 55 feldolgozható kérdőív érkezett vissza. A kérdőívből nyert adatok kódolása, feldolgozása, valamint elemzése Excel illetve SPSS statisztikai programmal történt. E rendszer segítségével gyakorisági megoszlásokat valamint kereszttábla elemzéseket végeztünk.

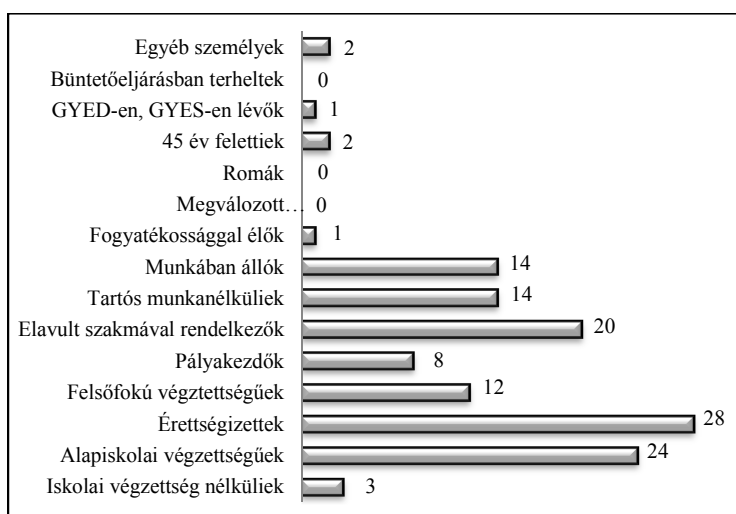
A kutatás eredményei

A Dél-alföldi régió 123 akkreditált felnőttképzési intézményéből a legtöbb (47) Bács-Kiskun megyében található. Békés megyében 34, Csongrád megyében 41 akkreditált felnőttképzési intézmény működik. A kiküldött kérdőíveket a Bács-Kiskun megyében működő intézmények mindössze 34%-a, a Békés megyeiek 53%-a, Csongrád megyében az intézmények 51%-a töltötte ki (3. ábra).

3. ábra
A válaszadó intézmények megye szerinti eloszlása (db)
Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Górcső alá került, hogy az akkreditált felnőttképzési intézmények jellemzően milyen célcsoportok számára indítják képzéseiket (4. ábra). Erre a kérdésre 50 intézmény adott értékelhető választ. Elgondolkodtató, hogy az 50-ből mindössze három intézmény nyilatkozott úgy, hogy célcsoportjába tartozik az iskolai végzettséggel nem rendelkezők köre. A tanfolyamok jelentős része az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők továbbképzését célozza. Az intézmények több mint fele olyan képzéseket szervez, mely érettségire épül. Megállapítható, hogy az akkreditált felnőttképzési intézmények többsége a szakmai végzettséggel nem rendelkezők képzésére fókuszál. Kevesebben, az intézmények közel egynegyede koncentrál a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők továbbképzésére. A válaszadó intézmények 40%-a célcsoportjának tekinti azokat, akik rendelkeznek ugyan szakképzettséggel, de mindez már elavult, nem piacképes napjaink munkaerőpiacán. A kutatás eredményei alapján a válaszadó intézmények 28%-a tartós munkanélküliek, illetve munkában állók számára szervez képzéseket. Elgondolkodtató, hogy a hátrányos helyzetűekre (fogyatékkal élők, romák, megváltozott munkaképességűek, GYES-en, GYED-en lévő anyák, 45 év felettiek, büntetőeljárásban terheltnek minősülő személyek) egyáltalán nem fókuszálnak az intézmények.

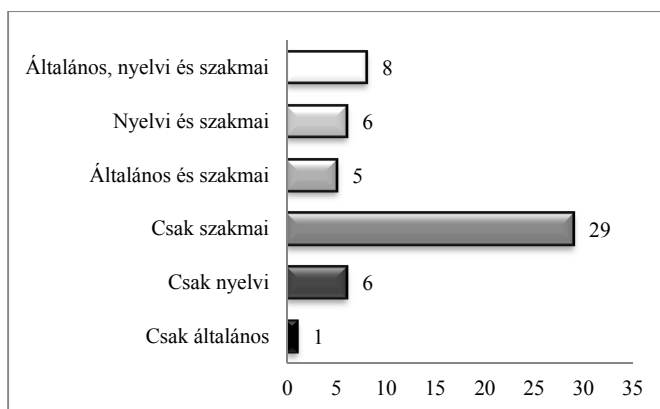

4. ábra

Az akkreditált felnőttképzési intézmények célcsoportjai jogi forma szerinti lebontásban (db)

Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Megkérdeztük, hogy milyen főbb kategóriába tartozik az intézmények felnőtt és továbbképzési kínálata (5. ábra). Azt az eredményt kaptuk, hogy a válaszadó intézmények (55) által kínált képzések több mint fele szakmai képzés. Az intézmények egytizede csak nyelvi képzéseket indít, egytizede pedig nyelvi és szakmai képzésekkel is foglalkozik. Mindössze egy intézmény jelölte meg csak az általános felnőttképzést a képzési kínálat főbb kategóriájaként. Ebből arra következtethetünk, hogy az általános felnőttképzést kiegészítő tevékenységként végzik. Az intézmények 14,5%-a mindhárom kategórián belül egyaránt indított képzéseket.

5. ábra

Az intézmények felnőtt és továbbképzési kínálata kategóriák szerint (db)
 Forrás: saját kutatás eredményei alapján

A kínálati oldal feltárása céljából fontos lehet, hogy az intézmények milyen szakmacsoportokon belül indítanak képzéseket. A képzési palettát illetően az intézmények zöme az informatika, oktatás, nyelv területére fókuszál. A minta együtödének képzési kínálata a szociális szolgáltatások, a gépészet, a közlekedés, a mezőgazdaság, az ügyvitel területéhez tartozik. A vegyipar, faipar, nyomdaipar valamint az életmód területén belül meglepően kevés azon akkreditált intézmények száma, amelyek e szakmacsoportokban indítottak képzéseket. Összességében elmondható, hogy a mintában szereplő intézmények tevékenységi köre a 21 szakmacsoport felére sem terjed ki. Míg a divatos képzések túlsúlyban vannak, addig a kevésbé népszerű szakmacsoportokon belül indított tanfolyamok száma elenyésző.

A képet tovább árnyalja, hogy az akkreditált intézmények hány nem OKJ-s, OKJ-s, általános, valamint nyelvi képzést indítottak s hányan vettek részt ezeken a képzéseken (2. táblázat). A válaszadó 54 akkreditált intézmény 2009-ben összesen 1172 képzést indított, melyeken 23833-an vettek részt. Képzési kategória szerint vizsgálva láthatjuk, hogy az intézmények közel kétharmadának (36) szerepelt a képzési palettáján nem OKJ-s szakmai képzés. Ez a kategória tette ki az intézmények által szervezett képzések közel felét. A több mint 500 ilyen jellegű szakmai képzésen közel 8 ezren vettek részt. Kevesebb (23) akkreditált intézmény indított az állam által elismert, OKJ-s szakmai képzést. A 224 felnőtt és továbbképzési tanfolyamon, 3554 fő vett részt. A kutatás eredményei alapján kevés (12) intézményben folyt általános felnőttképzés. Ennek ellenére a Dél-alföldi régióban indított képzések egynegyede (291) általános képzés volt, s ezeken a képzéseken vettek részt a legtöbben (11177 fő). A legkevesebb tanfolyam volt nyelvi képzés, s ezeken a képzéseken volt a legalacsonyabb a résztvevők száma.

KÉPZÉSEK 2009-BEN	A válaszadó intézmények adatai alapján (db)	Az OSAP-ban szereplő 106 intézmény adatai alapján (db)
	1172	2215
Indított általános képzések	291	171
Indított OKJ-s szakmai képzések	227	622
Indított nem OKJ-s szakmai képzések	507	436
Indított nyelvi képzések	160	986
RÉSZTVEVŐK A KÉPZÉSEKEN 2009-BEN	A válaszadó intézmények adatai alapján (fő)	Az OSAP-ban szereplő 106 intézmény adatai alapján (fő)
	23833	26715
Az általános képzéseken	11177	2925
Az OKJ-s szakmai képzéseken	3554	9907
A nem OKJ-s szakmai képzéseken	7998	8753
A nyelvi képzéseken összesen	1334	5130

2. táblázat

Képzési és létszámadatok 2009-ben

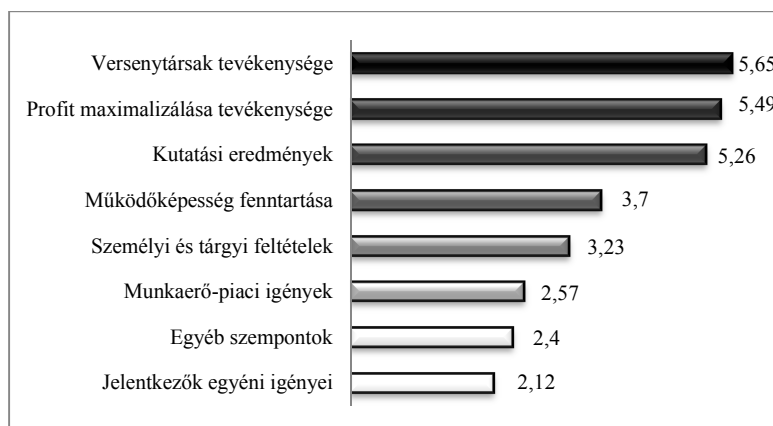
Forrás: saját kutatás eredményei alapján, OSAP (2010) adatai alapján

Arra is kíváncsiak voltunk, hogyan alakult a képzésben résztvevők létszáma 2009-ben 2008-hoz képest, s ez milyen okokkal magyarázható. A válaszadó intézmények egyötödénél nem változott a képzésben résztvevők száma. Az intézmények közel felénél átlagosan 43%-kal csökkent. A csökkenést az intézményvezetők többsége az emberek anyagi helyzete romlásának, a fizetőképes (önerős) kereslet hiányának tulajdonította. Az intézmények közel egyharmadánál nőtt a képzésben résztvevők létszáma, átlagosan 130%-kal. A növekedést a legtöbben a támogatott képzések megjelenésével, a pályázati lehetőségek kiszélesedésével magyarázták.

Az akkreditált képzések feltérképezését tovább árnyalja, hogy jellemzően milyen típusú képzéseket akkreditáltattak az intézmények. Az intézmények legnagyobb arányban informatikai, nyelvi és gépjárművezetői képzéseket akkreditáltattak. Kisebb arányban ugyan, de lehetőség volt a Dél-alföldi régióban könnyű és nehézgépkészítői valamint pénzügyi területen akkreditált programban részt venni. A kör azonban itt bezárul. Az intézmények képzési palettája nem mutat színes képet: csak a népszerű, keresett képzéseket akkreditáltatják. Ugyanakkor például az ipar, mezőgazdaság területén nem mutatkozik jelentős akkreditált program kínálat.

Felmerül a kérdés, hogy vajon azért ezeket a képzéseket akkreditáltatják, mert ezekre tart igény a munkaerőpiac, vagy jellemzően ezek iránt mutatkozik igény a résztvevők oldaláról? Ahhoz, hogy erre a kérdésre választ kapjunk, megkérdeztük az intézményeket, hogy képzési struktúrájuk kialakítása során milyen szempontokat vesznek figyelembe. Az eredményeket a 6. ábra mutatja, a legkisebb érték jelzi, hogy azt a szempontot veszik első helyen figyelembe. Az intézmények elsősorban a jelentkezők igényeit próbálják meg szem előtt tartani. Második helyen egyéb szempontokat vesznek figyelembe, melyen

belül a finanszírozás a döntő, vagyis elsősorban olyan képzéseket indítanak, amire támogatás van. Az intézmények zöme harmadik legfontosabb szempontként a munkaerő-piaci igényeket veszi figyelembe, mely elsőbbséget élvez a rendelkezésre álló személyi feltételeknél s magának az intézmény működőképességének a fenntartásánál.

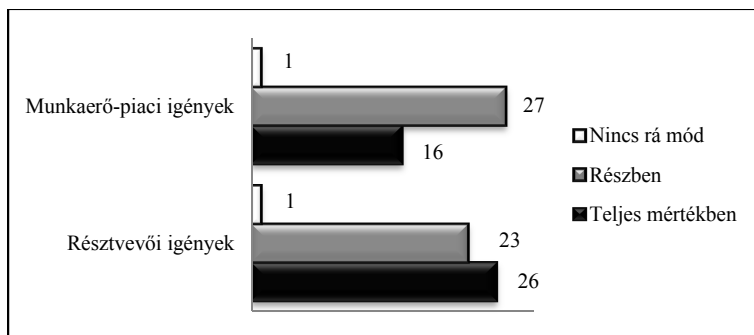

6. ábra

A képzési kínálatot alakító szempontok rangsor szerinti átlagai
 Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Felmerül a kérdés, hogy a képző intézmények honnan tájékozódnak a gazdaság igényeiről. Erre a kérdésre az 55 intézményből 39 válaszolt. A munkaerő-piaci szükségleteket illetően az intézmények zöme rendszeres kapcsolatot ápol a munkaügyi központtal, valamint közvetlen kapcsolatot tart a cégekkel, munkáltatókkal. 7 intézmény tájékozódik a statisztikák, munkaerő-piaci prognózisok, álláshirdetések tanulmányozásán keresztül a gazdaság szükségleteiről. A résztvevők igényeiről a válaszadó intézmények (43) 79%-a személyes, telefonos, írásos megkeresés, kérdőív kitöltésével gyűjt adatokat. 14%-a közvetett formában, a munkaügyi központoktól, munkáltatóktól származó információk alapján méri fel a résztvevők igényeit.

Az is kérdés volt számomra, hogy a már felmért igényeket, milyen mértékben tudják figyelembe venni (7. ábra). A potenciális résztvevők igényeit illetően a válaszadó intézmények (50) fele teljes mértékben be tudja építeni képzési kínálatába, a munkaerő-piaci igényeket a válaszadó intézmények (44) 36%-a teljes mértékben figyelembe tudja venni. Ebből arra következtethetünk, hogy az intézmények többsége a résztvevői igényeket, a munkaerő-piaci igényeknél nagyobb arányban tudja figyelembe venni egy-egy képzés tervezésekor.

7. ábra

A potenciális résztvevők illetve a munkaerő-piaci igények figyelembevételének mértéke (db)

Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Az a kérdés, hogy melyek a Dél-alföldi régióban a hiány-, illetve túltelített szakmák, azt mérte, hogy mennyire vannak tisztában az intézmények a munkaerő-piaci folyamatokkal. Az intézmények jelentős része, 29%-a nem válaszolt erre a kérdésre. A telített szakmákat illetően 104 szakmunkás végzettséggel betölthető és 27 diplomás szakmát soroltak fel. A legtöbbször említett túltelített szakma: a fodrász, az eladó, az informatikus, a tanár, a jogász. Hiányszakmaként a felnőttképzési intézmények összesen 159 szakképesítést és 5 diplomás szakmát neveztek meg. Az 5 legtöbbet említett hiányszakma: a kőműves, a hegesztő, a gépi forgácsoló, a lakatos valamint az ács-állványozó. Szakmacsoport szerint vizsgálva azt láthatjuk, hogy az általuk megnevezett szakképesítések dominánsan két szakmacsoportba tartoznak: 37%-uk a gépészet, 27%-uk az építészet szakmacsoportba sorolható. Áruklodó, hogy az oktatás, informatika szakmacsoporton belül indítanak leginkább képzéseket, ezeken a területeken azonban véleményük szerint sem jelentkezik tartós munkaerő igény. Még áruklodóbb, hogy az intézmények azt nyilatkozták, hogy harmadik legfontosabb szempontként a munkaerőpiac igényeit veszik figyelembe, mégsem indítanak képzéseket az általuk hiányszakmának ítélt területeken. Érdekes ezen elgondolkodni.

Javaslatok

Mind a munkaerő keresletet, mind a munkaerő kínálatot illetően szükség van beavatkozásokra. A kereslet oldaláról szükség van a befektetők ösztönzése által az álláshelyek számának növelésére, melynek érdekében támogatni kell az egyéni vállalkozások indítását. A cél a keresletvezérelt piac kialakítása kell, hogy legyen. Olyan képzési programok támogatására van szükség, melyek célcsoportjukban, tartalmukban, összhangban vannak a gazdaság igényeivel.

Megfelelő információs, tanácsadási, tájékoztatási rendszerre van szükség a kereslet kínálat közelítésének elősegítése érdekében. El kell érni, hogy az emberek tájékozottak legyenek a munka, a felnőttképzés világában, ismerjék lehetőségeiket.

Szükség van egy hatékony munkaerő-közvetítő hálózatra, mely tértől függetlenül, rövid időn belül, személyes kapcsolatot hoz létre a foglalkoztatók és a potenciális munkavállalók között.

A helyzet megoldásához elengedhetetlen a megfelelő szakemberek által nyújtott pályaaorientációs, pályakorrekciós tanácsadás valamint az elhelyezkedési tanácsadás. El kell érni, hogy minél több felnőttképzési intézményben ingyenesen hozzáférhetőek legyenek ezek a szolgáltatások.

A szakmai képzések ma túlsúlyban vannak, azon belül is az OKJ-s képzések, ami egyrészt érthető, mert ezeknek az állam által elismert szakmai képzéseknek van munkaerő-piaci presztízszük. De az általános képzés is ugyanolyan fontos kell, hogy legyen. Sokkal nagyobb hangsúlyt kell az általános képzésekre, pl. kompetenciafejlesztő képzésekre helyezni, mert ahogyan az interjúkból is kiderül, ma már úgy tűnik, hogy a jól szocializálható munkaerő és a csapatmunkára való hajlandóság legalább ugyanolyan fontos, vagy talán még fontosabb is, mint maga a szaktudás. A kompetenciákban való gondolkodás lehet a problémák megoldásának kulcsa.

A legnagyobb problémát az okozza, hogy jelenleg nem áll a munkaerő-piaci folyamatok alakításában meghatározó szereplők rendelkezésére, egy olyan országos méretű sztenderdizált, információs adatbázis, mely képet fest arról, hogy hogyan hasznosul a képzés a gazdaságban. Meggyőződésem, hogy az egyik legfontosabb feladat a pályakövetési rendszer kidolgozása és gyakorlata kellene, hogy legyen, ez biztosítaná az információáramlást a munkaerőpiac szereplői között.

Ki kell dolgozni azt a hatékony jogszabályi, támogatási rendszert, mely a partnerek érdekeinek figyelembevételére ösztönözné a felnőttképzést folytató intézményeket. Közös fórumokon, konferenciákon meg kell teremteni a munkaerőpiac és az oktatás közötti párbeszédet, hangsúlyozva, hogy az együttműködés közös érdek.

*„Aki meg akar tenni valamit, talál rá módot,
aki nem, az talál kifogást”
(Stephen Dolly)*

Felhasznált irodalom

ÁFSZ (2010): *A munkaerő-piaci helyzet alakulása az Állami Foglalkoztatási Szolgálat legfrissebb adatai alapján* – 2010. június. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal. http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_afsz_stat_merop_2010 [2010. 10. 25.]

DÁVID János (2004): *A szakképzés, szakiskola és a munkaerő-piaci igények kapcsolatának feszültségpontjai, 3K Consens Iroda* <http://www.3kconsens.hu/files/OMosszefoglalo.pdf> [2010. 07. 25.]

DÉL-ALFÖLDI OPERATÍV PROGRAM (2007): *A Magyar Köztársaság Kormánya* www.nfu.hu/download/1762/DAOP_070705.pdf [2010. 05. 12.]

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2010): *Európa 2020 – Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*. Bizottsági Közlemény, Brüsszel

GYÖRGYI Zoltán (2004): *A magyarországi felnőttképzés*, Professzorok Háza Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest

<http://www.oktopusz.hu/domain9/files/modules/module15/6823BA5F92EF10C.pdf>
[2010.10.20.]

JUHÁSZ Ágnes – JUHÁSZ Judit – BORBÉLY-PECZE Tibor Bors (2009): *Munkaerőhiány és kínálati többlet azonos szakképesítéssel rendelkezők körében: a szakképzés lehetőségei*. Panta Rhei Társadalomkutató Bt., Budapest

KSH (2009): Oktatás (1960–)

http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsi001a.html
[2010. 08. 12.]

KSH (2010): *A bruttó hazai termék (GDP) területi megoszlása 2008-ban* (előzetes adatok)
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/gdpter08.pdf> [2010. 09.19.]

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG (2003): *Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Program 2004-2006*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkügyi Minisztérium, Budapest

<http://www.nefmi.gov.hu/europai-unio-oktatas/strukturalis.../regionalis-fejlesztes> [2010. 11. 04.]

OSAP (2010): *A képzést folytató intézmények száma; A képzések (tanfolyamok) száma; A képzésbe beiratkozottak száma* – 2009. évi adatszolgáltatás alapján
http://osap.nive.hu/osap_index2.php?oldal=statisztika [2010.09.05]

SZILÁGYI János (2010): *Versenyképes gazdaság, versenyképes szakképzés* In: Henczi Lajos (szerk.): *A szak- és felnőttképzés szervezés gyakorlata*. Budapest, Raabe Tanácsadó és Kiadó Kft.

SZ. TÓTH János (2006): *Európai kihívások – magyar lehetőségek. A felnőttkori tanulás jövőképeinek körvonalai*. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest
https://www.nive.hu/kutatas_fejlesztes/felnottkepzes_kutatas_20032007/fktanulmanyok/eu_kihivasok.pdf [2010. 05. 12]

HANGYA DÓRA

„NEM BAJ, HOGY MÁS, AZ A BAJ,
AMIKOR ÚGY GONDOLJÁK, HOGY KEVESEBB”
A FELNŐTTKÉPZÉS SZEREPE A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK
TÁRSADALMI ÉS MUNKAERŐ-PIACI (RE)INTEGRÁCIÓJÁNAK ELŐSEGÍTÉSE ÉRDEKÉBEN

Bevezetés

A fogyatékossgal élő felnőttek¹ képzési lehetőségeinek vizsgálata több szempontból is indokolt. A fogyatékossgal élő gazdasági aktivitása rendkívül alacsony, foglalkoztatásuk jelentősen elmarad a többségi társadalom foglalkoztatási mutatóitól, illetve a fogyatékossgal élő foglalkoztatási adatainak európai uniós átlagától. Az alacsony foglalkoztatottság a célcsoport relatív alulképzettségével is magyarázható. A felnőttképzés szerepe ezért – mind a képzés, mind az át- és továbbképzés szempontjából – rendkívül meghatározó.

A kérdés nem elhanyagolható, hiszen szembe kell néznünk azzal a demográfiai és gazdasági kihívással, hogy a következő 25 évben majdnem 21 millió fővel kevesebb aktív korú európai polgár lesz, valamint a növekedési potenciál átlagosan az elmúlt időszak közel 3%-áról 2040-ben 1%-ra fog csökkenni. A 60 évnél idősebbek száma Magyarországon is drámaian emelkedik. Mindezekből az következik, hogy a munka termelékenységében drámai változások várhatók, ha a jelenlegi tendenciák nem változnak, akkor a népesség elöregedéséből fakadó szociális többletterhek radikálisan sokszorozódni fognak (KÓSA, 2009). Az OECD adatai szerint a fogyatékossgal kapcsolatos kiadások az EU-tagállamok nemzeti szociális költségvetéseinek harmadik legnagyobb tételét képezik – az öregségi és egészségügyi kiadások után – a munkanélküliséggel kapcsolatos kiadásokat megelőzve (LAKI – KABAI, 2010).

Az Európa 2020 Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája c. közlemény három területen irányoz elő tennivalókat, melyek közül különösen egy prioritása, az inkluzív növekedés, közvetlenül kapcsolódik a fogyatékossgal élő emberek képzési és munkaerő-piaci integrációjának ügyéhez. A stratégia kiemelt célja a magas foglalkoztatás, valamint ennek érdekében a szociális és területi kohézió jellemezte

¹ „fogyatékos személynek az minősül, akinek érzékszervi (különösen látás-, hallásszervi), mozgásszervi, értelmi képességei jelentős mértékben csökkentek vagy híján van annak, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során” (1998. évi XXVI. tv. 4. § A)). A felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. tv. szintén az esélyegyenlőségi törvényben meghatározott definíciót tartja irányadónak a felnőttképzés területén.

gazdaság kialakításának ösztönzése, befogadó és magas foglalkoztatási mutatójú társadalom megteremtése (EB, 2010).

Az Európai Uniónak és más nemzetközi szervezeteknek az egész életen át tartó tanulással kapcsolatos koncepciójából kiemelhetjük, hogy a felnőttképzésnek egyaránt kell gazdasági, továbbá társadalmi célokat szolgálnia. Céljai között tartjuk számon a társadalmi egyenlőség és kohézió elősegítését, a kirekesztődési folyamatok visszafordítását. A felnőttképzés tehát nem más, mint a társadalmi befogadás meghatározó eszköze.

Optimális esetben egy olyan felnőttképzési piac kialakítását nevezhetjük, melyet a képzésre szorulóknak valóságos szükséglete vezérel. Ez azt igényli egyfelől, hogy a képzési szolgáltatók rugalmasan tudjanak alkalmazkodni a tényleges képzési szükségletekhez. Másfelől el kell érni, hogy a felnőttképzési programokba bekapcsolódjanak és eredményesen vegyenek részt a hátrányos helyzetű emberek ² is, akik nehezen vonhatók be, de akik számára elengedhetetlen a szükséges képzettség és kompetenciák megszerzése (PULAY, 2009). Megállapítható, hogy Magyarországon a képzésekben alul-reprezentáltak a hátrányos helyzetben lévő rétegek, amelyeknek a legnagyobb szükségük lenne arra, hogy kompetenciáik fejlődjenek.

A problémakör egy lehetséges megoldásaként készítettem el az OTDK dolgozatom, melynek megírásához primer és szekunder kutatást egyaránt végeztem. Primer, empirikus részét egy a Dél-alföldi régió felnőttképzési intézményeinek körében végzett kutatás és az Addetur Alapítványi Gimnázium és Szakképző iskola és a Mozgássérült Emberek Rehabilitációs Központjában történt résztvevő megfigyelés eredményei, tapasztalatai alkotják.

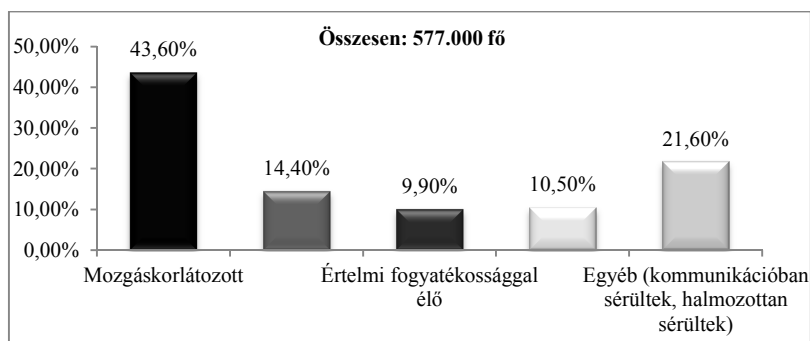
Demográfiai adatok a népszámlálások tükrében

A népszámlálás során fogyatékossgal élőként számbavett személyek adatai a fogyatékossgal élők csoportján túlmutatva tartalmazzák a megváltozott munkaképességűek jelentős részének adatait. Mivel a népszámlálás adatai sem teszik lehetővé, így dolgozatomban én sem választottam ketté a két kategóriát. A számadataimat az 1990. évi és a 2001. évi népszámlálás adataira alapozom. A fogyatékossgal élők nem alkotnak homogén csoportot. A fogyatékossgal korlátozottságot jelenthet a mozgásban, a felfogásban, a beszédben, a hallásban, valamint a látásban is.

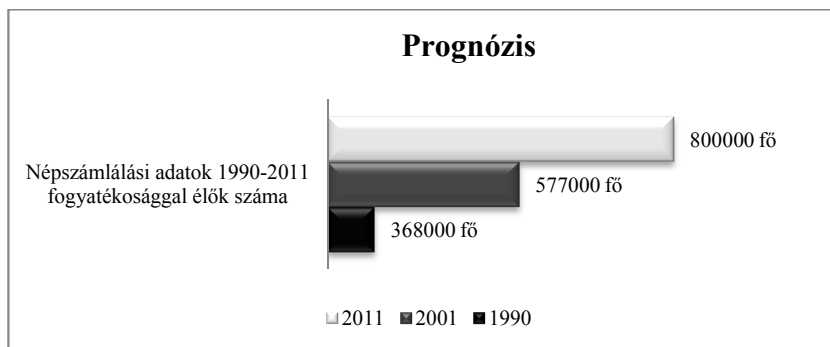
A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a magyarországi fogyatékossgal élők száma 577.000 fő, tehát körülbelül a népesség 5,7%-a. Az 1990. évi népszámlálási adatok alapján 368 ezer főről beszélhetünk, tehát ehhez képest a létszámuk és arányuk emelkedett, méghozzá jelentősen. A 1. ábra mutatja a 2001. évi népszámlálási adatok tekintetében a fogyatékossgal élők akadályozottság típusa szerinti megoszlását.

² Olyan felnőtt, akinek valamely szociális, életviteli vagy egyéb okból a képzési lehetőségekhez való hozzáférése állami támogatás nélkül az átlagosnál nehezebben megvalósítható.” 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről V. rész Értelmező rendelkezések 29. §

Véleményem szerint a fogyatékosügy politikai eredményességének jelentős gátat szab az a tény, hogy nincsenek pontos jelenlegi adataink a célcsoportokhoz tartozók számáról, csupán becsléseink vannak. Szakértők szerint növekedés prognosztizálható és a 2011. évi népszámlálás alkalmával a bevallottan fogyatékossgal élő személyek száma eléri a 800 ezer főt (2. ábra).

1. ábra
A fogyatékossgal élő típusa szerinti megoszlás
Forrás: KSH, 2001 adatai alapján saját szerkesztés

2. ábra
Népszámlálási adatok (1990-2011)
Forrás: saját szerkesztés

A fogyatékossgal élők munkaerő-piaci helyzete

„Közös célunk egy olyan Európa fejlesztése, amelyben mindenki egyenlő eséllyel teljesítheti ki adottságait, és okkal érzi úgy, hogy hozzájárul valamihez és tartozik valahová...”
(EKB, 2000)

A közösségi foglalkoztatási stratégia kiemelt prioritásként kezeli az inaktív, munkaerő-piaci hátrányokkal küzdő, köztük a fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatottságának

helyzetét, azonban a fogyatékkal élő emberek gyakran halmozottan hátrányos helyzetben vannak a munkaerő-piacon. A fogyatékossgal élők munkaerő-piaci integrációját nehezíti a nem megfelelő fogadókészség is, de leginkább az, hogy nem rendelkeznek megfelelő szakképzettséggel, szaktudással. Munkavállalási esélyeik rosszak, amit többek között jelez az a tény is, hogy – a többségi társadalom tagjaihoz képest – a vizsgált csoportba tartozók esetében négyszer nagyobb a munkaképes korú, de gazdaságilag inaktívak aránya.

A téma nem csupán erkölcsi szempontból, hanem gazdasági szempontból is valóban átgondolásra szorul, hiszen hazánkban 750-800 ezer ember kap valamilyen rokkantsági nyugdíjat, járadékot. Közülük 400.000 ezer fő nyugdíj korhatár alatti, tehát valamilyen mértékben foglalkoztatható. Ha ennek a rétegnek csak a felét sikerülne foglalkoztatni, legalább napi négy órában, az a TB alapokat évi 152 milliárd forintos többletbevétellel gyarapítaná, azaz a jelenlegi központi költségvetési hiány 17%-át fedezni tudná (MEOSZ, 2010).

Többszörös hátrányban vannak az épek társadalmával szemben, s emiatt többszörös akaratra és kitartásra van szükségük. Az esélyegyenlőség, a hátrányos helyzetűek felzárkóztatása prioritásként jelenik meg a közösségi és a nemzeti politikákban egyaránt, azonban Magyarországon nem megfelelő gyakorlati megvalósítás fedezhető fel. Ezt mutatja a felnőttképzési normatíva iránti kérelem igénylésének felfüggesztése, az állam által nyújtott bértámogatás lecsökkentése³, s mindezek ellenére a rehabilitációs hozzájárulás⁴ drasztikus megemlése.

A felnőttképzés a problémát megoldani egyedül nem képes, de méltán vállalhat, illetve tud szerepet vállalni a fogyatékossgal élők munkaerő-piaci integrációjában.

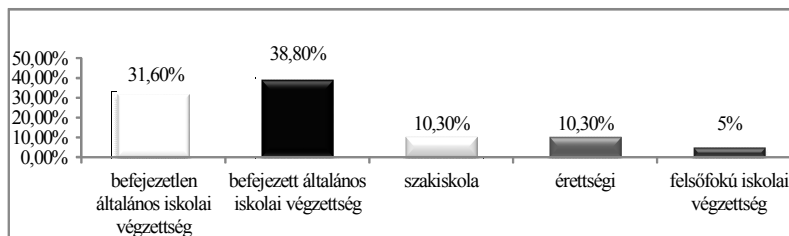
A fogyatékossgal élők felnőttképzési lehetőségei

*„Ne elégedj meg azzal, ami vagy,
hanem törekedj azzá válni, ami lehetnél.”
(Bertold Brecht)*

A fogyatékossgal élők munkavállalási lehetőségeit egyértelműen behatárolja a népesség egészénél alacsonyabb iskolai végzettség, melyet a 3. ábra mutat (KSH, 2001). Ennek oka lehet a sorozatos kudarcok által kiváltott alulmotiváltság, a kulcsképeségek fejletlensége, a labilis szociális háttér.

³ A megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásához nyújtható bértámogatás a Munkatörvénykönyvről szóló 1992. évi XXII. Törvény 73§ hatálya alá tartozó akkreditált (176/200 (IX.2.) Kormányrendelet alapján) munkáltatók jogosultak az alacsonyabb termelékenység kompenzálásaként.

⁴ A rehabilitációs hozzájárulás összege 2008-ban 164.400 Ft/év, 2009-ben 177.600 Ft/év, azonban jelenleg 2010-ben a z összeg 954.500 Ft/év.

3. ábra

A fogyatékossgal élők iskolai végzettség szerinti megoszlása

Forrás: KSH, 2001 alapján saját szerkesztés

Mint már a bevezetőmben is említettem Európa eddig soha nem tapasztalt demográfiai változások előtt áll, amelyek jelentős hatást gyakorolnak a társadalomra, s a gazdaságra egyaránt. Következésképpen az oktatási és képzési kínálatra, illetve az igényekre is. Nem tehetjük meg, hogy nem foglalkozunk a lemorzsolódott, marginalizálódott társadalmi csoportokkal.

Az érintett társadalmi csoportnak kevés lehetősége van bekapcsolódni a felnőttképzésbe, s ennek függvényeként a munkaerő-piacra. A képzési lehetőségeknek számos esetben szakmai, fizikai és személyes korlátai vannak jelen. Pedig képzésbe való bevonásuk nem csak munkaerő-piaci előnyt jelent, több externális hozama van, egyfajta csatornát, hidat jelent a közösségi lét felé. A célcsoport felnőttképzésbe való bevonását az állam 2003-tól kezdve felnőttképzési normatív támogatással is segítette. Támogatást csak azon intézmények igényelhetek, melyek intézményi- és program akkreditációval is rendelkeztek. Mára a felnőttképzési normatíva megszűnt, az új kérelmek beadása 2008 óta szünetel. Gyakorlatilag felváltották a különböző európai uniós pályázatok, programok és források.⁵

Az eredményes változás alapja a jó közoktatás, az egyre jobb színvonalú és a piaci igényekre jobban reagáló felső- és felnőttoktatás és felnőttképzés. A fogyatékossgal élő emberek számára komoly lehetőségeket, megfelelő alapot adhat az integrációhoz egy befogadó, inkluzív és akadálymentes oktatási rendszer⁶ (LOVÁSZY, 2006).

A fogyatékossgal élők képzése sajátos igényű, ezért speciális tudású szakembereket kíván, másrészt pedig a különböző akadályozottságok típusai eltérő oktatáshoz szükséges feltételeket igényelnek. A fogyatékossgal élők számára minden szempontból szükséges az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása. Az egyenlő esélyű hozzáférés kapcsán azonban beszélni kell az ésszerű alkalmazkodásról és az egyetemes tervezésről. Előbbi az

⁵ A felnőttképzési normatív támogatás az államháztartás szűkös forrásaira hivatkozva szűnt meg, azonban a rehabilitációs hozzájárulás ötszörösére emelésével jelentős többletbevétel termelődik, mely összeg felnőttképzési támogatás formájában működhetne tovább.

⁶ A probléma egyik lényeges eleme, hogy rendkívül kevés azon képzőintézmény, mely indít a célcsoportnak szóló képzéseket vagy befogadja őket képzéseire. Elgondolkodtató az OSAP számára adatot szolgáltató 1766 intézményből mindössze 23 foglalkozik hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzésével és 20 megváltozott munkaképességűek rehabilitációs képzésével.

elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek indokolatlan és aránytalan terheket és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét, valamint gyakorlását. Utóbbi alatt pedig azt értjük, amikor a termékeket, a környezetet, a programokat és szolgáltatásokat úgy tervezzük, hogy azok minden ember számára a lehető legnagyobb mértékben hozzáférhetőek legyenek. Mindkét megközelítésnek azonban ugyanaz a célja: a teljesen akadálymentes megközelítés megvalósítása (LORD ÉS MTSAI, 2009).

Az esélyegyenlőség biztosítása a felnőttképzés gyakorlatában

A SZTE JGYPK FI támogatásával megvalósuló kutatás résztvevője voltam, melyet a Dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményeiben folytattunk le. A lekérdezés 2010. április és 2010 júniusa között zajlott. A kutatás teljeskörű mintavételen alapult, a Dél-alföldi régió összes – az NSZFI FAT nyilvános adatbázisában megtalálható – akkreditált intézményéhez eljuttattuk kérdőívünket.

A kutatást a felnőttképzési rendszer fejlesztése érdekében indítottuk el, azzal a céllal, hogy feltérképezzük a képző intézmények működési jellemzőit. A kutatáson belül önálló részterületem az esélyegyenlőség biztosításának kérdése, miszerint a felnőttképzési intézmények hogyan és milyen mértékben veszik figyelembe a fogyatékossgal élők speciális igényeit, célcsoportjuknak tekintik-e őket a képzéseik meghirdetésekor, nyújtanak-e kifejezetten hátrányos helyzetűek számára felnőttképzési szolgáltatásokat, valamint, hogy mit tesznek, illetve, ha nem megoldott, akkor mit tennének a képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés érdekében.

A kutatás módszere primer adatgyűjtés, strukturált kérdőíves lekérdezés volt. A kérdőíveket postán küldtük el 2010 áprilisában az NSZFI FAT adatbázisában megtalálható összes Dél-alföldi régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmény számára. Az adatok kiértékelésénél anonim módon kezeltük az intézményeket, a feldolgozás a társadalomtudományi kutatások etikai normáinak betartásával történt. Az adatok kódolása EXCEL, valamint SPSS számítógépes statisztikai programmal készült.

A kutatás során érintett intézmények száma 123, a visszaérkezett kérdőívek száma 64. Az adatok tisztázása után megállapítottuk, hogy az NSZFI FAT adatbázisa nem egyezik a valódi gyakorlattal. Ez alapján a mintánk 117 intézmény. A feldolgozható kérdőívek száma a tisztított teljes minta 47%-a.

A kérdőív V. része vonatkozik az esélyegyenlőség biztosítására⁷. Vonatkozott kérdés arra, hogy az intézmények számára kik jelentik a célcsoportot, kik számára indítják képzéseiket. Elszomorító tény, hogy az intézmények számára, egy kivételével, a fogyatékossgal élők és a megváltozott munkaképességű személyek nem jelentenek célcsoportot képzéseik tervezésekor. Azonban a vizsgálatban szereplő intézmények

⁷ Ez a kérdőívben a 43-47. kérdéssor.

akkreditáltak, többségük rendelkezik egy vagy több programakkreditációval. A felnőttképzési intézményeknek – amennyiben akkreditálni kívánják képzési programjukat –, egyértelműen nyilatkozniuk kell arról, hogyan biztosítják a fogyatékossgal élők részére a képzésbe való bekapcsolódás feltételeit. A 24/2004. (VI. 22.) FMM rendelet 15§ 2) bekezdés g. pontja alapján a képzési program akkor akkreditálható – sok más egyéb feltétel mellett – ha a képző intézmény meghatározza a fogyatékossgból eredő speciális igények figyelembevételének módját.

Az intézmények 40%-a jelölte meg, hogy volt olyan képzésük, melyen részt vett fogyatékossgal élő személy. Arra is rákérdeztem, hogy a különböző fogyatékossgai típusok milyen gyakorisággal vettek részt az intézmények képzésein. Kimagasló a mozgássérültek aránya.

A kérdőív esélyegyenlőség biztosítására irányuló részével kapcsolatosan a legmeghatározóbb egy három nyitott kérdésből álló kérdéssorozat volt. Ebben arra voltam kíváncsi, hogy mit tesznek, illetve mit tennének a régióban működő akkreditált intézmények, ha nem megoldott a képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés. A kérdéssorozat utolsó kérdése arra vonatkozott, hogy a jövőbeli terveik megvalósításához milyen eszközöket vennének igénybe. Az intézmények harmada nem alkalmaz konkrét módszert az esélyegyenlőség javítására. A második legjellemzőbb válasz, hogy fizikailag akadálymentesítettek (23,6%), s ezáltal probléma nélkül tudják képzéseikbe bevonni a mozgásukban akadályozott jelentkezőket.

A jövőbeli tervei közt csupán egy intézmény tervezi az infokommunikációs akadálymentesítés megvalósítását. A válaszadó intézmények jelentős része igénybe venné a megvalósítási folyamatokban a felnőttképzési normatívát. Azonban ez a támogatási forma jelenleg nem létezik, az új kérelmek beadása 2008 óta szünetel. Feltételezhető, hogy az intézmények felhasználták és igényelnék, hogy ismét elérhető legyen ez a támogatási forma.

A kutatási eredmények részletes leírása a kötet mellékleteként csatolt OTDK dolgozatom 5. fejezetében olvasható.

Jó gyakorlat - Az Addetur Alapítványi Gimnázium és Szakképző Iskola felnőttképzési tevékenysége

„Szerintem fontos lenne, hogy létrejöjjenek más intézmények is, mert fontos hogy olyan emberek is tudjanak tanulni, akiknek vannak korlátaik és feltétel nélkül elfogadják őket az emberek.” (Baráth Ádám)

Kutatási témám kapcsán azt gondolom, elengedhetetlen, hogy közelebbről megfigyeljek a célcsoport számára indított képzéseket, hiszen a személyes találkozás élménye felbecsülhetetlen, enélkül bármilyen javaslat üres törekvés csupán. A kapcsolatfelvétel után, először 2010. augusztus 26-án látogattam el személyesen az intézménybe, hogy megismerkedjek az ott dolgozókkal, s a képzésben résztvevőkkel. 2010. szeptember első

hetében látogattam el újra hozzájuk, hogy az első találkozáskor egyeztetettek alapján interjúkat, s videofelvételt készítssek a képzésben résztvevőkkel, az ott dolgozókkal.

Az Addetur 2008 óta folytat aktív felnőttképzési tevékenységet. Az intézmény hitvallása, valamint tevékenysége példaértékű más képzőintézmény számára is. Az iskolát az Addetur („Adj hozzá”) Alapítvány hozta létre, azzal a céllal, hogy segítse a mozgássérült fiatalok társadalomba történő beilleszkedését és segítse őket a munkaerő-piacon való sikeres elhelyezkedésben. Az itt tanuló fiatalok számtalan esetben bizonyítanak, jó eredményeket érnek el a megfelelő speciális megsegítéssel. Szakmát szereznek, teljes értékűnek érzik magukat, hiszen integrált, ép társaikkal közösen dolgoznak jövőjükön. Egy nagyon pozitív, de mindemellett negatív érzéseket keltő tény, hogy olyan fiatalok találhatnak az intézményben támaszt, akik máshol nem kaptak esélyt.

Jó gyakorlati példaként mutatom be az Addetur Alapítványi Gimnázium és Szakképző Iskola speciális felnőttképzési színterét, képzési portfólióját empirikus tapasztalataim alapján. Kutatási módszerem közé tartozott a résztvevő- és a feltűnést kerülő megfigyelés, módszertani eszközeim közé pedig az interjúkészítés. Kiemelem, hogy összesen 16 félig strukturált interjút készítettem, melyeket kamerával is rögzítettem, ezeken túl pedig két mélyinterjút is lefolytattam. Előbbiekből általam szerkesztett és vágott, közel 59 perces dokumentumfilmet készítettem. Megfigyelési technikát tekintve a kódolás nélküli rögzítést választottam, az általam látott, tapasztalt jelenségeket, saját nyelvi formulákkal rögzítettem. Erre azért is volt szükség, mert a képzésben részt vevők között találkoztam enyhe értelmi fogyatékosággal élő személyekkel, s ez a technika nagyobb rugalmasságot enged.

Kutatásom jelentősége abban rejlik, hogy én másfajta szemlélettel közelítettem a témához. Megkérdeztem az érintetteket is. Meggyőződésem, hogy az eredményes cselekvés egyik gátja, hogy nem elsődleges forrásból, az érintettektől hallunk arról, hogy milyen problémákkal néznek szembe, mi jelenti számukra a valódi segítséget. Mindezek nélkül próbálunk meg javaslatokat megfogalmazni. Ezen változtatnunk szükséges. Úgy vélem az ilyen jellegű kutatások nagyon fontos információkat szolgáltatnak a szakemberek számára az elmélet, a módszertan kialakításához, hiszen olyan dolgokkal találjuk magunkat szembe a gyakorlatban, amire az íróasztal mögül nem is gondolunk.

Az Addeturban a felnőttképzés beindításának legfőbb oka az volt, hogy a későbbi életkorban mozgássérültté vált emberek életkoruk miatt nem tudtak a folyó képzésekbe bekapcsolódni, ami azonban elengedhetetlen a későbbi munkavállalás szempontjából. Fontos információ, hogy jelenleg a képzéseiket az állam egyáltalán, semmilyen formában nem támogatja, ezért az iskola saját kereteiből gazdálkodik ki a felnőttképzési programokat, ami persze nem gazdaságos, mivel csak néhány fővel folyik a képzés. De így képesek még inkább differenciált képzést biztosítani a résztvevők számára. Legfontosabb céljaik közé tartozik, hogy megtalálják azokat a munkaerő-piaci lehetőséget, foglalkozásokat, ahol a legjobban be tudnak kapcsolódni a társadalomba és olyan munkát tudnak végezni, ami mind a munkavállaló, mind a sérült személy számára

motiváló és eredményes. Több olyan képzésben résztvevőjük van, aki a képzés folyamata alatt sikeresen elhelyezkedett. A résztvevők többsége kiszorult a normál iskolarendszerű képzésből, vagy egy későbbi sérülés miatt nehéz volt a továbbképzés.

„Nagyon örülnék neki, ha sokkal több ilyen intézmény lenne, mert úgy érzem a célcsoportot nem igazán tudja felkarolni az a pár intézmény, ami itt Magyarországon létezik, mert sokan vagyunk és nem tudják biztosítani a megfelelő képzéseket számunkra. Tehát jó lenne, ha több ilyen intézmény lenne, szervezettebben működnének és jobb lenne ez az egész rendszer.” (Guttyán Ildikó)

Az intézmény személyi és tárgyi feltételek szempontjából maximálisan támogató környezetet tud biztosítani a képzésben résztvevő sérült embereknek. Olyan képzéseket biztosítanak, melyekkel a mai munkaerő-piaci körülmények között nagyobb eséllyel vehetik fel a versenyt, nem pedig olyan képzéseket, melyek a valóságban sosem létező munkaerő-piac igényeit igyekeznek kielégíteni.

Modul azonosítója	Modul neve	Tananyagegység	Elméleti óraszám	Gyakorlati óraszám	Összes óraszám
1	Társadalompolitika	Szociálpolitikai alapismeretek	16	8	24
1	Társadalompolitika	A fogyatékossgal élők társadalmi helyzete	16	0	16
1	Társadalompolitika	Emberi jogok, esélyegyenlőség, egyenlő bánásmód	16 48	8 16	24 64
2	Rehabilitáció és képzés	Rehabilitáció lehetőségei és formái	16	8	24
2	Rehabilitáció és képzés	Fogyatékossgal élők felnőttképzési lehetőségei	24 40	8 16	32 56
3	Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana	Gyógyandragógia	20	8	28
3	Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana	A képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés	28	8	36
3	Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana	Készségfejlesztő tréning	4 52	12 28	16 80
Összes óraszám (százalékban is)			140 (70%)	60 (30%)	200 (100%)

4. ábra

Egyenlő esélyű hozzáférés c. felnőttképzési program hálótérve

A legtöbb sérült ember számára indítandó képzésnek gátat szab, hogy nincs lehetőség a rendszeres szállításra és a szállás sem biztosított a képzés időtartama alatt. Az Addetur ezt is biztosítani képes, hiszen egy olyan intézmény-komplexumról beszélhetünk esetükben, amely egybeépült a Nemzeti Erőforrás Minisztérium fenntartásában működő

MEREK-ke⁸. Céljuk, hogy a mozgásukban akadályozott személyek számára komplex rehabilitációt nyújtsanak.

„Azért jöttem ide, mert szeretnék fejlődni. Itt megkapom a rehabilitációt, amire nekem van szükségem. Talán fog javulni az állapotom és önálló életet tudok majd egyszer kezdeni.” (Szabó Anna)

A MEREK működése a munkaerő-piacra való visszalépés tekintetében igen jelentős, hiszen a képzéseket elengedhetetlen rehabilitációs szolgáltatásokkal egészíti ki, például foglalkozási rehabilitációval. A MEREK-ben folyamatosan, szociális, rehabilitációs foglalkoztatások formájában történik foglalkoztatás. Elsődleges szempontnak tartják, hogy értelmes, piaci értéket teremtő, hasznos tevékenységet folytassanak.

Az Addeturban és a MEREK-ben lefolytatott kutatásom részletes leírása az OTDK dolgozatom 6. fejezetében megtalálható.

Következtetések, javaslatok

Mindenekelőtt az első és a legfontosabb feladat, hogy a fennálló adathiány kiegészüljön, ami remélhetőleg a 2011. évi népszámlálás alkalmával megtörténik, hiszen a célcsoport felkutatása nehézkes és ez alapján nehéz átfogó intézkedéseket végrehajtani.

Andragógiai szempontból nézve a speciális csoportok képzési módszertana hiányos. Gyakori kritikaként fogalmazódik meg a képzőkkel kapcsolatban, hogy nem elég felkészültek a terület által megkívánt szakmai kompetenciák terén, jellemző a szemlélet és a szaktudás harmóniájának hiánya, mely a Dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményei körében végzett kutatás eredményeiből is kiderül. Mindez jelzi, hogy a képzők képzésére is jelentős hangsúlyt kell fektetni. Az Új Országos Fogyatékosügyi Program (2007-2013) szerint az intézkedéseknek ki kell terjedniük a fogyatékosággal élő személyek számára adaptált felnőttképzési programok számának növelésére, az oktatáshoz szükséges tárgyi feltételek és az infrastruktúra biztosítására, és a felnőttképzésben és a felsőoktatásban részt vevő oktatók fogyatékosügyi, illetve speciális pedagógiai ismereteinek bővítésére. A felnőttképzők számára tehát nemcsak a hagyományos keretek és tartalmak megújítása a fontos, hanem az új keretek létrehozás is feladat. Ezért kutatásaimban nem csak problémákat kívánok feltárni, hanem saját eszközeimmel tenni is kívánok azok enyhítéséért.

A felnőttképzési szakemberek továbbképzése kétféle formában történhet. A már munkában állók részére a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény alapján megvalósított képzés alapján. Mivel felnőttképzés csak képzési program alapján indítható, a képző intézményeknek a törvény 16§-ában foglaltak figyelembevételével képzési programot kell készíteni. A képzési program minden képző intézmény saját szellemi tulajdona. Megoldási javaslatként létrehoztam egy Egyenlő esélyű hozzáférés c.

⁸ Mozgássérült Emberek Rehabilitációs Központja

felnőttképzési programot. A képzés hálóját az 1. táblázatban látható. A felnőttképzési program nem Szakmai és Vizsgakövetelmény alapján készült, hanem teljes mértékig saját szellemi produktumom. Az általam elkészített képzési program megfelel a 2001. évi CI. törvény előírásainak, a gyakorlatba bevezethető, megvalósítható és később a 24/2004. FMM rendelet⁹ alapján akkreditálható. Ezt gyakorló szakemberek számára készítettem, iskolarendszeren kívül, tanfolyami formában megvalósítható. Eddigi és jelenlegi kutatásaim is indokolják létrejöttét.

Kidolgoztam továbbá egy más típusú, iskolarendszerben, reguláris, felsőoktatásban alkalmazható specializációs hálótervet is, mely tartalmilag ugyanolyan felépítésű, mint az iskolarendszeren kívül megvalósítható képzési program (2. táblázat). Azoknak szól, akik andragógus alapképzésben vesznek részt. Véleményem szerint jelentősége abban mérhető, hogy a jelenlegi hallgatók ilyen ismereteket nem tanulnak. Úgy érzem, ha valaki az andragógia ezen területén kíván tevékenykedni, márpedig feladat van bőven, akkor lehetőséget kell adni arra, hogy ezeket az ismereteket formális úton, intézményesített formában megtanulja.

Fő tananyagegységek és Tantárgyak	5. FÉLÉV		6. FÉLÉV	
	követelmény	kredit	követelmény	kredit
Társadalompolitika	8 KREDIT			
Szociálpolitikai alapismeretek 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	Kollokvium	3		-
A fogyatékossgal élők társadalmi helyzete 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	Kollokvium	2	-	-
Emberi jogok, esélyegyenlőség, egyenlő bánásmód 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	Gyakorlat	3	-	-
Rehabilitáció és képzés	6 KREDIT			
Rehabilitáció lehetőségei és formái 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	Kollokvium	3	-	-
Fogyatékossgal élők felnőttképzési lehetőségei 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	Kollokvium	3	-	-
Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana	11 KREDIT			
Gyógyandragógia 3 óra/hét (45 óra/ szemeszter)	-	-	Kollokvium	3
A képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	-	-	Gyakorlat	3
Készségfejlesztő tréning 2 óra/hét (30 óra/szemeszter)	-	-	Gyakorlat	5

5. ábra
Egyenlő esélyű hozzáférés c. specializáció hálóját

⁹ 24/2004. (VI.22.) FMM rendelet az akkreditációs eljárás és követelményrendszer részletes szabályairól

Mindezeket tettem annak érdekében, hogy a jelenlegi felnőttképzéssel kapcsolatban álló szakemberek, és a leendő andragógusok méltán és aktívan vehessenek részt a fogyatékossgal élők társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának elősegítésében. Mindkettő jelentősége abban rejlik, hogy hiánypótló jellegűek. Ilyen jellegű felnőttképzéshez kapcsolódó képzési programok jelenleg nincsenek az akkreditált képzések között. Az eddigi és jelenlegi kutatási eredményeim is megerősítenek abban, hogy nagy szükség van ilyen jellegű képzésekre a felnőttképzéssel foglalkozó szakemberek, valamint a jövő szakemberei számára egyaránt. Azonban ahogyan a rehabilitáció is egy rendkívül komplex terület, úgy a megoldási javaslatokat sem egyénileg, egy-egy szakma képviselőinek kell megtalálniuk. Nagyon fontos a kooperáció, az együttműködés, a ventilláció a különböző szakemberek között, de cáfolhatatlan, hogy az andragógusok felelőssége meghatározó.

A képzésekhez való egyenlő esélyű hozzáférés területén szembetűnő az akadálymentesítés esetében a pozitív elmozdulás, azonban mindez túlnyomóan csupán a mozgásukban korlátozott személyeket érinti, ami a Dél-alföldi régió felnőttképzési intézményeit is jellemzi. A hallás-, látássérült, valamint értelmükben akadályozott személyek akadálymentesítési szempontjai nem egyértelműek a képző intézmények számára. Fontosnak tartottam összefoglalni a különböző irányadó aspektusokat, feltételeket, hiszen nagy problémát jelent a tájékozatlanság, az információhiány. Elkészítettem egy speciális feltételeket összesítő módszertani segédletet, mely az akkreditációs eljárás során hasznos eszköz lehet bárkinek, hiszen több probléma kiindulási pontjának éreztem, hogy nagyon szétszórva érhetőek el a legfontosabb információk. Az általam elkészített módszertani segédlet elemei az OTDK dolgozatomban V., VI. és VII. számú mellékleteiben olvashatók. Az NSZFI FAT-nak jelenleg van az akkreditációs eljárás kapcsán a fogyatékossgal élőket érintő kérdésekhez módszertani segédlete. Azonban az általam kidolgozott terjedelmében és kompaktságában jóval meghaladja azt, mind-emellett az NSZFI FAT ajánlásait is magában foglalja.

Megállapítható, hogy a fogyatékossgal élők számára olyan képzéseket kell biztosítani, melyekkel a mai munkaerő-piaci körülmények között nagyobb eséllyel vehetik fel a versenyt. A képzésekhez tartozó gyakorlati követelmények teljesítésekor bizonyos fogyatékossgai típusok esetében felmerülnek felmentési lehetőségek. Amennyiben a kötelező gyakorlati teljesítés vagy a vizsga teljesítéséhez szükséges teljesítés komoly akadályokat vet fel, ott nem feltétlenül jelent megoldást az akadálymentesítés a képzések kapcsán. Az ilyen esetek előre vetítik, hogy a fogyatékossgal élő személy nem, vagy csak nagyon nehezen lesz képes a megszerzett képesítésével elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon. Az általunk felmért intézmények kevés esetben nyújtanak felnőttképzési szolgáltatást hátrányos helyzetű személyek számára. Fogyatékossgal élő személyek és későbbi életkorban sérültté vált személyek esetén lényeges, hogy nagyobb hangsúly, ésszerűsége legyen a pályaválasztási tanácsadásnak, adott esetben korrekciónak. Ennek hiányában nagyobb az esélye, hogy már a képzés elvégzése előtt determinálódik a fogyatékossgal élő személy inaktivitása.

Jelenleg az SZTE JGYPK FI Andragógiai Kutatócsoportjának tagjaként, kutatótársaimmal indokoltnak tartjuk a regionális kutatás országos méretűvé való kiterjesztését, hiszen elgondolkodtató eredmények, tanulságok merültek fel a régió felmérésekor is.

Útravaló

A szolidaritás az Európai Unió egyik alapelve, mely egyszersmind készség arra, hogy kezdjünk valamit a különböző társadalmi okokkal, melyek problémaként merülnek fel. „Az emberek társadalmakban élnek, és bármely banális is, de a társadalom egészének helyzete és a társadalomhoz való kapcsolódás mikéntje alapvetően meghatározza az emberek életét, azt, hogy miképpen élik meg saját életüket” (KRÉMER, 2009:116).

Felhasznált irodalom

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2010): *Európa 2020 – Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*. Bizottsági Közlemény, Brüsszel

KÓSA Ádám (2009): *A fogyatékos emberek Európája. A fogyatékossgal élők esélyegyenlősége*, Értelmi Sérülteket Szolgáló Társadalmi Szervezetek és Alapítványok Országos Szövetsége, Budapest

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2002): 2001. évi népszámlálás: A fogyatékos emberek helyzete, KSH, Budapest

KRÉMER Balázs (2009): *Bevezetés a szociálpolitikába*, Napvilág Kiadó, Budapest

LAKI Ildikó – KABAI Imre (2010): *Fogyatékossgal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon*, ZSKF-TTK, MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest

LORD, E. – GUERNSEY, N. – BALFE, M. – KARR, L. (2009): *Emberi jogok. Igen!*, SINOSZ, Budapest

LOVÁSZY László Gábor (2009): *A fogyatékossgal élők esélyegyenlősége a világban, avagy mikor lesznek egyenlők az esélyek?* Értelmi Sérülteket Szolgáló Társadalmi Szervezetek és Alapítványok Országos Szövetsége, Budapest

MEOSZ (2010): *Új foglalkoztatáspolitikai, vitairat a megváltozott munkaképességű és fogyatékos emberek helyzetének javításáért*, Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége Oktatási, Továbbképző és Távmunka Intézet, Budapest

PULAY Gyula (2009): *A felnőttképzési rendszerek hatékonysága nemzetközi összehasonlításban*. Állami Számvevőszék Kutató Intézete, Budapest

Jogszabályok

Új Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 10/2006. (II.16.) OGY határozat

2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről

24/2004. (VI.22.) FMM rendelet az akkreditációs eljárás és követelményrendszer részletes szabályairól

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról

LESZKÓ HAJNALKA

A FELNŐTTKÉPZÉS „SAROKKÖVE” – HOGYAN MÉRJÜK FEL ÉS ISMERJÜK EL
AZ ELŐZETESEN MEGSZERZETT TUDÁST?**1. Bevezetés**

Az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára készített dolgozatomban a felnőttképzés egyik legneuralgikusabb pontjának feldolgozására vállalkoztam. Az előzetes tudás mérését és beszámítását Borsi Árpád után joggal nevezhetjük a felnőttképzés „sarokkövének”, mely mára a felnőttképzés halaszthatatlan feladatává vált (BORSI, 2010). Egyre több tanulmány, szakértői cikk, kutatómunka született a téma kapcsán, s egyre többször került a konferenciák, szakmai fórumok, vitanapok napirendjére, de mindmáig nem született egy olyan megoldás, amely a gyakorlatban tökéletesen működne.

A téma problémakörét, megoldatlanságát egy kettős értelmezésű kérdés köré fonom. Egyrészt felteszem a kérdést, „*Hogyan mérjük fel és ismerjük el az előzetes tudást?*”, azaz jelenleg Magyarországon milyen tendencia jellemző, milyen eredményeket emelhetünk ki ezen a területen, illetve milyen problémák várnak megoldásra, vagyis a „*Hol tartunk?*” kérdését feszegetem. Másrészt felteszem ugyanezt a kérdést, „*Hogyan mérjük fel és ismerjük el az előzetes tudást?*”, avagy a felnőttképzésben hogyan válhat mindennapi gyakorlattá a felnőttek hozott tudásának mérése, a tanulási folyamatba történő beszámítása? Kik és hogyan mérhetik fel a tudás legkülönbözőbb formáit, a felnőttek kompetenciakészletének egyes elemeit? Melyek azok a módszertani szabályok, melyeket egy-egy képzésnek követnie kell az előzetes tudás kapcsán? Erre vonatkozóan dolgozatom mellékletében egyfajta útmutatást nyújtok.

2. Kutatásaim bemutatása

Célom volt, hogy általános képet kapjak a magyarországi felnőttképzési intézmények gyakorlatáról az előzetes tudás felmérését, elismerését illetően, s emellett megvizsgáljam a legjobb külföldi példákat. Választ kerestem arra, mi is zajlik pontosan a felnőttképzési intézményekben, milyen problémák, akadályok merülhetnek fel a megszerzett tudás mérését, beszámítását illetően, s ez mennyiben felel meg a szakértői véleményeknek.

Kutatási módszereim egy része induktív, más része deduktív jellegű. A dolgozatom primer és szekunder kutatásra épül. Az empirikus részt egy strukturált kérdőíves lekérdezés alkotja, míg a szekunder kutatás a fellelhető szakirodalmak, háttéranyagok, szakértői tanulmányok, szakfolyóirati cikkek feldolgozásával, valamint az ide vonatkozó

jogszabályok értelmezésével zajlott. A kutatási eredmények feltárása egy módszertani segédanyag létrehozásában teljesedett ki. Az eredményeket figyelembe véve olyan saját fejlesztésű képzési programot és hozzá tartozó előzetes tudásmérő eszközcsoportot készítettem, melyet útmutatásként szánok a felnőttképzési intézményeknek.

3. Az előzetes tudás fogalma, jelentősége, jogi háttere

*„a tanítás céljainak csakis
az előzetes tudáshoz viszonyítottan van értelmük.”
(NAHALKA, 2002:75)*

A tanulási szinterek kibővülésével lehetővé vált, hogy a formális környezeten kívül nem formális és informális tanulás révén is releváns, használható tudást lehessen szerezni. Ezzel párhuzamosan azonban nem alakult ki ezen tudásfélések elismerésének tökéletes rendszere. A formális úton szerzett tudás elismerése egyszerűnek tekinthető, hiszen meglétét oklevéllel, bizonyítvánnyal igazolhatjuk. A nem formális és informális tanulás útján szerzett tudás elismerése nem ilyen magától értetődő, mivel az egyáltalán nem, vagy csak nehezen dokumentálható (EUROPEAN COMMISSION, 2000). Ugyanakkor ezen tudáselemek legalább annyira fontosak, s adekvát figyelmet érdemelnek a tanulási folyamatban, hiszen biztosítják számunkra egy-egy témában való jártasságunkat, kompetenssé válásunkat.

A kompetencia fogalmát többféleképpen megfogalmazhatjuk, számomra a felnőttképzési törvény értelmezése a leghelytállóbb (2001. évi CI. törvény). Ezt a fogalmat kiegészítettem: meglátásom szerint a kompetencia egy olyan tudáskomplexum, melybe beletartozik mindaz az ismeret, készség, képesség, attitűd és jártasság, mely alapján alkalmassá válhatunk egy munkakör betöltésére, feladat ellátására. Egy képzési programnak a munkakörök kompetenciátartalmára kellene irányulnia, cél, hogy a képzés elvégzése után a felnőtt képes legyen új feladatok, munkafolyamatok ellátására. Azonban gyakran előállhat az a helyzet, hogy a képzésre jelentkező már a képzés megkezdése előtt képes bizonyos feladatok ellátására, tudását pedig a formális tanulás előtt szerezte, ez pedig nem más, mint az ő előzetes tudása.

Az előzetes tudás lényegében az a fajta tudás, melynek elsajátítását egy képzési program célként jelöli meg, de a képzésre jelentkező már a képzés megkezdése előtt birtokában van ezen tudás egy részének vagy egészének. A felnőtt tudását fel kell térképezni, hogy kiderüljön, megvannak-e azok a tudáselemek, melyek lehetővé teszik további tudáselemek beillesztését. Az előzetes tudás egyben a további tanulás eszközévé is válhat, hiszen a tanulási folyamatban fejlődik a tananyag megértésének, alkalmazásának képessége (CSAPÓ, 2005). A megtanulandó tananyagot az egyének meglévő tudása szerint kell kialakítani, koncentrálni a hiányosságokra. Az előzetes tudás ilyen szempontú értelmezése rávezet minket a pedagógiai konstruktivizmus elméletére. Nahalka szerint az előzetes tudás így foglалható össze: „a tudásrendszer talán legfőbb, kritikus tényezője az előzetes tudás, a már birtokolt ismeretrendszer” és a konstruktivista

didaktika szerint „a tanítás céljainak csakis az előzetes tudáshoz viszonyítottan van értelmük” (NAHALKA, 2002:75). Ennek értelmében az előzetes tudásnak hatással kell lennie a további tanulási folyamatra, a képzés curriculumára. Az oktatási tartalom, az eljárásrendszer, a didaktika, ezek felépítése, az eszközrendszer a valóságos tanulási-tanítási szituációkban kell kiformálódjon (NAHALKA, 2002).

A legmodernebb felfogás szerint az előzetes tudás egyben mint megvalósult cél is megjelenhet – úgy, mint az egyén tiszta nyeresége: *„amennyit tud, annyival kevesebbet kell megtanulnia”* (CSAPÓ, 2005:11). Az egyének tudásrendszerének felépülését a felnőttképzésnek feltétlenül figyelembe kell vennie. Ezért egy képzés megkezdése előtt függetlenül attól, hogy a felnőtt dokumentálni tudja-e, előzetes tudását a kimeneti kompetenciákhoz képest kell felmérni.

Itt szeretnék tisztázni egy a szakértők által is gyakran elkövetett hibás fogalomértelmezést. Az előzetes tudás mérése nem lehet egyenlő a bemeneti kompetenciák mérésével. Ez utóbbi a felvételi követelmények hiányát kompenzálhatja, míg az előzetes tudásmérés lényegi célja, hogy amennyiben a felnőtt tudása indokolja, felmentést szerezzen a modulok elvégzése alól. Ez óriási előnyt jelent a felnőtt számára, de az előzetes tudásnak még számos, szélesebb értelemben vett haszna is van¹. Összefoglalóan az élethosszig tartó tanulás realizálásában, a foglalkoztathatóság növelésében van jelentős szerepe.

Az előzetes tudás jelentőségét jogszabályokban is kifejezték. A felnőttképzési törvény előírja az előzetes tudás mérési és elismerési lehetőségének biztosítását (2001. CI. törvény). A 17. § (1) és (2) bekezdése a következőket fogalmazza meg: *„a képzési programnak igazodnia kell a képzésben részt vevő felnőttek eltérő előképzettségéhez és képességeihez.”*² Továbbá: *„A képzésre jelentkező felnőtt kérheti tudásszintjének előzetes felmérését, amelyet a felnőttképzést folytató intézmény köteles értékelni és figyelembe venni.”*³ A Magyar Kormány egész életen át tartó tanulás stratégiája is rögzíti, hogy ki kell dolgozni a formális környezeten kívül szerzett, jogszerűen nem dokumentált tudás, szakmai képzettség elismerésének rendszerét (*Kormánystratégia*, 2005). De kérdés, hogy meg tudnak-e felelni az intézmények jogszabályi kötelezettségeiknek, s az azokban foglaltak megvalósulnak-e a gyakorlatban.

4. „Hogyan mérjük fel és ismerjük el az előzetes tudást?” – kutatási eredmények bemutatása

Egyfajta választ képvisel a Dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményeinek körében lefolytatott strukturált kérdőíves lekérdés. A kutatás lekérdésére 2010. április – június között került sor, teljes körű mintavételen alapszik. A kutatás adatbázisát a NSZFI adatbázisából kivonatoltuk és a Dél-alföldi régió 123 akkreditált felnőttképzési intézetét érintette. A kutatás módszere: empirikus kutatás, primer, strukturált kérdőíves

¹ Az előnyök részletes leírása a DVD mellékletben olvasható.

² 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről, 17. § (1) bekezdés

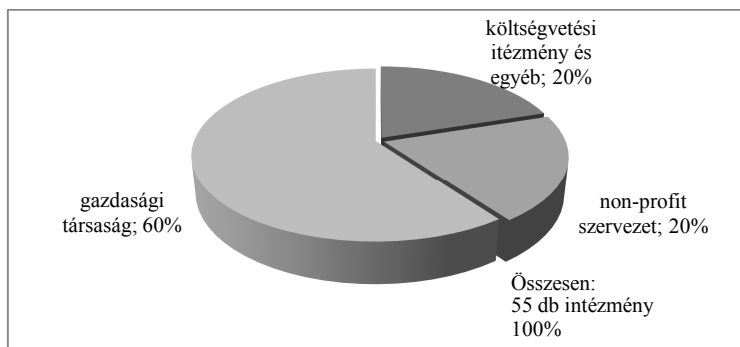
³ 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről, 17. § (2) bekezdés

lekérdezés. A kérdőíveket postai úton küldtük ki 2010 áprilisában. A kitöltött kérdőívet postán vagy elektronikus úton visszaküldhették, erre többszöri telefonos megkeresés formájában hívtuk fel a figyelmet. A 123 intézmény közül 64 intézménytől érkezett vissza kérdőív, ebből 9 kérdőív értékelhetetlen a hiányos kitöltés miatt, 55 kérdőív értékelhető, 6 intézmény jelezte, hogy nem tud részt venni a kutatásban az akkreditációjának hiánya miatt. Ez módosítja a teljes mintát 123 intézményről 117-re, így az 55 visszaérkezett kérdőív a teljes minta 47%-a.

A kutatás 5 nagy témakör köré épült: az intézmény működési, képzési adatai, felnőttképzési szolgáltatások, esélyegyenlőség biztosítása, jogi szabályozás. Saját kutatási témám a felnőttképzési szolgáltatások blokkhoz kapcsolódik.

4.1. A Dél-alföldi régió akkreditált intézményeinek felméréséből származó legfontosabb kutatási eredmények

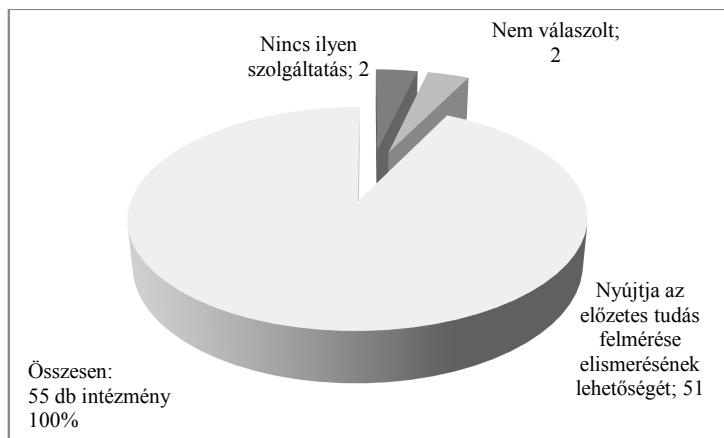
Ahogy az 1. számú diagram mutatja, a válaszadó intézmények 60%-a gazdasági társasági formában működik, tehát profitorientált, célja a minél nagyobb profitszerzés, minél nagyobb költséghatékonysággal, vagyis minél több felnőtt számára indított, minél hosszabb lefolyású képzésekkel. Ezért ezek az intézmények ellenérdekeltek abban, hogy a felnőttek előzetes tudását beszámítsák.

1. diagram:

A válaszadó intézmények működésének jogi formája kategóriákba sorolva (%)

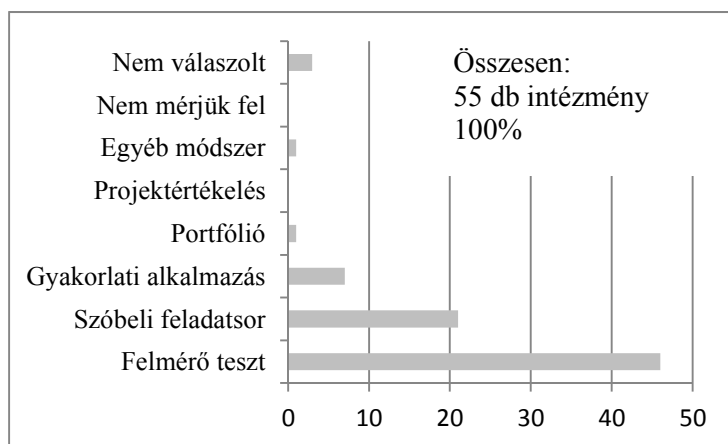
A 2. számú diagram ezt az ellenérdekeltséget részben alátámasztja, mivel az 55 válaszadó intézmény közül mindössze 51 intézmény nyújtja az előzetes tudás mérésének és beszámításának lehetőségét, dacára a jogszabályi kötelezettségeknek.

2. diagram:

A válaszadó intézmények által nyújtott előzetes tudás felmérése, elismerése (db)

3. számú diagram az előzetes tudás mérésére alkalmazott módszerek igen szegényes repertoárját mutatja. A teszt módszer a kiemelkedő, azonban az ismereteket felmérő, papír alapú felmérés aligha szolgál a kompetenciák, gyakorlati tudás mélyreható feltérképezésére.

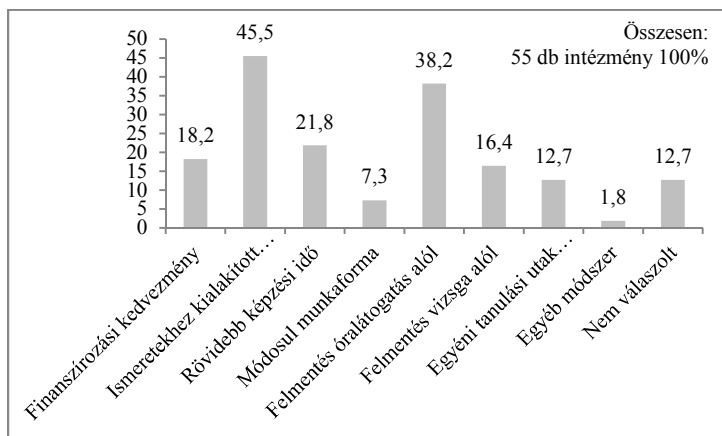

3. diagram:

A válaszadó intézmények által használt mérőeszközök

Ha az intézmények egy egyszerű módszerrel is, de felméri a tudást, fontos megvizsgálni, milyen lehetőségeket nyújtanak a felmért tudás beszámítására. A válaszokat a 4. számú diagram szemlélteti. Többnyire az ismeretanyaghoz képest kialakított tananyagot választották, illetve felmentést nyújtanak az óralátogatás alól. Mindkettő célja, hogy elkerüljük az ismétlődő tanulmányokat. Viszont a felnőtt szempontjából a legfontosabb az lenne, hogy egyre több intézmény nyújtson rövidebb

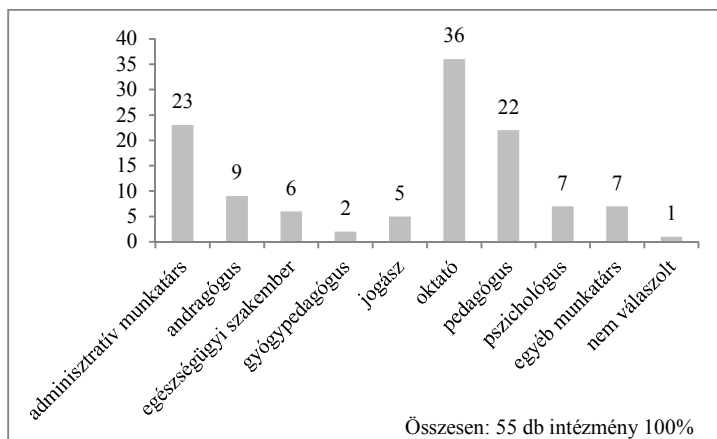
képzési időt, s ezzel összhangban finanszírozási kedvezményt. Meg kell jegyezni, hogy a vizsgált intézmények közül 9 választotta a vizsga alóli felmentést, ami azonban nem lehetséges. A jogszabály azt mondja ki, hogy a szakmai vizsga részeinek ismételt teljesítése alól kérhető és adható felmentés, ha már teljesített az adott vizsgarész, ekkor viszont jogszerű dokumentációval rendelkezik a felnőtt, aminek az elismeréséhez nem szükséges tudásának felmérése (20/2007. (V. 21.) SZMM rendelet).

4. diagram:

Az előzetes tudás figyelembe vételének lehetőségei a válaszadó intézmények körében (%)

Arra is ki kell térnünk, hogy ki folytatja le a tudásmérést. Az 5. diagram adatai azt mutatják, hogy a Dél-alföldi régió válaszadó intézményei nagyarányban oktatókat, pedagógusokat és adminisztratív munkatársakat alkalmaznak erre a feladatra. Ez elgondolkodtató, tekintettel arra, hogy az egyes kompetenciák precíz felméréséhez andragógia, pszichológiai ismeretek szükségesek.

5. diagram:

Az előzetes tudás mérésére alkalmazott külső vagy belső szakemberek a válaszadó intézmények körében (db)

4.2. A hazai jó gyakorlatok bemutatása a szakirodalom alapján

A kutatásból kiderült számos hiányosság mellett a szakértői vélemények alapján kiemelhetünk néhány fejlődési pontot az előzetes tudás mérésében, elismerésében. Azonban ezekre is kellő kritikával kell tekintenünk, ugyanis csak „szigetszerűen” működő eljárásokról, valamint az idegennyelvi és számítástechnikai oktatás vezető szerepéről beszélhetünk (SZIGETI TÓTH, 2009.). Ezen a két területen láthatunk arra valós példát, hogy konkrét képzésen való részvétel nélkül, csak a vizsgára való bejelentkezéssel is meg lehet szerezni a tudást igazoló dokumentumokat (MIKLÓSI, 2009.).

A felsőoktatás kreditrendszere és a szakképzés moduláris rendszere nyújt még hasonló lehetőségeket. Ha igazolható az egyes kurzusok, szakképzésben modulok elvégzése, akkor a továbbiakban elismerik, beszámítják azokat. A közelmúltból két kiemelt progressziót kell megemlítenem, a Felsőoktatási Validációs Rendszer kialakítását, mely egységes keretbe foglalja a képesítéseket. A TÁMOP 2.2.1. A képzés evolúciója projekten belül mérőeszközök kidolgozására és tartalomfejlesztésre került sor, azonban a létrehozott mérőeszközök a bemeneti kompetenciák mérését szolgálják, ami újra háttérbe szorítja az előzetes tudásmérő eszközök kidolgozását. Ezen a területen még számos olyan problémával kell szembenéznünk, mint a fogalmi tisztázatlanság, a berögzült és elavult gondolkodásmód, a képzésben résztvevők tájékozatlansága, a képző intézmények ellenérdekeltsége, a mérőeszközök, a mérésmethodikai tudás hiánya és a kompetenciák mérése körüli teljes bizonytalanság.

5. „Hogyan mérjük fel és ismerjük el az előzetes tudást?” – javaslatok és módszertani útmutató

A problémák felismerése nem lehet elegendő. Meg kell fogalmaznunk a választ a „*Hogyan kellene?*” kérdésre, és egyfajta útmutatás nyújtani. Ehhez számba kell vennünk a külföldi jó gyakorlatokat ⁴, s tekintettel lenni a nemzetközi komparatív kutatásokra. Hazai vizekre evezve reagálnunk kell a jogszabályi problémákra, pontosítanunk kell a fogalmakat, ki kell térnünk a szankciókra, a finanszírozás kérdésére, s meghatározni azokat a lépéseket, amelyek mentén haladni szükséges egy-egy tudásmérési folyamatban. Mindehhez jól képzett szakemberekre van szükség, számukra pedig módszertani útmutatást kell nyújtani.

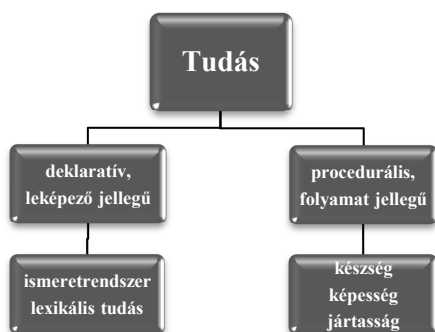
Mindezt összegezve olyan saját megoldási utat kínálok, mely bármikor beépíthető, használható egy felnőttképzési tevékenységben. Ennek eszméi értéke mellett rendkívül fontos, hogy az ilyen jellegű szellemi termékek piaci értéket képviselnek a felnőttképzésben. A tudásmérő tesztek, kompetenciamérő eszközök nem hozzáférhetők bárki számára és tölthetők le az internetről, a képzőintézményeknek belső szakember hiányában meg kell vásárolni a mérőeszközöket, vagy külső szakembereket kell felkérni azok kidolgozására. A javaslataim közül éppen ezért az előzetes tudás mérése

⁴ A külföldi jó gyakorlatok, legjobb példák bemutatása a DVD mellékletben, a dolgozat 6.1. pontjában olvashatók.

alkalmazott szakemberek képzését emelem ki. Andragógiai tanulmányaimra, a felnőttoktató szakképesítés szakmai- és vizsgakövetelményére, valamint a szakirodalomra támaszkodva kidolgoztam a 61 140 01 0000 00 00 azonosító számú felnőttoktató szakképesítés képzési programját. A képzési program 5 modulból áll, az 5002-es számú modulhoz tartozó tudásmérő tesztet készítettem, továbbá összegyűjtöttem a felnőttoktató szakemberek szükséges kompetenciáit, ezek közül néhányat kiválasztva elkészítettem egy-egy kompetenciához tartozó mérőeszközt is.⁵ Az előzetes tudás mérésének módszertanát a mérőeszköz-csomagon keresztül mutatom be, kitérve a mérés-metodikai szabályokra, s azokra a lépésekre, melyeket érdemes követni a tudásmérési folyamatban.

5.1. Az előzetes tudásmérés módszertana

A tudásmérő eszközök készítésekor a legfontosabb, hogy különbséget kell tennünk az egyes tudás-típusok és a felmérésükre szolgáló mérőeszközök között. A tudásfélések differenciálását az 1. számú ábra szemlélteti.

1. ábra

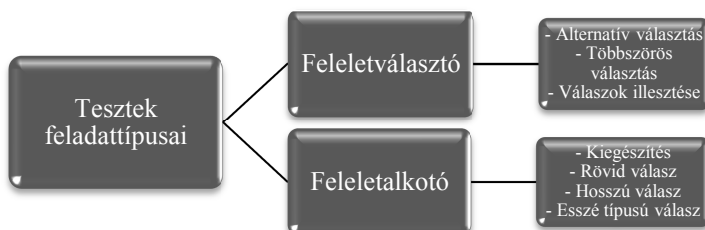
A tudás szerveződési egységei (CSAPÓ, 2004).

Az ismeretjellegű tudáselemeket, a lexikális tudást a pedagógiában jól ismert írásbeli tesztekkel, szóbeli felelettel, irányított szóbeli kérdésfeltevéssel lehet felmérni. A képesség jellegű tudáselemek felmérésére bonyolultabb eszközök használata szükséges, úgymint a gyakorlati, szóbeli, írásbeli, AC módszer, egyéni, csoportos kompetenciamérés, a portfólió elkészítése, a deklaratív önértékelési módszer, interjú, avagy egy-egy konkrét munkafolyamat megfigyelése (SZIGETI, 2009).

⁵ A teljes képzési program és a mérőeszköz-csomag a DVD melléklet dolgozatának 2. számú mellékletekben található.

5.1.1. Tudásmérő tesztek készítése

Ha tudásmérő tesztet készítünk, érdemes a feladattípusok mindegyikét beépíteni a tesztbe törekedve a változatosságra, precizításra. A tesztek feladattípusainak csoportosítását a 2. számú ábra mutatja.

2. ábra

Az ismeret alapú tudás mérésére szolgáló tesztfeladatok típusai (Csapó, 2005).

A tesztek készítésében segítségünkre vannak a tesztek jóságmutatói. Az első ilyen jóságmutató az objektivitás, mely a tárgyilagosságot szolgálja, vagyis, hogy a teszt eredménye független legyen attól, hogy ki folytatta le a mérést. Ezt legjobban azzal érhetjük el, ha egy mindenre kiterjedő, pontos, egyértelmű megoldókulcsot készítünk, részletes pontozással. Különösen fontos ez az esszé típusú kérdéseknél, ahol ki kell emelnünk az egyes szavakat, kifejezéseket, melyeknek mindenképpen szerepelniük kell a helyes megoldásban, ahogyan a 3. számú ábrában is látható.

6. feladat

Fogalmazza meg 2-3 mondatban, hogy mi vezetett a kulcskompetenciák felértékelődéséhez!

(5 pont)

Helyes válasz:

A munkakörök megváltoztak, a szakmák fejlődtek, s a munkaerőpiac egyre kevésbé a formalizált szakmai tudást, sokkal inkább bizonyos kulcskompetenciák meglétét igényli a munkavállalóktól. Hiszen a **munkakörök betöltése**, a **feladatok ellátása** a szakmai tudáson felül egyéb készségek és kompetenciák meglétét igényli. **Nem elég a tudni mit, hangsúlyt kapott a tudni hogyan.** A **praktikus tudás**, a **gyakorlati használhatóság** értelmében a lényeges kérdések a következők: Az egyén alkalmas-e, eléggé motivált-e, együttműködő-e, be tud-e illeszkedni a munkahelyi és társadalmi környezetbe? Ezen kérdésekre lehet garancia a kulcskompetenciák megléte.

A helyes válasz tartalmazza a kiemelt szavakat, kifejezéseket, melyek helyettesíthetők szinonimákkal, a megfogalmazás lehet sajátos. Minden helyes szó, kifejezés 1-1 pontot ér.

3. ábra

Példa az objektivitás kritériumának való megfelelésre

A következő jóságmutató a reliabilitás, azaz a megbízhatóság, mely azt jelenti, hogy a teszt jól mérje azt, aminek a mérésére kidolgoztuk. A kérdések és válaszok illeszkedjenek

a mért személyek tudásszintjéhez, tehát ugyanazon modul feladatai lehetnek különbözőek más-más végzettségű felnőttek tudásszintje alapján. Fontos, hogy pusztán logika útján ne lehessen kikövetkeztetni a válaszokat, kivéve, ha nem magát a logikus gondolkodás képességét akarjuk felmérni. Nem szabad abba a hibába esni, hogy a kérdések túlságosan hasonlítanak egymásra, mert akkor a felmért személy könnyen kialakít egy bizonyos szisztémát, amely szerint eljár a feladatmegoldás során (CSAPÓ, 2005). A 7. számú ábra egy példát jelenít meg arra, hogy tesztünket helytelenül készítettük, s nem felelünk meg a reliabilitás kritériumának.

1. Ön szerint minek a rövidítése az OKJ? Kérjük, karikázza be a helyes válasz betűjelét! (1 pont)

a. Országos Képesítési Jegyzék

b. Országos Közoktatási Jegyzék

c. Országos Képzési Jegyzék

d. Oktatási Képzések Jegyzéke

4. ábra
Példa egy helytelenül elkészített feladatra

A harmadik jóságmutató a validitás, azaz az érvényesség. Cél, hogy a teszt valóban azt mérje, amit mérni szeretnénk. Ha egy teljes modul tudásanyagát akarjuk felmérni, akkor tesztünk fedje le az egész modul tartalmát. Egy-egy tesztet a három jóságmutató mentén érdemes kidolgozni, így kaphatunk tökéletes képet a felnőttek ismereteiről. Előre meghatározzuk, tesztünk normaorientált vagy kritériumorientált lesz-e, vagyis hogy a felmért személyek eredményeit összevetjük-e, avagy egy előre meghatározott kritérium alapján értékelünk (CSAPÓ, 2005).

5.1.2. A kompetenciamérés módszertana

Láthatjuk, hogy a teszt készítése nem kevés hozzáértést, kreativitás igényel, de hatványozottan igaz ez kompetenciamérésnél. A kompetenciamérő eszközök készítésekor első lépésként a mérendő kompetenciákat kell meghatároznunk. Ebben segítségünkre van az adott szakképesítéshez tartozó szakmai- és vizsgakövetelmény tulajdonságprofilja, valamint a képzéssel betölthető munkakörhöz tartozó DACUM tábla.

A mérendő kompetenciák mindegyikéhez egy vagy több mérőeszközt rendelünk. Elkészítjük a mérőeszközöket, megtervezzük a mérési folyamatot, melyek alapján lefolytatjuk a mérést. A felmért személyeket folyamatosan értékeljük az elkészített

értékelési útmutató, megoldókulcs szerint. Ezekben lehetőség szerint alkalmazzunk értékelő táblázatokat, melyekben feltüntetjük az egyes kompetenciákat és az elérhető szinteket 1-5-ig terjedő skálán, szavakban is kifejezve. A 8. számú ábra egy ilyen értékelő táblázatot mutat be.

Az egyes feladatok értékelése a szóbeli megnyilvánulások, gyakorlatok, tesztek egyenkénti értékelése alapján történik.

1. feladat

Feldolgozott történet: A szultán álma

Mérendő kompetenciák: Kommunikációs és együttműködés kompetenciák

Kompetenciák		Szint (1-5)
Kommunikációs kompetenciák	Fogalmazási készség	
	Prezentációs készség	
Együttműködési kompetenciák	Értékelési, visszacsatolási készség	

5. ábra
Kompetenciaméréshez készített értékelő táblázat

Az értékelést összesítve is elkészítjük, így kaphatunk teljesebb, árnyaltabb képet a felmért személy kompetenciáiról, melyet egy a nevére szóló portfólióban, a tudását igazoló dokumentumcsomagban összesítünk, s ez adhat alapot a tudás elismeréséhez.

A kompetenciamérő eszköz elkészítéséhez tréneri gyakorlatokat, tanulságos történeteket, önismereti teszteket, kérdőíveket, szituációs feladatokat dolgoztam fel. A vizsgált anyagok közül Detlev Blenk és David Noonan történeteit, meséit tartottam a legmegfelelőbbnek (BLENK, 2010; NOONAN, 2006). A magyar gyakorlatok közül Szekszárdi Júlia anyagait választottam ki, melyek ugyan a 13 éven felüli korosztálynak szólnak, de egy-egy feladat, szituáció jól hasznosítható a felnőttek körében is (SZEKSZÁRDI, 2008). Gönczi Károly önismereti tesztjeit kis átalakítással szintén kitűnően lehet adaptálni a felnőttképzésbe (GÖNCZI, 2004). Az általam elkészített mérőeszköz-csomag nyilván nem szolgál receptül minden intézmény számára, de egyfajta útmutatást ad, a mérés-metódus alapjait mutatja be, mely alapján az intézmények megkísérelhetik elkészíteni saját képzési programjaikhoz előzetes tudásmérő eszközeiket.

6. Záró gondolatok

Ahhoz, hogy az előzetes tudás mérése és elismerése a felnőttképzési intézmények számára mindennapi gyakorlattá váljon, szükség van néhány változtatásra. Hangsúlyoznunk kell az eddig elért eredményeket, melyek példaként szolgálnak. Segítenünk kell az információáramlást a képzésben résztvevők, a képzőintézmények és a szakértők között annak érdekében, hogy a felnőttek informáltak legyenek jogaikról. A képzőintézmények és szakértők között pedig valósuljon meg egy olyan együttműködés, mely elősegíti, hogy az előzetes tudás mérésében és beszámításában jogkövető,

szabályszerű és gyakorlatias magatartást tanúsítsanak a képzőintézmények, szem előtt tartva a képzésben résztvevő felnőtt érdekeit.

Fel kell ismernünk a problémákat, rá kell mutatnunk azokra, de ezen a ponton nem állhatunk meg. Sorra hivatkozunk arra az elképzelésünkre, miszerint nem adhatunk minden képzőintézmény számára egyformán használható receptet. Ezzel egyet is kell értenem.

Nyilvánvalóan ahhoz, hogy egy-egy intézmény megtartsa sajátos profilját, képzési kínálatát, az egyes megoldási javaslatoknak a képzési tevékenységbe beilleszthetőnek kell lenniük. Mégis úgy vélem, hogy a közeljövőben kialakul egy olyan egységes rendszer, melybe az felnőttképzési intézmények mindegyike definiálni tudja önmagát és saját működési rendszerét, beleértve az előzetes tudás felmérését, elismerését.

Hiszem, hogy OTDK dolgozatommal, az általam létrehozott mérőeszköz-csomaggal elősegíthetem valamelyest ezt a folyamathoz, s egyfajta útmutatást is képviselek. Személyes ügynek érzem, hogy a felnőttek előzetes tudás mérése, és tanulási folyamatba, munkafolyamatba történő beszámítása megvalósulhasson. Számomra egyszerre válik feladattá, kihívássá, és nem kevésbé egyfajta misszióvá, hogy a felnőttképzés sarokköveként definiált előzetes tudásmérés- és beszámítás végre megoldást kapjon. Hiszem, hogy andragógusként én is hozzájárulhatok a megoldások megtalálásához. Dolgozatomat Csoóri Sándor szavaival zárom:

„Hinni valamiben még nem megoldás,
de a megoldás kezdete.”
(Csoóri Sándor)

Felhasznált irodalom

BLANK Detlev (2010) *Történetek trénereknek, coachoknak, tanároknak, tanácsadóknak, vezetőknak*. Z-Press, Miskolc

BORSI Árpád (2010): *A felnőttképzés sarokkövei: A bemeneti kompetenciák mérése és az előzetes tudás beszámítása* című előadása, mely a 'Felnőttképzéssel a foglalkoztatásért' című – OFA által támogatott – konferencián hangzott el – 2010. 10. 12-én, Budapesten. <http://www.fvsz.hu/hir/286> [2010. 10. 27.]

CSAPÓ Benő (2004): *Tudás és iskola*. Budapest, Műszaki Kiadó

CSAPÓ Benő (2005): *Az előzetesen megszerzett tudás mérése és elismerése*. Kutatási zárótanulmány. Budapest, Nemzeti Felnőttképzési Intézet

EUROPEAN COMMISSION (2000): *Memorandum on Lifelong Learning* (2000): Brussels, European Commission

GÖNCZI Károly (2004): *Életpályaépítés: önismeret-pályaválasztás-karrier*. Pedellus, Debrecen

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA (2005): *Stratégia az Egész életen át tartó tanulásról*. Budapest, Oktatási Minisztérium – Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium.

MIKLÓSI Márta (2009): *A nem-formális és informális tanulás elismerése és a tanuláshoz való jog* In: FORRAY R. Katalin – JUHÁSZ Erika (szerk.): *Nonformális – informális – autonóm tanulás*. Debreceni Egyetem, Debrecen

NAHALKA István (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

NOONAN, David (2006): *Ezópusi mesék üzleti tanulságokkal*. Z-Press, Miskolc

SZEKSZÁRDI Júlia (2008): *Új utak és módok. Gyakorlatok a konfliktuskezelés tanításához és tanulásához 13 éven felüli tanulók számára*. Dinasztia, Budapest

SZIGETI TÓTH János (2009): *A tanulás sokfélesége: kutatás a felnőttkori tanulás indítékairól és akadályairól: záró tanulmány*. Magyar Népfőiskolai Társaság, Budapest

Jogszabályok

2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről

20/2007. (V. 21.) SZMM rendelet a szakmai vizsgáztatás általános szabályairól és eljárási rendjéről

A 15/2008. (VIII. 13.) SZMM rendelet a szociális és munkaügyi miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről rendeletben foglaltaknak megfelelően.

RENDEK TÍMEA

JOG – LEHETŐSÉG – HOZZÁFÉRÉS

A FELNŐTTKÉPZÉSI RENDSZER MŰKÖDÉSÉNEK JELLEMZŐI ÉS A FELNŐTTKÉPZÉSI SZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS PROBLÉMÁI BÁCS-KISKUN MEGYÉBEN

Napjainkban a folyamatos tanulás és önmagunk fejlesztése nélkül lebénulunk. Gondoljunk csak bele, és vegyük például a technikai fejlődés egy vívmányát, mely napról napra egyre meghatározza életünket: a számítógép, és mindezen felül az internet. Amennyiben nincs meg a tudásunk, hogy alkalmazni tudjuk azt, be kell látnunk, hogy az információs világ, a kapcsolatrendszer kiépítése és ápolása, a mindennapok rutinja és témája ismeretlen marad számunkra. A felnőttképzés alkalmat, és lehetőséget nyújt a felnőtteknek tudásuk frissítésére, bővítésére, önismeretük fejlesztésére, szabadidejük hasznos eltöltésére. Azonban, ha valóban így van, akkor miért nem használják ki a felnőttek a felnőttképzés kínálta lehetőségeket?

Dolgozatomban e problémakörrel foglalkozom. Témámat az Európai Unió oktatáspolitikai célkitűzései felől közelítem meg, de elsősorban Bács-Kiskun megye felnőtt lakosainak tanulási aktivitását vizsgálom. Kutatásom során a téma szakirodalmi hátterére, a KSH, ÁFSZ, OSAP, és EUROSTAT elérhető adatbázisaira támaszkodtam. A másodlagos kutatásból nyert adatok elemzését kiegészítettem elsődleges kutatással is.

Ma a felnőttkori tanulás egyik legnagyobb problémája, hogy minden felnőtt, aki tud és akar tanulni egyforma eséllyel és feltételekkel tudja igénybe venni a felnőttképzési szolgáltatásokat. Ennek érdekében az egyik legfontosabb feladatunk, hogy minden ember számára megteremtsük a felnőttképzéshez való hozzáférés lehetőségét. E problémakör relevanciáját alátámasztja az a szakértői vélemény is, amely 2010. szeptember 17-én Kaposváron megrendezett A felnőttképzés perspektívái nemzetközi konferencián Fodor Imréné, a Pécsi Regionális Képző Központ igazgatójának előadásában hangzott el: „Az elmúlt 20 évben nem tudtuk megoldani a hozzáférés problémáját”.

Jog és lehetőség

Bár a jog (2001. évi CI. törvény) és a lehetőség mindenki számára adott (ez utóbbi tekintetében szükséges megjegyezni, hogy Magyarországon 2010 decemberében 8219 – a törvényi szabályozásnak megfelelően nyilvántartásba vett – felnőttképzési intézmény működött az általános, nyelvi és szakmai képzések széles kínálatát nyújtva), mégis a felnőttek a kívánatos mértéknél kisebb arányban vesznek részt felnőttképzési programokban.

Ennek többféle és összetett okai lehetnek, pl.

- a motiváció hiánya: az emberekben máig nem tudatosult az oktatás esélyteremtő szerepe és nem vált nyilvánvalóvá a tanulás és az életminőség közötti pozitív összefüggés,
- a képzési kínálatához való térbeli, időbeli, anyagi hozzáférés korlátai,
- a képzésben való részvételhez szükséges technikai eszközök (pl. számítógép, internet) hiánya,
- a képzés megkezdéséhez szükséges iskolai végzettség hiánya,
- tanulási kompetencia hiánya,
- a korábbi tanulási kudarcok,
- a nem hatékony oktatási módszerek,
- nem megfelelő képzési kínálat stb.

A képzőintézmények számát tekintve országos szinten az Észak-alföldi régió a második, és a Dél-alföldi régió pedig a harmadik helyet foglalja el, azonban, a képzésben való részvételi arány e két régióban a legalacsonyabb (ÁFSZ, 2010). Ez azért is szomorú, mert az Észak-alföldi és a Dél-alföldi régió – karöltve az Észak-magyarországi régióval – nem csak Magyarországon, de az Európai Unióban is a legfejletlenebb régiók közé tartozik.

Mindezek alapján tehát, a jog és a lehetőség adott a felnőttek számára, hogy felnőttképzési szolgáltatásokat vegyenek igénybe.

A Dél-alföldi régió, Bács-Kiskun megye és a felnőttképzés; Magyarország legelmaradottabb területe

A Dél-alföldi régióban 77633 fő álláskereső felnőtt él – azaz, a magyarországi munkanélküli felnőttek 13,9%-a –, akik közül 32477 fő Bács-Kiskun megyében lakik, ebből 9254 fő pályakezdő, és e pályakezdőkből 3743 fő Bács-Kiskun megyei lakos. Azonban a régióban mindössze 2235 db, a megyében pedig 730 db betöltetlen álláshely van (AFSZ, 2010a).

2001-ben kezdődött a munkanélküliség növekedése Bács-Kiskun megyében, majd 2006-tól rohamosan nőtt, egészen 2010-ig. A legmagasabb munkanélküliség 2009-ben volt, ekkor az itt élő munkanélküli felnőttek száma 36651 fő volt.

A Dél-Alföldi Regionális Munkaügyi Központ nyilvántartása szerint 2010 októberében 237 intézmény végzett felnőttképzési tevékenységet Bács-Kiskun megyében. Ebből 41

akkreditált a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet Felnőttképzési Akkreditáló Testületének nyilvántartása szerint. A 48 akkreditált felnőttképzési intézményből 21 intézmény a megyeszékhelyen, Kecskeméten, 4 Baján, 3 Kiskunhalason, 2 Kiskőrösön és 1 Kalocsán működött 2009-ben. A többi intézmény kisebb városokban főleg nyelviskolai és autósiskolai képzéseket nyújt.

2009-ben összesen 12120 fő vett részt felnőttképzési programokban az OSAP adatai szerint (OSAP, 2010.). Ebből 3480-an (a képzésbe beiratkozott felnőttek 29%-a) szakmai továbbképző jellegű képzést vettek igénybe, valamint 3085-en (a beiratkozottak 25%-a) választották az állam által elismert OKJ szakképesítést adó képzéseket és 1588-an (a beiratkozottak 13%-a) a nyelvi képzéseket. Az elhelyezkedést segítő, vállalkozási ismereteket adó képzéseket és az informatikai képzéseket kevesen, 236-an (a beiratkozottak 2%-a) választották, habár ezek a képzések nem adnak konkrét képzettséget, szakmát, azonban hosszú távon segíthetik a résztvevő boldogulását; olyan kompetenciákat szerezhet és fejleszthet, melyek később előnyben részesíthetik az elhelyezkedésben, vagy az adott munkahely megtartásában: ma már alapkompenciaként várják el a számítástechnikai hozzáértést és a vállalkozói kompetenciákat. A kínált képzések egyharmada – azaz 45 képzés – szakmai továbbképzés, illetve a képzések nagy része – azaz 23 képzés – OKJ képzés és nyelvi képzés, tanfolyam volt 2009-ben. A képzésbe beiratkozottak arányát tekintve, a szakmai továbbképzéseken a résztvevők 29%-a vett részt; a kínálat ebből a képzésből a legnagyobb (a kínált képzések 32%-a).

A képzésbe való beiratkozottak száma alapján megállapíthatjuk, hogy a beiratkozottak 25%-a – 3085 fő – államilag elismert OKJ képzésben vett részt, azonban az ezt kínáló képzések a képzési kínálat 16%-át teszik ki. Továbbá megállapítható, hogy a kor előrehaladtával egyre kisebb a képzésben való részvételi aktivitás. A fiatalabbak vesznek részt elsősorban felnőttképzésben – a 20-24 éves korosztály 4%-a –, valamint a középkorú felnőttek – a 35-39 éves korosztály 5%-a –. Azonban az idősebb korosztálynak még inkább szüksége lenne rá, mert az ő ismereteik elavultak már az iskolába járás óta. Az idősebb felnőtt (40-59 éves) számára akár munkában áll, akár munkanélküli, szükséges tudásának frissítése, a technikailag folyamatosan megújuló környezethez való alkalmazkodása, hogy munkahelyét megtartsa, illetve, hogy újra munkába tudjon állni.

Bács-Kiskun megye munkaképes korú felnőttjeinek 52%-a (188494 fő) gazdaságilag aktív, a gazdaságilag aktív felnőtteknek pedig 6%-a (12120 fő) vett részt felnőttképzésben 2010-ben (KSH, 2009).

Miért nem tanulnak a Bács-Kiskun megyében élő felnőttek?

A megfogalmazott kérdés megválaszolásának céljából empirikus kutatást végeztem, Bács-Kiskun megye 25-64 éves lakosai körében. A kutatás célja, választ kapni arra a kérdésre, hogy miért nem tanulnak a felnőttek a vizsgált megyében. Azt vizsgáltam, hogy mi motiválja, illetve akadályozza a 25 és 64 év közötti felnőtteket a felnőttképzésben való

résztvételben, illetve felmértem tájékozottságuk mértékét a felnőttképzési lehetőségeket illetően.

A kutatás módszere primer, strukturált kérdőíves lekérdezés. A kutatás időintervalluma: 2010. július – 2010. november. A célcsoportból hólabda módszerrel 180 felnőttet vontam be a kutatásba, a kitöltött kérdőívekből 164 volt értékelhető. A 35 kérdésből álló kérdőív elsősorban zárt kérdéseket tartalmazott, és számszerűsíthető adatokra vonatkozott, de véleményeket és attitűdöket is vizsgáltam néhány kérdés kapcsán (a kérdőív megtalálható a mellékletben). Bár a kutatás nem reprezentatív, az eredmények mindenképpen elgondolkodtatóak és lehetőséget adnak a problémakör mélyebb elemzésére. A 164 válaszadóból 89 nő és 75 férfi.

Első hipotézis

Kérdéseim során vizsgáltam, hogy a kitöltő jelenlegi munkaköre megegyezik-e szakmai végzettségével. Első hipotézisem e kérdés alapján, hogy valószínűleg azért alacsony a felnőttek képzésben való részvétele, mert munkakörük megegyezik szakmai végzettségükkel, így nem érzik szükségét a tanulásban való részvételnek.

Eredményeim azt mutatják, a kitöltők mindössze 40%-ának egyezik meg a szakmai végzettsége a munkakörével; 35%-ának más a szakmája valamint összesen 25%-ának nincs szakmája vagy munkanélküli, ami jelentheti azt is, hogy szakmája nem felel meg az aktuális munkaerő-piaci keresletnek. Így az első hipotézis nem igazolódott, valószínűleg nem azért kevés a felnőttképzésben való részvétel Bács-Kiskun megye felnőtt lakosainak körében, mert szakmájuk megegyezik munkakörükkel, vagy a munkaerő-piaci igényekkel. Azonban akiknek megegyezik a munkakörük a tanult szakmájukkal, azoknak is szükségük van képzésre, továbbképzésre, hiszen a munkakörök tartalmukban változnak, és a munkakör azonos színvonalon történő ellátásához is szükség van a tudás és a kompetencia készlet folyamatos, de legalábbis időszakos megújítására.

Második hipotézis

Kutatásom során kíváncsi voltam, hogy a megkérdezettek elégedettek-e életükkel. Hipotézisem, hogy a férfiak kevésbé elégedettebbek, mint a nők, több okból, így például a családfenntartás terhe, vagy a nagyobb arányú fizikai munkavégzés miatt. A válaszok alapján készített diagramok a mellékletben, mint 12-es és 13-es számú diagramok szerepelnek.

Feltételezésem beigazolódott. A megkérdezettek közül mindkét nem esetében elmondható, hogy nem teljes mértékig elégedettek élethelyzetükkel, felmerülnek életükben problémák. A megkérdezettek közel 40%-a érzi így. A nők esetében a további 60% közel egyenlő arányban oszlik meg a teljes elégedettség és az elégedetlenség és a teljes elégedetlenség érzete között. A férfiak esetében azonban, a fennmaradó 60%-ból, 30% a nem túl elégedett (elégedetlen), sok problémával küzdő felnőttek csoportjába tartozik. E probléma további vizsgálatra szorul: a férfiak vajon miért kevésbé elégedettek

életükkel, mint a nők? Miért érzik nehezebbnek a mindennapokat? Esetleg házasság és/vagy gyermeknevelés esetén ez hogyan változik? Milyen megoldás, kiút lehetséges a problémákra? A kérdések megválaszolása egy újabb kutatás témáját vetheti fel.

Harmadik hipotézis

Kérdőívemben arra kértem a felnőtteket, hogy jelöljék, mennyire tartják fontosnak a felnőttképzésben való részvételt, a tudás folyamatos bővítését, az egész életen át való tanulást (Life Long Learning), valamint, hogy jelöljék meg, számukra mit jelent leginkább a felnőttképzés. Hipotézisem e kérdések kapcsán, hogy az alacsony képzésben való részvételi mutatók oka lehet, hogy valószínűleg a felnőttek nem tartják fontosnak az egész életen át tartó tanulást, és hogy a megkérdezettek többségének a felnőttképzés az új munkahely betöltésének lehetőségét jelenti az által, hogy új képzettséget, tudást ad, tehát elősegíti az elhelyezkedést.

Az eredmények azt mutatják, hogy a megkérdezettek 77%-a tartja nagyon hasznosnak az egész életen át tartó tanulást, tehát feltételezésem – hogy azért lenne alacsony a képzésekben, tanfolyamokon való részvétel, mert a felnőttek nem látják be a Life Long Learning jelentőségét – nem igazolódott. Ez esetben azonban ellentmondás áll fenn: a megkérdezettek mindössze 23%-a vett vagy vesz részt valamilyen felnőttképzésben. Mi lehet annak az oka, hogy bár a felnőttek 77%-a nagyon hasznosnak tartja a folyamatos tanulást, mégis mindössze 23%-a vesz részt képzésben, tanfolyamon?

A megkérdezettek több mint 80%-a gondolja úgy, hogy számára a felnőttképzés leginkább az elhelyezkedésben való segítséget jelenti. Azonban, ha valóban a felnőttek 80%-a így gondolja, vajon miért nem vesznek részt többen a képzésekben? Miért nem bővítik többen tudásukat, ha úgy érzik, azzal könnyebben boldogulhatnak a munka világában? Feltételezem, azért, hogy munkanélküliség vagy munkakör váltás esetén, új szakmát tanulva, jelenlegi tudásukat bővítve könnyebben és nagyobb lehetőségekkel tudjanak elhelyezkedni. Azonban e feltételezésemet nem igazolja, hogy a megkérdezettek 21%-a gondolja úgy, hogy az elhelyezkedést segítheti elő számukra a folyamatos tanulás.

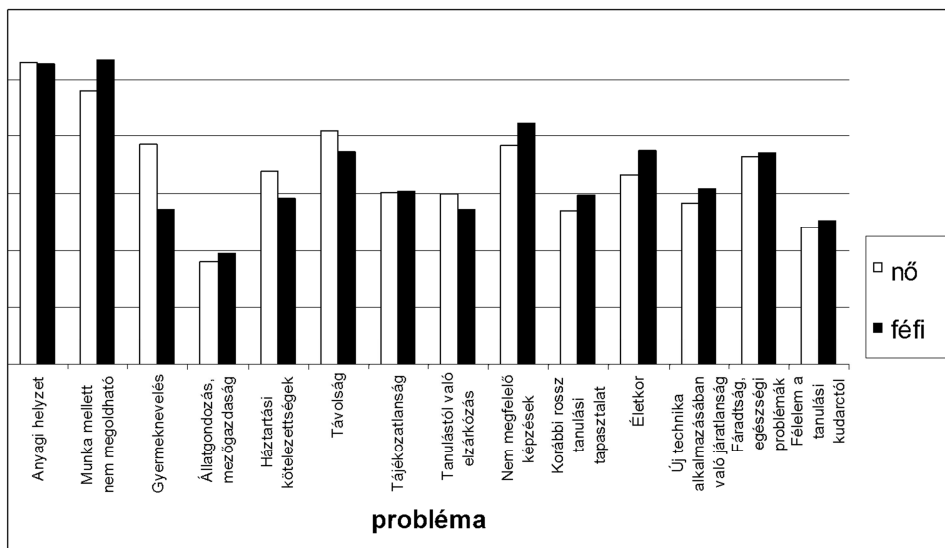
A megkérdezettek 47%-a gondolja úgy, hogy azért fontos az állandó tudásbővítés, hogy hatékonyabban el tudják látni munkájukat, valamint 25%-a tartja fontosnak, hogy az állandó tanulás által könnyebben megértse a körülötte lévő világot. Így viszont szintén – az előző esethez hasonlóan – ellentmondás alakul ki: ha a felnőttek 47%-a, a hatékony munkaellátás, 25%-a pedig az élet könnyebb megértése érdekében tartja fontosnak a tanulást, akkor miért alacsony a képzésben való részvétel? Esetleg a megkérdezettek közül kevesen voltak teljes mértékig őszinték, és inkább az elvárásoknak, „az illedelemnek” megfelelően válaszoltak? Kérdőíves módszer esetében ez nem eldönthető.

Szinte alig választották a megkérdezettek, hogy a felnőttkori tanulás személyiségfejlesztést jelent. Pedig számos tudás beépül az ember személyiségébe és fejleszti azt. A „szükséges rossz” válaszlehetőséget is megjelölték páran, de például az örömforrást senki. A tanulást tehát nem értékelik a felnőttek úgy, mint örömteli

tevékenységet. Az egész felnőttkori tanulás eredményessége érdekében kellene megváltoztatni ezt az attitűdöt. Erősíteni kell a felnőttekben, hogy a tanulás érték, hasznos időtöltés, jobbá teszi az életünket és örömforrás.

Negyedik hipotézis

Negyedik hipotézisem, hogy a felnőttek azért nem vesznek részt képzéseken, tanfolyamokon, mert – többek közt – akadályként merül fel a távolság, a szabadidő hiánya és az anyagi gondok problémája. Kérdőívem során az egyik kérdésben arra kértem a kitöltőket, hogy megadott szempontokat állítsanak sorrendbe aszerint, mennyire tartják fontosnak azokat, abból a szempontból, hogy tanulhassanak; hogy az egyes tényezők milyen mértékben akadályozzák a tanuláshoz való hozzáférést, a képzésben való részvételben őket. Másik kérdés során pedig a megadott szempontokat annak megfelelően kellett sorrendbe állítania a megkérdezettnek, hogy mennyire szükséges tényezők azok ahhoz, hogy tanulni tudjon.

1. diagram

Az egyes problémák akadályozó mértéke a Bács-Kiskun megyében élők esetében, melyek korlátozzák a felnőttet a képzéshez való hozzáférést, nemenként (%)

Forrás: saját kutatás

A kérdőívben a megadott válaszlehetőségek sorrendezését kértem, de a szemléletesség érdekében a kapott adatokat matematikai módszerrel átalakítottam, és a diagramon a legmagasabb oszlop jelzi azt a tényezőt, amelyet a válaszadók a tanulást leginkább akadályozó tényezőként jelöltek meg. A két kérdés tulajdonképpen ugyanazt a problémakört vizsgálja. Azzal, hogy a kitöltőnek e problémakörben (milyen akadályai vannak a tanulásban való részvételének) két kérdést kellett kitöltenie, az adatok megbízhatóságát szolgálja (a sorrendezés tudatos és nem véletlenszerű).

Hipotézisem beigazolódott: a kitöltő nők és férfiak esetében is problémát okoznak az anyagi, az időbeli és a távolságbeli problémák egyaránt. Az anyagi helyzet, a munka mellett nehezen megoldható tanulás és a nem megfelelő képzések hátráltatják leginkább a felnőtt tudásának bővítésében, aktualizálásában. Ha a felnőtt munkanélküli, valószínűleg több ideje lenne képeznie magát, azonban ez esetben felerősödhet az anyagi probléma. Ha a felnőtt foglalkoztatott, akkor viszont valószínűleg problémaként merül fel az időbeosztás és a fáradtság, míg az anyagiak kisebb mértékben hátráltatóak. E problémák egymásból fakadnak, és állandóan jelen vannak.

Azonban, a két nem esetében a problémák különböző mértékben jelentkeznek. Nők esetében a három fő probléma, mely a képzési lehetőségekhez való hozzáférésben gátolja a felnőttet: a megfelelő anyagi helyzet, a munkáltató támogatása, illetve a megfelelő családi háttér. A három fő szükséglet pedig a megfelelő anyagi helyzet, munkáltató támogatása és a megfelelő családi háttér. Legkevesbé – a nők esetében – a tanácsadás hiányának problémája merült fel, azonban épp a tanácsadás lehetőségéhez való hozzáférés lehetne a megoldás az első három helyen szereplő problémára, hiszen egy felnőttképzési szakember tanácsaival segíthet, és megoldást nyújthat az előbbieken kiemelt problémákra is. Férfiak esetében a három fő probléma közül az első szintén az anyagi helyzet problémája, majd a szabadidő hiánya illetve a nem megfelelő képzések meglepte a problémát. Tanuláshoz való feltétlen szükségként pedig szintén a megfelelő anyagi helyzetet, a szabadidőt és képzés megfelelő időbeosztását érzik. A tanácsadás hiánya ez esetben is nem jelent nagy problémát, pedig – az előzőekben is megfogalmazott módon – segítség és megoldás lehetne.

Felételezem a tanácsadás hiányának problémájának aránya nem azért ilyen alacsony, mert a kitöltők teljes mértékig tájékozottak lehetőségeikről, és arról, hogy sajátos helyzetekben milyen – akár az anyagi, időbeli stb. problémákat tekintve – megoldás, segítség van számukra. Valószínűbbnek tartom, hogy a felnőttekben nem is tudatosul, hogy szükségük lenne tanácsadásra, hogy van lehetőség tanácsadást igénybe venni, valamint, ha a felnőtt érzi is a szükségét, hogy igénybe vegye azt, nem tudja, hogyan tehetné meg.

A felnőtteket a hozzáférésben korlátozhatja családjuk is. A felnőttnek, akinek gyermekei vannak, nehéz megoldani – például időt szakítani – a képzésben, tanfolyamon való részvételt, ha esetleg párja, szülei, rokonai nem támogatják őt – például azzal, hogy felügyelnek a gyermekre. Feltételezésem helytálló, a megkérdezettek 49%-a érzi úgy, hogy családjuk elviekben támogatná (tehát szeretnék, hogy képzésben vegyen részt), de ténylegesen nem segítené a tanulásban való részvételt. Mindössze a válaszadók 51%-a érzi azt, hogy teljes mértékben számíthatna családjának támogatására és segítségére.

Ötödik hipotézis

Kutatásom során felkeltette érdeklődésemet, hogy hol tanulnának a felnőttek? Hipotézisem, hogy, azért „nem tanulnak”, mert nem a számukra megfelelő helyen lenne

lehetőségük megtenni azt. A válaszok alapján a felnőttek 41%-a felnőttképzési intézetben tanulna legszívesebben, 27%-a otthon, 17%-a pedig iskolai keretek között. Azonban – amint azt az előbbi fejezetekben vizsgáltam – Bács-Kiskun megyében felnőttképzési intézmények főleg a megyeszékhelyen és a nagyobb városokban találhatók, a képzésre szoruló pedig főleg a kisebb városokban, községekben élnek. Hipotézisem ennek megfelelően beigazolódott. A kérdésre adott válaszok alapján, azonban az is látható, hogy a felnőttek „ragaszkodnak” a formális megoldásokhoz (iskola, felnőttképzési intézmény) és a nem formális tanulási környezetet szinte alig választották.

Hatodik hipotézis

Hipotézisem, hogy a felnőttek, ha képzésben szeretnének részt venni, vagy munkát keresnek, akkor az újságokban, a médiában (internet, televízió, rádió) vagy a munkaügyi központokban keresik a lehetőségeket.

A kitöltött kérdőívek alapján hipotézisem részben beigazolódott. Képzés keresése esetén a megkérdezettek 29%-a érdeklődne a médiából, munkakeresés esetén pedig 8%-a. Ha munkába szeretne állni, a kitöltők 40%-a a munkaügyi központokban érdeklődne, képzésről való tanácsadás kérése esetében pedig 27%-a látogatna el munkaügyi központba. Azonban, az újság adta lehetőségeket mindkét esetben kevesen választanák (képzéssel kapcsolatban a megkérdezettek 5%-a, munkakeresés esetén 4%-a).

Ellentmondás merül fel e kérdés esetében, ha megvizsgálom, hogy azok a felnőttek, akik képzésben vettek vagy vesznek részt, honnan értesültek a képzésről. Ez esetben a résztvevők 33%-a munkaadója ajánlása alapján talált a képzés lehetőségére, valamint összesen 36%-uk tájékozódott felnőttképzési intézménynél és 18%-uk ismerősnél. Szembetűnő és meglepő eredményként tapasztaltam, hogy a megkérdezettek 8%-a sehol nem keres munkát, ezek szerint nem szeretne dolgozni. Ennek okát érdemes lenne tovább vizsgálni, az ilyen hozzáálláshoz vezető attitűdöket feltérképezni, felderíteni okait.

Hetedik hipotézis

A kérdőívet kitöltő munkanélküli felnőtteket arra kértem, megadott lehetőségek közül válasszák ki, hogy kihez fordulnának segítségért, hogy újra el tudjanak helyezkedni, hogy munkába álljanak. Hipotézisem a kérdés kapcsán, hogy a felnőttek nagy része az államtól várná a segítséget problémájának megoldására.

Hipotézisem beigazolódott: többen írták az államot (52%), az önkormányzatot (24%) és csak kevesen azt, hogy „én magam”. Ez azt jelenti, hogy az emberek mástól várják a segítséget a problémáik megoldásában, és nem önmaguk akarnak tenni azért. Ez a fajta attitűd – miszerint boldogulásunkat gyakrabban várjuk másoktól, mint önnön erőfeszítéseinktől – jellemző a magyar emberekre, és ez a beidegződés évtizedek óta nem változott. Azonban, ahhoz hogy például egy alacsony végzettségű munkanélküli felnőtt munkahelyet találjon, fontos lenne, hogy képezze magát, feltérképezze erősségeit, majd fejlessze azokat képzéssel, tréninggel. A pedagógiának és a felnőttoktatásnak ez is egyik

kiemelten fontos feladata lenne, hogy ezen az attitűdön változtasson (persze ez nagyon hosszú időt vesz igénybe). A cél az lenne, hogy a pedagógiai munka során felelősségteljes, öngondoskodó felnőtteket neveljünk és ezt az attitűdöt erősítsük felnőttoktatási programokkal is. A megkérdezettek 16%-a kérne segítséget az önkormányzattól. Feltételezem, ez esetben főleg az önkormányzatok által nyújtott pénzügyi segítségre, közmunkára, vagy munkahelyteremtésre gondolhatunk.

Nyolcadik hipotézis

A kérdőíveket kitöltő lakosok véleményét vizsgáltam a „második esély” lehetőségéről. Hipotézisem, hogy a felnőttek azért nem vesznek részt a képzésekben, tanfolyamokon, mert úgy gondolják, a „második esély” lehetősége függ az iskolai végzettségtől; azaz, akinek alacsony az iskolai végzettsége, vagy nincs, az már felnőttkorban nem is tud megszerezni egy végzettséget vagy szakmát, ezért meg sem próbál képzésben részt venni.

Állítás	Válaszok	8 általánosnál kevesebb	8 általános	Szakiskola vagy szakmunkásképző	Szakközépiskolai érettségi	Gimnázium	Főiskola	Egyetem
Amit valaki elmulasztott, azt a felnőttképzés, felnőttoktatás pótolni tudja.	egyáltalán nem értek egyet	0%	0%	15%	0%	0%	7%	0%
	részben egyetértek	0%	80%	92%	77%	50%	67%	60%
	teljes mértékben egyetértek	100%	20%	8%	23%	50%	27%	40%

1. táblázat

A Bács-Kiskun megyében élő felnőttek véleménye a „második esély” lehetőségéről (%)

Forrás: saját számítás

Hipotézisem nem igazolódott be, tulajdonképpen a hipotézisben megfogalmazottak ellentéte mutatkozik a 6. számú táblázatban. A feltételezés, miszerint azért nem vesznek részt a felnőttek képzésekben, mert a „második esély” lehetőségét nem tartják megvalósíthatónak, nem igazolódott. A megkérdezettek 22%-a nem ért egyet azzal, hogy a felnőttképzés, felnőttoktatás pótolni tudja, azt, amit valaki elmulasztott, és 78%-a részben, vagy teljes mértékig egyetért az állítással. Az elgondolás, hogy a különböző iskolai végzettséggel rendelkező felnőttek különböző mértékben értenek egyet az állítással, és magasabb iskolai végzettség esetén a felnőtt inkább érzi úgy, hogy a felnőttképzés segítséggel lehet az alacsony iskolai végzettségű felnőtteknek, szintén nem

igazolódott be. A 8 általános iskolai végzettséggel sem rendelkező felnőttek 100%-ban egyetértenek, a 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők pedig 80%-ban részben értenek egyet azzal, hogy a felnőttképzés segítheti a végzettség pótlását. Ez az eredmény meglepő, mert a megkérdezettek közül legalább érettségivel rendelkeztek azok, akik felnőttképzésben már vettek részt, vagy éppen részt vesznek. A kitöltők között, az iskolai végzettség növekedésével csökkent az egyetértés az állítással, ami meglepő, mert úgy gondolom, valaki minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, annál inkább szükséges lenne belátnia, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűek is szerezhetnek magasabb végzettséget vagy szakmai képesítést, amennyiben igénybe veszik a felnőttképzés és felnőttoktatás segítségét.

Kilencedik hipotézis

Hipotézisem, hogy a képzésben való alacsony részvétel oka lehet, hogy a felnőttek heterogén elvárásokat és igényeket fogalmaznak meg a képzésekkel szemben. Például anyagi oldalról (a képzés ára, hogy olcsó legyen), a tananyag oldaláról (érdekes, aktuális legyen), a tudásellenőrzés szempontjából (legyen-e vizsga, vagy ne, esetleg több lehetőség adása), a képzés idejével kapcsolatban (hosszabb ideig tartson, vagy rövid ideig gyakoribb órákkal) stb.

A válaszok során a felnőttek 41%-a praktikus, gyakorlatias tudás átadását tartja a legfontosabbnak, azaz, hogy a megszerzett tudást a későbbiekben hasznosítani tudja, aktuális legyen. A válaszadók 15%-a úgy érzi, számára a legfontosabb, hogy a tanár/előadó ne kezelje őt gyerekként, ne alázza meg a többi felnőtt előtt, és vegye figyelembe egyéni problémáit és szükségleteit, valamint 13%-a kívánná meg egy képzéstől, hogy a már meglévő tudásra és tapasztalatra építsen.

További kutatási eredmények

- A kitöltők állításokat osztályoztak aszerint, hogy mennyire jellemzőek rájuk. Az eredmények azt mutatják, hogy a felnőttek 51%-a jellemzőnek tartja magára, hogy a korábbi tanulási kudarcok elvették a kedvüket a tanulástól, 43%-a pedig, hogy az életkörülményeik nem teszik lehetővé a tanulást.
- A képzésben résztvevő felnőtteket arról kérdeztem, hogy mennyi ideig tart/tartott a képzés, amelyben részt vettek. A résztvevő nők 25%-a fél évnél több, de egy évnél kevesebb időtartamú képzésekben, és szintén 25%-a pedig 2 év vagy annál tovább tartó képzésekben vesz/vett részt. A résztvevő férfiak 42%-a a 3 hónapnál több, de fél évnél kevesebb, 33%-a pedig a 3 hónapnál kevesebb ideig tartó képzésben vesz/vett részt.
- A képzést elvégzettek 92%-a érzi úgy, hogy a képzés számára hasznos volt, és 8%-a gondolja azt, hogy a képzés számára nem volt, vagy nem hozott hasznot.

Javaslatok

A téma szakirodalmának tanulmányozása, a rendelkezésre álló statisztikai adatok feldolgozása és saját kutatási eredményeim elemzése alapján az alábbi javaslatokat fogalmazom meg a felnőttképzési szolgáltatásokhoz való hozzáférés és a felnőttkori tanulás eredményességének javítása érdekében.

- A képzési lehetőségek igénybevételére ne csak a nagyobb városokban legyen lehetőség, hanem kisebb községekben, falvakban, kisvárosokban a művelődési házak adta lehetőségeket kihasználva vigyük közelebb a felnőttek számára a képzési lehetőségeket.

A művelődési házak – bár nem mindenhol azonos szinten működnek, vagy nem is működnek, csupán „emlékül” az épület van jelen – minden városban, kisvárosban és falvakban is megtalálhatók. A közművelődés által – a formális intézményi nevelődés mellett – fejlődhet és szocializálódhat a felnövekvő nemzedék, például szakkörökben, táncházakban vagy hobbikörökben való részvétellel, ami segítheti a felnőttkorban való könnyebb boldogulást, a későbbi, folyamatos szocializálódást – a közösségekhez való pozitív hozzáállást – és alkalmazkodást a környezethez. (BORBÁTH – TÓTH, 2009) Magyarországon (2010 októberében) 2 510 400 fő volt gazdaságilag inaktív, valamint magas azoknak a 15-24 év közötti fiataloknak a száma, akik nem tanulnak, de munkába sem állnak. E fiatalok számára, már nem tud segítséget nyújtani a formális, iskolarendszerű oktatás, valamint nehezen megoldható számukra a munkába állás (alacsony iskolai végzettség, tájékozatlanság, elszigeteltség stb.). E fiatal felnőtteknek számára lehet megoldás a közművelődés, ahol saját szükségleteinek megfelelően reszocializálódhatnak, fejlődhetnek. Ennek megfelelően egyértelmű, hogy a közművelődés szoros kapcsolatban áll a felnőttneveléssel, felnőttképzéssel, aminek szükségességét továbbra is bizonyítani és deklarálni kell.

A közművelődési intézményeket ösztönözni kell az informális és non-formális oktatási lehetőségek megteremtésére, az abban való részvételre, amivel felerősíthetik a formális intézmények hatékonyságát. E lehetőség kifejezetten fontos lenne a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű, munkanélküli felnőttek számára, különösen olyan településeken – kisvárosok, falvak – ahol a formális, intézményes oktatás nem megvalósítható. A művelődési házakban megszervezett klubfoglalkozások, szakkörök, beszélgető-olvasó klubok, tanácsadások, felvilágosító- és népművelő foglalkozások képessé tehetik a résztvevőket, hogy a későbbiekben – felismerve képességeiket, rátalálva érdeklődési körükre – formális képzésekben, tanfolyamokon vegyenek részt (FARKAS, 2010).

- A felnőttképzési programok hétvégi vagy esti, rövid, rugalmas időpontokban kerüljenek megrendezésre, esetleg távoktatásban abban az esetben ha a célcsoport infrastrukturálisan és tanulási képességben alkalmas a távoktatásban való részvételre.

- A felnőttképzés kedvezőbb költségekkel, de mindenképpen egyéni tehervállalással valósuljon meg.

Ami ingyen van annak nincs értéke. Az egyénnek is kell – lehetőségeihez mérten – vállalnia a terhekből, mely által nőhet felelősségérzete és motivációja is.

- Statisztikai adatgyűjtési rendszer javítása.

Amint azt korábban az OSAP esetében kiemelttem, az egyes statisztikai rendszerek adatgyűjtési módszertani különbségeinek és az adatszolgáltatási kötelezettség szabályainak hiányosságai következtében az egyes adatbázisok adatai nem adnak teljes körű és megbízható információt a felnőttek képzésben való részvételi adatairól.

- Tájékoztató, tanácsadó, információs rendszer a felnőttek segítésére.

Mára az egész életen át tartó tanulás rendszere, működtetése elég „bonyolult” lett és segíteni kell a felnőtteket, hogy el tudjanak igazodni benne. Milyen képzési lehetőségek vannak, hol tanulhatnak, milyen feltételekkel stb.

- Felnőttképzési szolgáltatások kiterjesztése, az igénybe vétel lehetőségének bővítése.

A felnőttképzési szolgáltatások hatékonyan egészíthetők ki a képzési programokat, mivel segíthetik a felnőttet a tanulásban, önéletrajz elkészítésében, álláskeresésben stb. Mindenképp szükséges, hogy e szolgáltatásokat közelebb vigyük a felnőttekhez.

- Munka-tanulás-egyéni mentorálás, tanácsadás hármasa.

Bár a munkahelyi képzés nem tárgya dolgozatomnak, mégis fontosnak tartom, a munkaközbeni képzést, a munkahely támogatását, és a felnőttek egyéni segítését, támogatását, mentorálását a tanulási folyamat közben.

- Több reklám, marketing, PR-akció a felnőttkori tanulás népszerűsítése érdekében.

A felnőttek is sokat néznek televíziót, hallgatnak rádiót, olvasnak sajtót, így e felületek alkalmasak arra is, hogy segítsék az egész életen át tartó tanulás szükségességének belátását, és a mindennapi életbe való beépítését.

- A képzési kínálatot a munkaerő piaci keresletet vizsgálva, annak megfelelően kell kialakítani, a képzőhelyek és a munkaadók közötti szorosabb együttműködéssel.

Fontos, hogy miután a felnőtt elvégez egy képzést, azzal legyen lehetősége környezetében elhelyezkedni.

- Szükséges az önkormányzatokkal való szoros együttműködés.

Az önkormányzatokkal való állandó és meghatározó kapcsolat azért fontos, mert a városok irányító szervei azok, ahol a problémák megjelennek. Az önkormányzat és intézményei segíthetik a képzéssel foglalkozó intézményeket a képzési igények feltárásában, és a képzésre szoruló felnőttet tanácsadással és lehetőségeinek bemutatásával.

- Szükséges a felnőttképzés fogalmának tisztázása a felnőttek számára.

Kutatásom során többször találkoztam azzal a téves elgondolással, hogy a felsőoktatásban való részvételt a kitöltő felnőttek felnőttképzésnek tekintették.

- Legfontosabb javaslatomnak azonban azt tartom, hogy a felnőttek rendszeres és szervezett tájékoztatásban részesüljenek.

E tájékoztatás módját és szervezetét szükséges lenne kialakítani, és a felnőttek számára elérhetővé tenni az információkat például a már előbb említett művelődési házak által, vagy a média – főleg a televízió – segítségével. Szükségesnek tartom – jól képzett szakemberek által – az állandó és széleskörű tanácsadás lehetőségének hozzáférését biztosítani a rászoruló felnőttek számára.

A munkában álló vagy munkanélküli felnőtteken kívül a munkáltatókat is motiválni szükséges, hogy munkavállalóikat támogassák tanulásukban, segítsék tanácsadással (például, hogy szakmájuk, munkájuk szempontjából milyen képzések, tanfolyamok segítenék őket, vagy nyújtának még több lehetőséget), illetve támogassák őket például szabadidő biztosításával, amelyet tanulásra fordíthatnak (például képzésben való részvétel esetén vizsga előtt szabadnappal stb.).

Összegzés

A felnőttek tanulástól való elzárkózásának okait kerestem, és a felnőttképzésről alkotott véleményüket kérdeztem kérdőívemben, melyben Bács-Kiskun megye felnőtt lakosainak tanulási aktivitását vizsgáltam. A szakirodalomban olvasottak és a kutatási eredmények alapján vontam le a következtetést, miszerint a hozzáférés legnagyobb problémái többek közt:

- az anyagiak, tehát a képzések, tanfolyamok megfizetésének problémája
- a szabadidő, azaz, hogy a felnőtteknek nincs idejük tanulni, illetve munkabeosztásuk és a képzésben való részvétel számukra nehezen, vagy nem összeegyeztethető

- a család, mely sokszor nem támogatja a felnőttet, hogy képzésben vegyen részt, vagy csak részben támogatja, azaz a tanulás mellett elvárja, hogy a felnőtt ugyanannyi időt és energiát szánjon továbbra is rá
- illetve az információhiány, hiszen a felnőttek nem tudnak róla, milyen lehetőségek kínálóznak számukra a felnőttképzésben.

Legfontosabb következtetésem, hogy az információ, a tanácsadás és a személyre szabott segítség hiánya lehet a legfőbb oka annak, hogy a felnőttek az előzőekben felsorolt problémáikat – valamint a dolgozatban megfogalmazott további problémákat, így például a számukra nem megfelelő képzési kínálat stb. problémáját – úgy érzik, nem tudják megoldani.

Kutatásaim eredményei egybevágnak Kerülő Judit kutatási eredményeivel, aki a Nyíregyházi Főiskola, andragógia szakon tanuló, levelező tagozatos hallgatók körében végzett kutatás eredményeiről számol be *Mi a jó a tanulásban? A felnőttkori tanulás örömei és terhei* című tanulmányában. Kerülő kiemeli, hogy a felnőtteket akadályozó tényezők 3 fő szempont alapján csoportosíthatók: „Az első a munkahellyel függ össze, a második a családi helyzetből adódik, a harmadik az ezek következményeként kialakuló időzavarból fakadó nehézségeket elemzi.” (KERÜLŐ, 2010:251). Kutatása eredményeként a felnőtteket a tanulásban súlyosan hátráltató tényezőként határozza meg „a nem támogató munkahelyeket”, melyek sem a tanulásra, vizsgára illetve konzultációra fordítható szabadidővel, sem elismeréssel (például karrierlehetőséggel) nem segítik a tanulni kívánó felnőttet. A család a felnőttet kezdetben hátráltatja, azonban a későbbiekben alkalmazkodik hozzá, és így segítheti a tanuló édesanyját és édesapát. A szabadidő problémájáról pedig elmondható, hogy több esetben nem a szabadidő hiánya, hanem megfelelő beosztása okozhat problémát a tanuló felnőttnek.

Összességében elmondhatjuk, hogy a tanulás szükségességének tudatosítása az emberekben, és a személyre szabott segítség nyújtása elkerülhetetlen a tudásalapú társadalom kialakításához. Magyarországon e rendszer még fejlesztésre és bővítésre vár. Idő és sok munka szükséges ahhoz, hogy Magyarország is csatlakozzon azon országok közé (például Dánia, Ausztria) ahol a tanulás nem kényszer, vagy egy szükséges rossz, hanem a mindennapi élet természetes velejárója.

Felhasznált irodalom

- ÁFSZ (2010): *Felnőttképzési intézmények a magyarországi régiókban*
http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=munkaadoknak_kepzes&switchcontent=ma_kepze_s_kepzointezmeny&switch-zone=Zone1&switch-render-mode=full [2010. december 27.]
- AFSZ (2010a): *Munkanélküli felnőttek száma Bács-Kiskun megyében, 2000-2010*
http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=stat_afsz_nyilvtartasok [2010. november 10.]
- OSAP (2010): *A képzésbe beiratkozottak száma Bács-Kiskun megyében 2009-ben (fő)*
http://osap.nive.hu/osap_index2.php?oldal=statisztika [2010. október 2.]

KSH (2009): *Bács-Kiskun megye munkaképes korú lakosságának gazdasági aktivitása*
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/megy/092/bacs092.pdf> [2010. november 10.]

BORBÁTH Erika – TÓTH Erzsébet (2009): *A közművelődés feladatai az iskolarendszeren kívüli formális, informális és nonformális képzésben az iskoláskorúak és a felnőttek körében*. Iskolakultúra, 11. szám 134-140. oldal

KERÜLŐ Judit (2010): *Mi a jó a tanulásban? A felnőttkori tanulás örömei és terhei*. In: KÁLMÁN Anikó (szerk.): *Magyar Nemzeti és Nemzetközi Lifelong Learning Konferencia* Pécsi Tudományegyetem 2010. április 29-30. Debrecen, MELLearn 251.p.

„MENTSÉTEK MEG A REMÉNYT!”¹

AZ OKTATÁS SZEREPE A KÖRNYEZETTUDATOSSÁG ERŐSÍTÉSÉBEN

Bevezetés

Századunk központi problémája az ökológiai válság, melynek okairól, előzményeiről, környezeti kérdéseiről és példáiról napjainkban igen sokat hallhatunk, annak oktatással való összekapcsolásáról, a környezeti nevelés szerepének hangsúlyozásáról azonban annál kevesebbet. Elsődleges célom felhívni a figyelmet arra, hogy a környezettudatos magatartás és a környezetért felelős életvitel szükségességének tudatosítása a közoktatás mellett, a felsőoktatás és a felnőttképzés feladata is. Kutatásom során Magyarország jelenlegi jogrendszerének, oktatási és képzési repertoárjának vizsgálatával, társadalmi aktivitást ösztönző akciók számos példájának elemzésével és saját környezetvédelmi akciók megszervezésével foglalkozom – központi helyen kezelve az oktatás szerepét, mint a környezettudatos társadalom elérésének fő eszközét. Célom a nevelés, a képzés, az andragógia szerepének hangsúlyozása a környezettudatos viselkedés kapcsán. A környezettudatos társadalmi magatartás elérése érdekében módszert, eszközt nyújtok az oktatásnak egy – a hatályban lévő jogszabályok alapján elkészített – iskolarendszeren kívüli felnőttképzési program és a felsőoktatásban indítható szakirányú továbbképzés kidolgozásával, melyek a gyakorlatban is alkalmazhatók. A képzések olyan szakemberek felkészítését tűzik ki célul, akik a jelen és a jövő generációját nevelik, szem előtt tartva a környezettudatos állampolgár, s a környezettudatos oktatás hiányolt eszményképét, hiszen az ökológiai válság az emberiség eddigi történelme során kialakult legnagyobb kihívás.

1. A felnőttoktatás és a felnőttképzés szerepe a környezettudatosság erősítésében

A 20. század második felében széleskörűen elterjedt az az eszme, hogy az ember képzése, nevelése nem fejeződhet be a felnővekvő időszakban, hanem a születésétől a haláláig kell tartania. (ZRINSZKY 2005:131.) *„Minden, életünk során folytatott olyan tanulási tevékenység, melyet a tudás, a készségek és kompetenciák fejlesztésének céljával folytatunk egyéni, állampolgári/civil, társadalmi és/vagy foglalkoztatási perspektívában”* (FARKAS 2006:107.) – így hangzik a Lifelong Learning, az „egész életen át tartó tanulás” definíciója. Ezzel szoros összhangban az andragógia a felnőttek nevelésének-önnevelésének, tanításának, önképzésének alapelveit összefoglaló elmélet és a hozzá

¹ A dolgozat címe és az első fejezet mottója az alábbi könyvből származik: Konrad Lorenz (2006): „Mentsétek meg a reményt!” - beszélgetések KURT Mündllel. Cartaphilus Könyvkiadó.

kapcsolódó gyakorlat. (BENEDEK–CSOMA–HARANGI 2002:35.) Az andragógia tudományfejlődése a 20. században gyorsult fel, modern formájának kialakulását a közelmúltban olyan kutatók fémjelzik, mint *H. Siebert, M.S. Knowles, A. Tough, F. Pöggeler*. (BENEDEK–CSOMA–HARANGI 2002:39.) A felnőttképzők kezdetben nem különböztették meg magukat a pedagógusoktól, de mára az andragógiai tevékenység professzionalizálódott, diverzifikálódott. (ZRINSZKY 2005:161.) Mindemellett a felnőttnevelés tevékenységébe egyre erőteljesebben épül bele napjainkban a gazdaság-, a szociál-, a művelődés- és a közoktatás-politika, mutatva, hogy egyre különbözőbb tudásanyagok jelennek meg a képzésekben. E területek jelentős elvárásokat támasztanak a felnőttképzéssel szemben, s ne feledkezzünk meg annak jellemformáló szerepéről sem. Az oktatásban hiányolt tudományterület feltárása kapcsán kutatásomban arra keresem a választ, lehet-e szerepe a felsőoktatásnak és a felnőttképzésnek a környezettudatosság erősítésében?

Úgy vélem, szerepet kell kapnia az andragógus szakmában a hosszabb távon hasznosuló tudás-anyagnak is, amellyel a mai felnőtt korosztálynak is tisztában kell lennie: ez a környezettudatossággal kapcsolatos ismeretek köre. A jelenlegi hazai andragógus képzésből ez a modul, ez a tudományterület teljes mértékben hiányzik. Az azonban kiemelten fontos, hogy nem csupán elméleti tudásként, hanem felelősségteljes magatartásforma tudatosításaként kell megjelennie, amely döntően kihat már a jelenbeli, de különösen a következő nemzedékek életminőségére. Tanulmányozva a mai magyar középfokú és felsőfokú képzési struktúrát, illetve annak kínálatát, azt tapasztaltam, hogy kiegészítésre szorulnak az olyan típusú képzések, melyek a környezettudatos magatartás szükségességének tudatosítását és tanítását hivatottak elősegíteni. Ezt a hiányt szeretném betölteni azzal a képzési portfólióval, amelyet kutatásomban kidolgoztam.

2. Közeljövőnk központi problémája: az ökológiai válság

Századunk központi problémája, az ökológiai válság képezi dolgozatom vezérfonalát, melynek oktatással való összekapcsolása, a környezeti nevelés szerepének hangsúlyozása az első lépés világunk fenntarthatóságának célja felé, melyet Magyarország jelenlegi jogrendszere, s a környezetvédelmi akciók tovább erősítenek. *A Kultúra és Környezet. Az ökológiai antropológia jelentősége az ökológiai válság korában* címmel 2009-ben bemutatott, első OTDK dolgozatomban is hangsúlyoztam a probléma összetettségét, mely elméleti kiinduló pontot jelentett. Ekkor szakirodalmak segítségével tekintettem át századunk problémáit, és környezettudatos cselekvésre ösztönzők, csatlakozva a felelősséggel élők sorához.

Az emberiség a környezet erőivel szembeni kiszolgáltatottságot megpróbálta mérsékelni történelme során, ezért rendszereket épített fel, melyek esetében az életben maradás nem a véletlennek vagy a szerencsének köszönhető, nem függ az időjárás szeszélyeitől, a környezet véletlenszerű átalakulásaitól. Ezen feladatmegoldás során a siker megkérdőjelezhetetlen volt, így a társadalom tagolódásával a politikai-gazdasági rendszer keretén belül a hangsúly is áthelyeződött. Ugyan a kiszolgáltatottságunk a környezet

irányában megszűnt, vagy legalábbis nagymértékben csökkent, de a társadalom más tagjaival szemben hatalmas mértékben megnőtt. Az élelemtermelő gazdasági modell az ókortól kezdődően lehetővé tette, hogy gyors növekedésnek induljon a népesség, így egyenes arányban a fogyasztás is, de emiatt megnőtt a terhelés a környezetre nézve. Az általunk alkotott rendszer szerint életformánk helyénvalónak tűnik, de a környezet rendszerében végzetesnek bizonyul, mely megrendítette a társadalmi és gazdasági berendezkedést. A függetlenedési harcban az anyagi javak és a hierarchikus pozíciók szerepe számított, s a környezettel való kapcsolat jelentősége elveszett. Különösen érvényes ez a kapitalista gazdasági modellre. Ennek következménye lett egy olyan jelenleg még működő gazdaság – ahogy Antal Miklós² fogalmazott: „buborékgazdaság” – , melyben a kialakuló problémák súlya és a problémák felszínre kerülésének következménye meghatározhatatlan. (ANTAL 2010) Az viszont annál bizonyosabb, hogy az általunk épített rendszerek jelentős része fenntarthatatlan. A tudományos szakirodalmak alapján megalapozott becslések, valamint azok súlyosságának jelenléte igényli a kollektív társadalmi együttműködést és a közös fellépést. Egyes civilizációk nem vették figyelembe ezeket az üzeneteket, s nem foglalkoztak a romlási folyamatokkal. Ez által működésképtelenné vált a civilizáció intézményi, gazdasági és társadalmi berendezkedése. A klasszikus példa erre a jelen dolgozatomban 1. fejezetében említett hűsvét-szigeteki kultúra összeomlása.

Napjainkra az emberiség növekvő létszámával és egyre hatékonyabb technikájával teljesen benépesítette és átalakította Földünket. A föld, a víz és a levegő élőlényekkel átszőtt globális rendszerében, a bioszféra³ minket is éltető működésében ezzel párhuzamosan zavarok jelentkeznek. Miért kell központi problémaként kezelnünk a fenntartható társadalmat veszélytető környezeti válságot? Az emberi tevékenység nyomán megjelenő környezeti károk mára már a bioszféra érzékeny egyensúlyát, sőt magát a bioszféra létét is fenyegetik. Az elmúlt néhány évtized során a globális környezetre nehezedő nyomás nyilvánvalóvá vált, és a fenntartható fejlődés⁴ iránti sürgető közös igény megfogalmazásához vezetett. A korábban önfenntartó bioszférában az emberiségnek meg kell ismernie a tartós fennmaradáshoz szükséges lehetőségeinek kereteit. Ehhez nagy segítséget nyújt az a néhány szakkönyv és ismeretterjesztő kötet⁵, mely az emberiséget is veszélyeztető katasztrófákról informál. A környezeti válság problémaköre nem maradhat meg a szaktudományos cikkek és hírek világában, hanem jól felépített felnőttképzési programként, szakemberek által rendszeresen szervezett közösségi rendezvényként sikeresen hozzájárulhat a fenntarthatósági politika

² PhD hallgató, Budapesti Műszaki Egyetem Környezetgazdaságtan Tanszék

³ Bioszféra vagy élőburok az élőlények összessége (növények, állatok, ember). „A bioszféra a Föld azon része, ahol aktív anyagcserét folytató élőlények természetes körülmények között előfordulnak.” (TAKÁCS-SÁNTA, 2008:17.)

⁴ „Olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen igényeket anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk lehetőségeit” – felelősség a jövő generációkért

⁵ Esettanulmányok: BORSOS Balázs (2004): *Elefánt a hidon*. Budapest. L'Harmattan Kiadó; BORSOS Béla (2002): *Azok a bizonyos könnyű léptek I. Ökológiai rendszerelmélet*. Budapest. L'Harmattan Kiadó; Diamond, JARED M. (2007): *Összeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez*. Budapest. Typotex Kiadó; MCDANIEL, CARL N. – Gowdy, John M. (2002): *Az édenkert kiárusítása – Példázat a természet tönkretételéről*. Budapest. Typotex Kiadó; TAKÁCS-SÁNTA András (2008): *Bioszféra-átalakításunk nagy ugrásai*. Budapest. L'Harmattan Kiadó

törekvéseinek eléréséhez, a társadalom hosszabb távú kiegyensúlyozott létének biztosításához.

Mindemellett pedig a környezetvédelemmel és környezettudatos magatartással szoros kapcsolatban álló rendezvényeket mutatok be, melynek életre hívásában ötletgazdaként, lebonyolításában pedig szervezőként, több száz hallgatót mozgattam meg a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karon, az elmúlt évben.

A környezeti problémák sokasodásával ma már számtalan fórumon elismerik: a környezeti nevelés az oktatás egyik kiemelt feladata mind iskolán belül, mind pedig azon kívül. Ahhoz azonban, hogy az iskolákban valóban magas szintű, igényes környezeti nevelés folyjon, elkötelezett, lelkes és jól képzett pedagógusokra van szükség. Így az első lépés, melyre kutatásomban rámutatok maga a szakemberek képzése. Az 5. és egyben utolsó fejezetben két képzési program-tervezet kidolgozásával szeretnék hozzájárulni a Szegedi Tudományegyetem fenntartható fejlődéssel kapcsolatos képzési kínálatához. A képzések elkészítését olyan kutatómunka előzte meg, melynek során feltérképeztem a mai hazai piacon lévő környezeti jellegű képzéseket.

4. A környezettudatos magatartást elősegítő képzési programok

E tanulmány célja a nevelés, a képzés, az andragógia szerepének bemutatása a környezettudatos viselkedés kapcsán, Magyarország oktatási és képzési repertoárjának alapos megvizsgálásával és saját kutatás, produktum elkészítésével. Látva és érzékelve a problémát, s annak súlyosságát a rendelkezésemre álló eszközökkel kívánok tenni a környezettudatosság társadalmi elterjedéséért. Andragógusként modulszerű, kompetenciaalapú képzések fejlesztése az egyik feladatom. Tanulmányozva a mai magyar középfokú és felsőfokú képzési struktúrát, illetve annak kínálatát, azt tapasztaltam, hogy kiegészítésre szorulnak az olyan típusú képzések, melyek a környezettudatos magatartás szükségességének tudatosítását és tanítását hivatottak elősegíteni. Önálló kutatásom, a jogszabályban előírtak alapján elkészített, e témakörben indítható és a gyakorlatban megvalósítható felnőttképzési program és szakirányú továbbképzés elkészítése is annak alátámasztására szolgál, hogy valódi előrelépés történhessen az említett területen.

A környezeti nevelés oktatásba emelésének szükségességéről, annak alapos kivitelezésének, tartalmi kérdéseinek hiányáról az eddigiekben esett szó, azonban arról, hogy kinek a feladata annak köztudatba emelése, s ezáltal a társadalom felvilágosítása, még nem beszéltünk. Tanulmányomban egy olyan képzési és kimeneti követelményt készítettem el, mely a társadalom széles rétegét, szegmenseit megfogja a környezettudatos magatartás terjedése érdekében. A dolgozat mellékletében található programok, melyeket a hatályos jogszabályok alapján készítettem el, a jelenlegi képzési struktúra kiegészítésére szolgálnak. Elkészítésükkel célom ösztönözni mind az oktatási és képző intézményeket, mind a pedagógusokat és felnőttoktatókat, felnőttképzőket arra, hogy oktató és ismeretterjesztő tananyagokkal, s gyakorlatban is hasznosuló

tudásanyaggal, környezetvédelmi programokkal, s mindennek összeszervezésével váljanak igazi hasznára a generáció tudatosabb életmódjának kialakítása terén.

Tapasztalataim szerint az andragógia szakon végzett szakemberek az élet bármely területén képesek az elméleti tudásukat a gyakorlatban is kamatoztatni. A képzés tartalmát úgy dolgoztam ki, hogy az elhivatott, korunk központi problémájára egy kicsit is érzékeny, végzett hallgatókat a fenntartható életmód társadalmi közvetítésére ösztönözzem a képzés elvégzése után. Az *ökotanácsadó*, *-animátor*, *-referens* egymásra épülő, három képzési szintből álló iskolarendszeren kívüli felnőttképzési program, és a szakirányú továbbképzés, melyet *ökoandragógus* néven készítettem el, pontosan annak szolgálatában fogadná a tanulni és legfőképpen elhivatottságuk okán segíteni vágyókat, hogy a felkészítést és a tájékoztatást vállalják magukra az emberek életmódjára való tekintettel, együttműködve a mindenkorl kormányzattal és civil szervezetekkel. A szakirányú továbbképzés iskolarendszerbe, felsőoktatásba integrálható.

A képzési repertoárt jó ideje figyelemmel kísérem, különösen a környezettudatos magatartást, ökológiai válságot érintő képzéseket illetően. A két képzés elkészítését olyan kutatómunka előzte meg, melynek során feltérképeztem a mai hazai piacon lévő környezeti jellegű képzéseket, az elkészített dokumentációt a mellékletek közé csatoltam.

Elsőként egy felnőttképzési programot dolgoztam ki, melynek jogszabályi hátterét a *2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről* biztosítja. Az Alkotmány biztosítja a tanuláshoz való jogot az állampolgár egész életpályáján, a munka világába való sikeres bekapcsolódás és az életminőség javulása érdekében. Az általam kidolgozott program más működő felnőttképzési programhoz nem hasonlítható, azonban hiányoltam a vizsgált képzési struktúrából. E program háromszintű⁶, melynek első szintje az ökotanácsadó képzés, mely olyan szakemberek képzését vállalja magára, akik az általános iskolás korosztály vagy az annál fiatalabbak szemléletének megváltoztatásán fáradoznak a környezettudatos magatartást illetően. A képzés iskolarendszeren kívüli, tanfolyami jellegű. Úgy vélem, hogy a gyermekek attitűdjeit érdemes kiskoruktól kezdve formálni, hiszen nem rendelkeznek még olyan berögződésekkel, szokásokkal, mint a felnőttek, amivel elérhető a hosszútávú társadalmi szemléletváltás. Az ökoanimátor, mint a második képzési szint OKJ-s képzés keretén belül oktatható tartalommal rendelkezik, s a középiskolás és egyetemista korosztály az elsődleges célcsoportja a képzést elvégzőknek. Harmadikként az ökoreferens képzést egyetemi végzettséggel rendelkezők számára oktatható tartalommal dolgoztam ki, az ezt elvégző szakember a cégek környezettudatos stratégiáinak kidolgozásával foglalkozik, amire napjainkban egyébként is igen nagy igény mutatkozik.

Ha az általános és középiskolások, illetve egyetemisták, s nem utolsó sorban a cégek szemléletének változtatásán dolgozunk, nem hagyható ki a sorból a felnőtt korosztály sem. Kétségtől a felnőttek szemléletformálása, attitűd változása a legnagyobb kihívás az említett korcsoportokat illetően, de nem mondhatunk le róluk. Ezen oknál fogva

⁶ Képzési idő: Öko-tanácsadó képzés 200 óra; Öko-animátor képzés 300 óra; Öko-referens képzés 400 óra

másodsorban egy olyan képzési és kimeneti követelményt dolgoztam ki, mely a társadalom széles rétegét, szegmenseit megfogja a központi probléma közvetítése kapcsán. A szakirányú továbbképzésre vonatkozó szabályokat a felsőoktatási jogszabályok tartalmazzák, vagyis a *2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról* és a *10/2006. (IX. 25.) OKM rendelet a szakirányú továbbképzés szervezésének általános feltételeiről*. A szakirányú továbbképzés, melyet ökoandragógus néven készítettem el, pontosan annak szolgálatában fogadná a tanulni és legfőképpen elhivatottságuk okán segíteni vágyókat, hogy a felkészítést és a tájékoztatást vállalják magukra az emberek életmódjára való tekintettel, együttműködve a mindenkori kormányzattal és civil szervezetekkel. A szakirányú továbbképzés olyan felsőfokú végzettséget nem biztosító képzés, amelyre az alap- vagy mesterfokozatot tanúsító oklevéllel lehet jelentkezni. A képzés a már meglévő oklevélre épülő szaktudást biztosítja. Az általam kidolgozott képzést iskolarendszerben, felsőoktatásban oktathatónak tervezem. A 3 félévből álló képzésben résztvevők az első két félév törzsanyagaként a legszükségesebb környezetvédelemmel és fenntartható életmóddal kapcsolatos információkat sajátítják el. A harmadik félévben pedig olyan gyakorlati oktatásban vesznek részt, melyben elsajátítják a társadalom széles rétegeinek tájékoztatásához, meggyőzéséhez, mozgósításához szükséges tudásanyagot. A képzés céljaként az ökoandragógus a jelen és a jövő generációját neveli naprakész tudásának alkalmazásával, szem előtt tartva a környezettudatos állampolgár eszmény-képét.

E két képzési program, melyet önállóan készítettem el, hozzájárul a magyar társadalom környezet-tudatos magatartásának, életmódjának kialakításához, erősítéséhez, és hosszú távon való mindennapi alkalmazásához. A környezethez való megfelelő alkalmazkodást tudatos, hasznos és meggyőző oktatási programok s a tanulás révén kell elsajátítani a 21. század emberének. Az oktatásnak a szó talán legteljesebb értelmében is környezettudatos oktatásnak kell válnia, ami az első lépés világunk fenntarthatóságának célja felé, s melyhez ezzel a dolgozattal szeretnék én is hozzájárulni. A kutatásom alkalmával tapasztalt hiányt szeretném betölteni azzal a képzési portfólióval, az okotanácsadó felnőttképzési program és az ökoandragógus szakirányú továbbképzési szak tervezetével, amelyet jelen dolgozatomban mutatok be. Az okotanácsadó vagy ökoandragógus képzést elvégző a társadalom tagjainak, azaz a kiskorúak, az egyetemisták, a felnőtt korosztály, a családok és a nyugdíjas korosztály tájékoztatásával, a hozzáállás javításával, a felelősségérzet elültetésével, a gondolkodásmód megváltoztatásával, a keskeny határok kiszélesítésével, programok koordinálásával, a környezettudatosság számos ismeretének sokoldalú közvetítésével foglalkozik, beleülteve a bogarat minden jövőjéért aggódó ember fülébe.

Meg kell tanulnunk úgy kielégíteni a jelenbeli igényeket, hogy az ne veszélyeztesse a jövő generációinak szintén jogos jövőbeli szükségleteit.⁷ A tudatosság folyamatos

⁷ Brundtland-jelentés (1987): A Környezet és Fejlődés Világbizottsága az ENSZ felkérésére 1984-ben alakult meg. Vezetője Gro Harlem Brundtland asszony, a Norvég Királyság akkori miniszterelnöke, aki 22 tagot választott. A bizottság több évi munka után, 1987 februárjában fogadta el a Közös jövőnk című jelentést, ami Brundtland-jelentés néven vált közismertté. Alapgondolata, hogy a Föld minden lakosának joga van emberhez méltó életkörülmények között élni. Ezt a jelenlegi technológiákkal és termelési eljárásokkal, illetve a fejlett országok pazarló fogyasztásával nem lehet megvalósítani.

terjedése érzékelhető, azonban a legfontosabb az lenne, hogy egy olyan összetett, a fenntartható jövőt megcélzó stratégiát alakítsunk ki, amely mind rövid, mind hosszú távon eredményes. Mindehhez egy teljesen új típusú gondolkodásra és egy új értékrendszer formálására van szükség. Sokan egyetértenek abban, hogy az oktatás különösen jelentős szerepet játszik az ilyen értékek támogatásában, és az emberek környezettel és fejlődéssel kapcsolatos probléma-érzékenységeinek kialakításában. Az oktatás minden szintjén, az óvodától a felsőoktatási intézményig, de különösen a döntéshozók és pedagógusok egyetemi képzésében nagy hangsúllyal meg kell jelennie a fenntartható fejlődés problémakörének és a környezettudatos hozzáállás, képességek és viselkedési minták, valamint az etikai felelősség kialakításának. Tanulmányom pontosan ezért a hosszabb távú jövőnkért aggódó, bölcs emberhez szól, akinek nincs mire várnia, tennie kell.

4. Összegző gondolatok a fenntarthatóságról

A tudományos értekezések és a dolgozatomban leírtak alapján is nyilvánvaló, hogy jó ideje igény van a környezettudatos magatartás előtérbe helyezésére a mindennapi élet számos szegmensén belül. Általánosságban ábrázoljuk a környezeti jelenségeket, megjelöljük az emberiség szerepét, rámutatunk a következményekre, majd a tudományos becslések alapján megadjuk a kívánatos viselkedés elemeit. A bizonytalanságoknak köszönhetően azonban dolgunkat nem csak az emiatt kialakuló ellenállás nehezíti, hanem a kor betegsége, a számos inger, s figyelemlelkítő információ, mely körülvesz minket. Ennek hatására a 21. század embere nem képes annyi energiát és időt szánni az ökológiai válság kérdéseire, s annak megoldásaira, mint kellene. Az összetett problémának köszönhetően ráadásul megalapozott véleménye sem alakul ki. A probléma jelenlétét nem kérdőjelezi meg, csupán nem tesz semmit, mert úgy gondolja, a megoldás rajta kívül esik. Így a tehetetlenségből tétlenség lesz.

A kutatásomból adódó tapasztalataim alapján úgy vélem, a kollektív cselekvés esélyét már nem a politikától kell függővé tenni, hanem a civil társadalmi rétegektől kellene várni, amelyek elindítják azt az önszerveződő mechanizmust, mely a folyamatokat társadalmi szinten is kibontakoztatja. Gondolok itt a valóban elkötelezett környezetvédőkre és különböző emberjogi csoportokra, hiszen ki kell alakítani egy társadalmi bizalmat, melynek kivitelezéséhez szükséges erőforrások az ilyen előfutárok kezében vannak. A pozitív felfogás növeli a társadalmi összefogás, a kollektív megmozdulás, az értékrend-változtatás esélyét. (ANTAL 2010)

Feltétlenül szükséges a törvényi szabályozás is a tudatos fogyasztói társadalom kiépítésének megalapozásához, a széles körű elfogadás, elfogadtatás céljából. A dolgozatban említett törvények hangsúlyozzák a környezeti nevelés fontosságát az iskolákban, de sajnos nagy hiányosságuk, hogy minden tanuló számára kötelező, önálló tantárgyként történő oktatását nem írják elő. (SCHRÓTH 2004:11.) A *Környezetvédelmi és Oktatási Minisztérium* 2001-ben kötött együttműködési szerződése értelmében megfogalmazták, hogy „a környezeti nevelésnek az életkori sajátosságoknak megfelelő

módon az oktatás minden szintjén, valamennyi műveltségterületen meg kell jelennie” (SCHRÓTH 2004:15.). A szerződés kimondta, hogy a környezeti nevelés kitágítására szolgáló fenntarthatóság pedagógiája váltsa fel az előbbi, gyakran használt fogalmat. Tartalmilag bővítés történt, hiszen a társadalmi, gazdasági és humánökológiai gondolkodás is előtérbe került.

Az említett törvények mellett szeretném kiemelni azt a tervezetet, mely az új felsőoktatási törvény kidolgozását célozza. Ahogy a tervezetben szerepel, a *Nemzeti Erőforrás Minisztérium Oktatásért Felelős Államtitkársága* konzultációt kezdeményezett az új felsőoktatási törvény koncepciójáról, amely a Minisztérium honlapján elérhető. A vitaanyagban a felsőoktatás feladatai között elsődleges helyen szerepel a környezettudatosság növelésének programja, az alábbi formában:

„A felsőoktatás küldetése és célja a nemzet szellemi és gazdasági fejlődésének megalapozása az alábbi feladatokon keresztül:

- *olyan szakemberek képzése, akik saját munkájuk révén képesek a természetről és a társadalomról az elmúlt évtizedekben összegyűjtött tudásanyag és ismereteink gyarapítására, továbbadására, a fejlődés előmozdítására;*
- *felelős, környezettudatos értelmiség nevelése.”⁸*

A döntéshozók tehát felismerték az oktatás fontosságát a környezettudatos társadalom megteremtése érdekében. Az általam kidolgozott két képzés ezt a hiányt igyekszik betölteni, eleget téve nem csupán a válság okozta problémák megoldásának, hanem immár a törvényben foglaltaknak, a várható jogszabálynak is.

A döntéseket ma kell meghoznunk a ráfordításokat és a társadalommal való kommunikációt illetően. A nap mint nap zajló környezeti folyamatok s az emberiség válaszreakciói hasonlóságot mutatnak az ősi civilizációk pusztulásának folyamataival. A hosszú távú stratégia érvényesítése áll szemben a globalizálódó társadalom rövidtávú célokat, értékeket preferáló döntéseivel. (Antal 2010) Dolgozatomban a jelenleg folyó, a társadalmi aktivitást ösztönző akciók számtalan példáját említettem, központi helyen kezelve az oktatás szerepét, mint fő eszközt. A korábban tárgyaltak mellett nem szabad elfeledkeznünk arról a tényről sem, hogy soha eddig nem voltunk még képesek annyira gyorsan és hatékonyan reagálni a fennálló problémákra, mint ma. Birtokunkban van a tudás és a fejlett technológia, mint a környezettudatosságot növelő-eszközök. Azt kell csak eldönteni, mit mire fordítunk. Általuk ösztönözhető a racionális gazdasági működés kialakítása, akcióprogramokkal a cselekvési lehetőségek biztosítása. A bizonytalanság a közös összefogást ösztönözze, ne az elkeseredettség és feladás érzését. A felelősségérzet, a büntudatkeltés és a szégyenérzet között keskeny a határ, így annak kommunikálásakor, az emberek informálásakor erre a határra – éppen a hatékonyság érdekében – figyelmet kell szentelni. Az oktatás során kialakítható hozzáállás azonban ezek kiküszöbölésére is

⁸ Az új felsőoktatási törvény tervezetének vitaanyaga: <http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatatas>

alkalmazható. Az oktatási eredmények felmutatása mind a globális, mind a lokális összefogás terén jelentősek lennének. A környezeti nevelés hangsúlyosabb oktatási (alap- közép- és felsőfokú intézmények) megjelenésének ösztönző, megalapozó szerepét eddig sem győztem hangsúlyozni.

Az emberiség eddigi történelme során kialakult legnagyobb kihívással kell szembenéznünk a 21. században, az ökológiai válság nyomán. Úgy vélem, a pozitív példák kiemelésével, a környezettudatosság társadalmi terjedésével, a fenntarthatóság problémakörének középpontba emelésével és a társadalmi bizalom igényének megjelenésével a szakemberek és a pedagógusok mellett foglalkoznia kell a felsőoktatási intézményeknek és a felnőttképzési szakembereknek is a környezettudatos oktatás kialakítása érdekében. Reményeim szerint dolgozatommal és a lokális környezetvédelmi programokkal egyaránt hozzájárulok ehhez a folyamathoz, hiszen – hogy Franklin Roosevelttel idézzem:

„Soha eddig nem volt ilyen kevés időnk arra,
 hogy ilyen sok mindent megtegyünk.”
 (Franklin Roosevelt)

Felhasznált irodalom

- ANTAL Miklós (2010): *Válságkommunikáció, gondolatok a környezeti válság kommunikációs stratégiájáról*. In: *Magyar Tudomány* 2010/06 (A Magyar Tudományos Akadémia folyóirata)
- BENEDEK András – CSOMA Gyula – HARANGI László (főszerk.) (2002): *Felnőttoktatási és -képzési lexikon* Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest. OKI Kiadó.
- BORSOS Balázs (2004): *Elefánt a hídon*. Budapest. L'Harmattan Kiadó.
- BORSOS Béla (2002): *Azok a bizonyos könnyű léptek – I. Ökológiai rendszerelmélet*. Budapest. L'Harmattan Kiadó.
- DIAMOND, Jared M. (2007): *Összeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez*. Budapest. Typotex Kiadó.
- FARKAS Éva (2006): *A felnőttképzés felértékelődése az emberi erőforrás-fejlesztés folyamatában*. Pécs. PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar.
- LORENZ, Konrad (2006): *„Mentsétek meg a reményt!” – beszélgetések Kurt Mündllel*. Budapest. Cartaphilus Könyvkiadó.
- MAROSÁN György (2003): *A megfőtt béka szindróma* Népszava 2003. szeptember 13.
- MCDANIEL, Carl N. – GOWDY, John M. (2002): *Az édenkert kiárusítása - Példázat a természet tönkretételéről*. Budapest. Typotex Kiadó.
- SCHRÓTH Ágnes (szerk.) (2004): *Környezeti nevelés a középiskolában*. Budapest. Trefort Kiadó.

TAKÁCS-SÁNTA András (2008): *Bioszféra-átalakításunk nagy ugrásai*. Budapest. L'Harmattan Kiadó.

ÚJVÁRI Edit (2003): *Bevezetés a kulturális antropológia történetébe*. Szeged. JGYTF Kiadó.

VIDA Gábor (2003): *Helyünk a bioszférában*. Budapest. Typotex Kiadó.

VIDA Gábor (2007): *Fenntarthatóság és a tudósok felelőssége*. Budapest. In: *Magyar Tudomány*, 2007/12 1600. o.

ZRINSZKY László (2005): *A felnőttképzés tudománya. Bevezetés az andragógiába*. Budapest. OK-KER Kiadó.

Jogszabályok

2001.évi CI. törvény a felnőttképzésről

2005.évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról

A szakirányú továbbképzés szervezésének általános feltételeiről szóló 10/2006.(IX. 25.) OKM rendelet

Brundtland-jelentés (1987) <http://www.mindentudas.hu/mesko/20040918kislexikon.html> [2010.08.06.]

Az új felsőoktatási törvény tervezetének vitaanyaga:

<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatasi> [2010.11.11.]

Nemzeti Erőforrás Minisztérium http://www.nefmi.gov.hu/ftv_vitaanyag_101104.pdf [2010.11.11.]

BÉRCZI TÜNDE

A SZEGEDI IFJÚSÁGI NAPOK HATÁSA
A FIATALOK ÖKOLÓGIAI GONDOLKODÁSÁRA

Mi köze lehet a Szegedi Ifjúsági Napok (rövidítve: SZIN) elnevezésű nyári ifjúsági fesztiválnak az ökológiához és az ilyen fajta gondolatok befolyásolásához? Az utóbbi éveket nézve elmondhatjuk, hogy nagyon is sok. Ennek az az oka, hogy a SZIN szervezői 2008 óta egyre több környezetvédelmi programelemet építettek be a fesztiválba. Nemcsak a fenntartható fesztivál létrehozása lett a cél, hanem az is, hogy felhívják a figyelmet a környezetvédelem fontosságára és, hogy mit tehetünk ennek védelméért a mindennapjainkban. Nekem ez a koncepció elnyerte a tetszésemet. Természetesen a Szegedi Ifjúsági Napok nekem is, mint oly sok fiatalnak, a nyár zárásának egyik legfontosabb részévé vált. Azonban rá kellett jönnöm, hogy ez egy olyan fesztivál, mely nem csak szórakozási lehetőséget nyújt, hanem odafigyel a környezetre, és még tesz is annak megóvása érdekében. Igyekeztem megismerni a SZIN minden környezettudatos tevékenységét, azt, amit egy fesztiválozó szemével láthatok és azt is, ami mindezek „mögött van”. Felmerült bennem a kérdés, hogy vajon arra a sok-sok fiatalra hatással van-e mindaz, amit a fesztivál területén látnak, illetve az, amivel az újságokban, Webes és Web2-es¹ felületeken találkozunk. Ez a kérdés áll a vizsgálatom középpontjában. Az ökotudatosság mára nagyon fontossá vált életünkben. A környezettudatosságra való nevelés bonyolult, intézményesült formában minimális energiát fordítanak rá. A SZIN célként tűzte ki, hogy a környezet védésére neveli az ott szórakozó fiatalokat. Miután saját tapasztalatomból mondhatom, hogy pozitív hatással voltak rám a SZIN környezetvédelmi akciói, feltételezem, hogy a többi fesztiválozónál is ilyen eredményeket értek el.

Ismertetek néhány alapvető környezeti problémát, valamint különböző lehetőségeket arra, hogy a mindennapokban mit tehetünk azért, hogy ne súlyosbodjanak tovább az említett problémák. A Magyarországon folytatott környezeti nevelésről is lesz szó. Ezt követően bemutatom a SZIN-t, és hogy hogyan fejlődött ökotudatos fesztivállá. Konkrétan mit tesz a természet védelméért, és hogyan teszi. Mindezt Mangel Koppánnal – aki a SZIN környezetvédelmi koordinátora – és Pancza Zoltánnal, a SZIN egyik főszervezőjével készített mélyinterjúim alapján teszem. A Dél-Alföldi Regionális Társadalomtudományi Kutatási Egyesület (továbbiakban: DARTKE) 2010-es SZIN kutatásában is részt vettem. Ennek köszönhetően rendelkezésemre bocsájtották a kutatási eredményeket, amelyekből felhasználhattam azokat a részeket, amelyek a SZIN zöld tevékenységére vonatkoztak.

¹ Web2-es felületnek minősül a facebook, ahol népszerűsítették a fesztiválon megjelenő környezetvédelemre felhívó elemeket.

Ezután az általam összegyűjtött 106 nyomtatott és online cikk alapján sajtóelemzést végeztem, hiszen ezek is befolyásolhatták a fesztiválozók gondolkodását már a rendezvény megkezdése előtt is. Fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy a sajtó miként kommunikálta a SZIN zöld megmozdulásait. Vajon sikerült-e a Szegedi Ifjúsági Napoknak a maga ötletes módszereivel befolyásolni a fiatalok ökológiai szemléletét?

Környezeti problémák... vajon mit tehetünk ellenük?

Az elmúlt években mindenki hallhatott arról, hogy mennyire szennyezik az emberek a környezetüket, milyen ökológiai katasztrófák valószínűsíthetők. Abban egyetérthetünk, hogy ez a kérdéskör sokakat foglalkoztat. Mégis, ami a legfontosabb lenne az az, hogy minden egyes ember tegyen a környezetéért. Ezt nagyon kevesen tesszük meg, többek között azért, mert nem ismerjük azokat a módszereket, amelyekkel kevésbé károsítjuk a környezetet. Nagyon fontos lenne ezeket az ismereteket eljuttatni az emberekhez és ösztönözni őket arra, hogy a különböző módszerek segítségével tegyenek a környezetükért. Fel kell ismerni az ok-okozati viszonyokat, azt, hogy a különböző problémák hogyan alakulnak ki Földünkön és mi magunk mit tehetünk a környezet védelméért.

A ránk leselkedő ökológiai problémák elkerüléséért, csökkentéséért mi magunk is tehetünk. A környezettudatos életmódhoz mindössze egy kis odafigyelés szükséges.

Egyik legnagyobb gondot a hulladékkezelés jelenti. Mivel egyre több hulladékot termelünk, azok újrahasznosítása rendkívül fontos. Ehhez elengedhetetlen a háztartásokban a szelektív hulladékgyűjtés. Egy átlagos háztartás éves hulladéktermelése kb. 300-320 kg/fő, amelyhez még hozzájárul a közterületekről és a munkahelyekről 150-170 kg/fő szemét. Sajnos ebből a mennyiségből csak 52 kg/fő kerül szelektív hulladékgyűjtőkbe, pedig a szelektív hulladékgyűjtési rendszer már 4,5 millió lakos számára elérhető.²

Oda kell figyelnünk az energiahasználatra is. Apró trükkök az energiával való spóroláshoz, például ha az elektromos eszközöket áramtalanítjuk, amikor nincsenek használatban, vagy ha energiatakarékos izzókat veszünk. Amikor a mobiltelefon akkumulátora feltöltődött, ne hagyjuk a telefont a töltőn, ugyanis akkor az áram 95%-a elpazarolódik, mert a töltéshez mindössze az áram 5%-a kell. Ha új háztartási gépet veszünk, keressük azt, amelyen az európai „A++” felirat szerepel, mert ezek a készülékek energiafelhasználás szempontjából a leghatékonyabbak.

Napjainkban jellemző, hogy a környezetünk védelmével kapcsolatos alapvető információkat tanítják iskolai keretek között. A jelenleg felnövekvő generáció számára már sok minden evidens lesz, ami talán a mai felnőttek számára nem az.

² <http://kornyeztbarat.hulladekboltermek.hu/erdekesseg/sporolas/>

Környezeti nevelés

A környezeti nevelés fontosságát a 243/2003. számú Kormányrendelettel hatályba lépett új Nemzeti Alaptanterv (rövidítve: NAT) is hangsúlyozta: „*a környezeti nevelés átfogó célja, hogy elősegítse a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezetvédelem elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntartható fejlődését*”.³ A nevelésnek két típusát lehet megkülönböztetni: az intézményen belüli és az intézményen kívüli nevelést.⁴ Ez megtalálható intézményes keretek között az óvodákban, általános iskolákban, középiskolákban és a felsőoktatásban egyaránt.

Az intézményen belüli formában a környezeti nevelés beépíthető valamennyi tantárgyba, de megjelenhet önálló tantárgyként is. Az intézményen kívüli tanulás lehetséges nonformális és informális formában. Nonformális tanulás esetében a résztvevők, bár lehet, hogy nem kapnak bizonyítványt a megszerzett tudásukról, de ismeretszerzés szándékával kezdik meg a tevékenységet. Ellentétben az informális tanulással, amely szintén iskolán kívüli tanulásként minősül, de ebben az esetben nem feltétlenül tudatos tanulási tevékenység történik. A mindennapos cselekedeteinkkel jutunk újabb információkhoz.⁵ A Szegedi Ifjúsági Napokon intézményen kívüli, informális nevelés megvalósítására törekedtek a szervezők. Ökotudatosságra kívánták nevelni a fiatal fesztiválzókat úgy, hogy közben jól szórakoznak, élményekben van részük. Észrevétlenül is kapcsolatba kerülnek a környezetvédelemmel és a környezeti neveléssel.

A SZIN története

Saját magam is megdöbbentem, amikor olvastam, hogy a SZIN 1967 nyarán került először megrendezésre. Ekkor a helyszín a belvárosban volt. Koncerteket, karneváli felvonulásokat tartottak. Erős ideológiai töltete volt a fesztiválnak, hiszen az egyik legnagyobb esemény a politikai vezetők felvonulása volt. Sajnálatos módon a rendszerváltás bekövetkeztével a Szegedi Ifjúsági Napoktól, vagy, ahogy egyesek nevezték „kommunista csökevénytől” elvették az összes állami támogatást, így azt nem tudták tovább fenntartani. A fesztivál újjászületése 2003-ban az IH Rendezvényközpont munkaközösségének köszönhető, amely a Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatának fenntartásában működött. A költségek jelentős részét fedezték, valamint vállalták a fesztivál szervezését és lebonyolítását.⁶ Az új helyszín az újszegedi Partfürdő lett, az új időpont pedig augusztus utolsó hétvégéje, így vált nyárázó könnyűzenei fesztivállá a SZIN, amely a külföldiek körében is egyre népszerűbb lett.

³ VÁSÁRHELYI Tamás és VICTOR András (2004): Nemzetközi környezeti nevelési stratégia, Budapest, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület

⁴ SZÜDI János (1991): Az iskolarendszeren kívüli oktatás, Budapest, Közgazdasági és Jogi kiadó, 10. oldal.

⁵ http://nft.apertus.hu/index.php/news/NewsPage?news_id=72

⁶ SZÜCS Anita: SZINTiszta siker. A Szegedi Ifjúsági Napok Regionális Fesztivállá fejlődése. Szeged: SZTE JGYPK FI, szakdolgozat, kézirat, 2010

Általában 8-10 színpadon, több mint száz fellépő várja az odalátogatókat, akik között hazai és egyre több külföldi előadó is növeli a fesztivál színvonalát.

A SZIN-es ökovilág kialakulása

A SZIN szervezők 2007-ben döntöttek el, hogy hangsúlyt fektetnek a környezetvédelemre, vagyis elindulnak olyan irányba, melynek célja egy környezettudatos fesztivál létrehozása. A megfelelő szakembert, Mangel Koppányt bízták meg a feladattal, hogy koordinálja a környezetvédelmi elemek integrálását a fesztiválon. Ezek a törekvések egy nagyon jó arculatot adtak a SZIN-nek. Az anyagi vonzatát is érezni lehetett, hiszen többek között ezért is növekedett az évek során a SZIN látogatottsága.

2008-ban az első ökotudatos kezdeményezések közé tartozott, a re:pohár. Vadonatúj koncepció volt. Fesztiválokon a leglátványosabb környezetszennyezést a hulladék termelése okozza, amelynek legnagyobb részét a műanyag poharak képzik. A re:pohár bevezetésével kb. 40%-al csökkent a műanyag poharak használata.

A fesztivál egyik fő területe a Zöld SZIN tér volt. Itt civil szervezetek képviseltették magukat. 2009-ben pályáztak a szervezők a fenntarthatósági fesztiválokról szóló uniós pályázatra. Ezt sikerült megnyerni, így a költségvetésből csupán 5%-os önerő volt szükséges azon elemek bevezetéséhez, amelyekkel csökkenteni tudták a SZIN ökológiai lábnyomát.

A fiatalok tudatának formálásához a fesztivál nagyon jó lehetőséget biztosít, hiszen sokakat el lehet érni ezen az eseményen. Mangel Koppány szerint viccesen és élményszerűen kell közvetíteni a környezetvédelmi értékeket. A szervezők létrehozzák a lehetőségeket, és a fesztiválon már csak el kell mondani, hogy mivel, hogyan segítik a látogatók a környezetvédelmet. Látni fogják, hogy nem bonyolult, nem kell lemondaniuk semmiről, és ugyanúgy jól fogják érezni magukat.

2009-ben a Követ Egyesülettel kiszámíttatták a fesztivál ökolábnyomát. Ennek mértéke alacsony volt, így sikerült, már ebben az évben a kitűzött céljukat elérni, mely szerint fenntartható fesztivált hozzanak létre. Fontos megjegyezni, hogy 2009-ben Magyarországon elsőként a SZIN nyert Greener feszt címet

Környezetvédelmi elemek a kezdetektől

Nézzük meg sorban, hogy 2008-tól 2010-ig milyen környezetvédelmi elemek, akciók voltak megtalálhatóak a SZIN-en!

2006-ban már voltak szelektív hulladékgyűjtők a fesztivál területén. 2008-ban kezdték el először használni a re:poharat, természetesen a szelektív hulladékgyűjtők ebben az évben is jelen voltak.

2009-ben kibővítették a környezetvédelmi törekvéseket, ugyanis az újrahasznosítható pohár mellett megjelentek a komposztálható táányérok és evőeszközök is. Ökorendőrség és szeméttisztítók segítségével igyekeztek felhívni a figyelmet az ökotudatosság fontosságára. A MÁV azzal segítette a SZIN környezetvédelmi törekvéseit, hogy kedvezményes jegyeket biztosított az utazók számára. Igyekeztek elérni, hogy kevesebben utazzanak autóval. Elmondható, hogy már ebben az évben nagy sikert értek el a SZIN szervezői, a bevezetett környezettudatos kezdeményezéseikkel. 2010-ben ennél is továbbmentek, még több lehetőséget valósítottak meg annak érdekében, hogy a SZIN ökolábnyomát csökkentsék, valamint felhívják a fiatalok figyelmét a környezettudatosságra. Természetesen a nagy népszerűségnek örvendő re:pohár ebben az évben is hódított, valamint a komposztálható evőeszközök és étkezészetek, szelektív hulladékgyűjtők, és az ökorendőrség is megmaradt. Ezen túl, újdonságok voltak még az ökoteregetés, klímakapszula, bringaSZINpad, silent disco, re:kocsma, ökolábnyom kiszámítására való lehetőség, faültetés a klíma erdőben, fa szépségverseny. Utazási lehetőségként megjelent a riksa taxi szolgáltatás, ingyenes kerékpártároló és szervíz, telekocsi szolgáltatás.

1. kép
Re:pohár

A re:poharakat már évek óta használják és nagyon népszerűek a fiatalok körében. Ezeket a poharakat 100-szor lehet felhasználni, azaz 100 db műanyag pohárnak felelnek meg, annyi egyszer használatos pohár gyártási anyag- és energiaigényét spórolják meg vele. Így sikerül a poharakból származó hulladékképződést a leghatékonyabban csökkenteni. (1. kép) A re:kocsma egész berendezése újrahasznosított eszközökből készült, mint például a kiürült PET palackokból vagy üdítőszüveg kupakjaiból készített fotel. (2. kép)

2. kép
Re:kocsmá

3. kép
Klímakapszula

A klímakapszula egy növényház jellegű intézmény. Az idelátogatók megtudhatták, hogy milyen érzés, ha a föld átlaghőmérséklete néhány fokkal melegebb. (3. kép)

A BringaSZINpad volt az a hely, ahol kerékpárok segítségével fejlesztették az áramot a világításhoz és a mikrofonhoz.⁷ Ezen a színpadon a vendégek minden nap élő WebTV közvetítést, számos előadást és GreenMovie filmvetítéseket láthattak.⁸ (4. kép)

⁷ <http://szegedma.hu/hir/szeged/2010/08/szin-re-hangolva.html>

⁸ <http://szegedma.hu/hir/szeged/2010/08/bringaszinpad-es-klimakapszula-a-szin-en.html>

4. kép
BringaSZINpad

5. kép
Silent Disco

2010 egyik legnagyobb újdonsága a SZIN területén a Silent Disco volt. Lényege, hogy a fiatalok vezeték nélküli fülhallgatón keresztül élvezhetik a zenét. Két csatorna közül választhatnak, amit DJ-k kevernek, különböző zenei műfajokat képviselve. Így garantálják, hogy annak ellenére, hogy reggel 10-ig adott a szórakozás lehetősége, a hangos zene miatt ne kelljen a lakosságnak aggódni.⁹ (5. kép)

Ebben az évben kiemelt szerepet kaptak a FÁK. (6. kép), Ennek oka részben az, hogy 2010-ben a TIMES Magazin az év embere kategóriában meglepő módon a fákat hozta ki győztesként. Megrendezésre került a fa-szépségverseny is, amelyben a győztes fa 155 szavazattal nyert. A SZIN területén voltak a fákon különböző feliratok, amellyel

⁹ <http://szegedma.hu/hir/szeged/2010/07/szin-2010-%E2%80%93-nema-disco-bulijegy-es-frittmann.html>

szavazásra bízatták az arra járókat.¹⁰ Pl.: „Szavazz rám és ígérem, hogy a jövőben több CO2-t kötök meg!” (7. kép)

6. kép
FÁK-reklám

7. kép
Fa-szépségverseny

¹⁰ <http://fakkli.blog.hu/tags/okoszint2010alannak>

A SZIN után megalkották a „Klímaerdőt”. (8. kép) Lényege, hogy amennyi széndioxidot termelt a SZIN a fesztivál ideje alatt, azt részben kompenzálják azok a fák, amelyeket utólag elültetnek. 50 fát ültettek el, amelyeknek külön-külön tulajdonosuk is van, és mindannyian egy-egy üzenetet írhattak a fájukon lévő táblára a nevükkel együtt.¹¹ (8. kép)

8. kép
Üzenet a fán

Az Ökoteregetés színtere adott lehetőséget arra, hogy a fesztiválozók a már megunt ruháikat ott hagyják és válasszanak helyette egy kedvükre valót, amit előzőleg valaki a maga számára haszontalannak vélt.¹² (9. kép)

9. kép
Ökoteregetés

¹¹ http://fakkli.blog.hu/2010/07/29/klima_erdo

¹² <http://www.facebook.com/szin.szeged?ref=ts>

Láthatjuk, hogy számos ötletes elemet integráltak a fesztiválba, amelyek figyelemfelkeltőek voltak és korántsem unalmasak. A fesztiválozók abban az időben, amikor a koncertek még nem kezdődtek el, szívesen töltötték az idejüket a Zöld SZIN-téren, de még ha oda nem is látogattak el, a fesztivál egész területén belebotlottak egy-egy ilyen jellegű elembe, így akaratlanul is észrevették ezeket.

SZIN kérdőíves kutatás

2004 óta ifjúságszociológia kutatást végez a DARTKE Egyesület a Szegedi Ifjúsági Napok szervezőivel együttműködve. Minden évben hasonló módszerrel dolgoztak. A SZIN alatt kérdezőbiztosok töltetik ki a kérdőíveket azokkal a fesztiválozókkal, akik önként vállalják a részvételt. Minden évben 10-15 fő kérdezőbiztos vesz részt a munkában, köztük voltam én is. Naponta 25-30 kérdőívet kellett kiosztani, majd kitöltésük után begyűjteni őket. Voltak külön idő- és terület-zónák. Az időzónák 11-12-ig, 12-14-ig és 14-16 óráig tartottak. A területek felosztásakor ügyeltek arra, hogy arányban legyen a terület nagysága és az ott tartózkodók száma, valamint legyen lehetőségük a kérdőívek nyugodt környezetben való kitöltéséhez. A DARTKE 2010-es SZIN kutatásában nemcsak kérdőív, hanem félig strukturált és fókuszcsoporthozos interjúk is voltak, amelyek segítségével mélyebben megismerhették a fesztiválozók véleményét. A SZIN 2010-es kérdőíves kutatás mintájában 787 fő került be. Figyeltünk arra, hogy a megkérdezettek demográfiaiilag különbözőek legyenek. A kutatás alatt az adatrögzítést a Dél-Alföldi Regionális Társadalomtudományi Kutatási Egyesület munkatársai végezték, majd a SPSS statisztikai elemzőprogrammal dolgozták fel az adatokat.

A kutatás Zöld SZIN-nel kapcsolatos kérdései

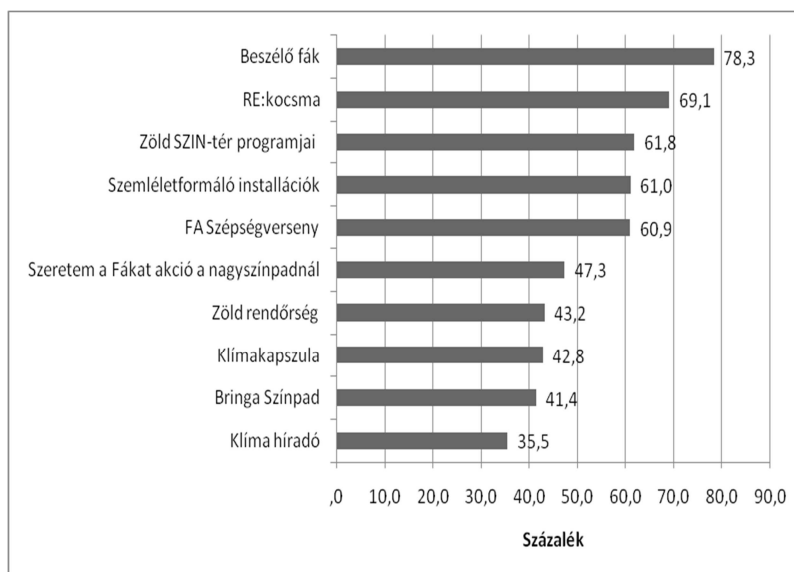
A kutatás legnagyobb részben a SZIN ökotudatos tevékenységére fókuszált. A fiatalok körében a legnépszerűbb a fesztivál. Zömükben főiskolai és egyetemista diákok, akik vagy már végeztek tanulmányaikkal, vagy folytatják azokat.

A megkérdezettek közül sokaknak eszükbe jut a SZIN-ről, hogy ez az a fesztivál, ahol fontos a környezetvédelem és a környezettudatosságra való nevelés. A válaszadók 91%-a fontosnak tartja, hogy a fesztivál környezettudatos legyen. Arra a kérdésre, hogy „Összességében mennyire vagy elégedett a SZIN Öko-arculatával?” a válaszok azt mutatják, hogy a legtöbben elégedettek voltak vele. Kiderült továbbá, hogy szerintük a környezetvédelemért elsősorban a környezettudatos neveléssel, felvilágosítással tehetünk. Az elemzés alapján elmondhatjuk, hogy az idelátogatók legnagyobb része, eddig is igyekezett óvni a környezetét különböző módokon. Legtöbben arra figyelnek oda, hogy ne folyassák feleslegesen a csapvizet.

Az ÖkoSZIN szimbólumai ebben az évben a FÁK voltak. A szimbólumválasztás sikeres volt, hiszen hatással volt a fesztiválozók környezethez való viszonyára. 67,2% válaszolta, hogy kis vagy jelentős mértékben befolyásolta a környezethez való viszonyában.

A SZIN résztvevői találkozhattak számos ökotudatosságra sarkalló akcióval és helyszínnel. Voltak olyanok, amelyek a fesztivál egész területén megtalálhatók voltak, és olyanok is, amelyek csak a Zöld SZIN-téren. Megkérdeztük, hogy az egyes ökotudatosságra formáló elemekkel találkoztak-e a megkérdezettek és, hogy mennyire nyerte el a tetszésüket.

A beszélő FÁK lettek a legnépszerűbbek. Bizonyára szerepe volt ebben annak is, hogy a beszélő FÁK a SZIN egész területén fellelhetőek voltak. Második lett ezen a ranglistán a re:kocsmá. A kli-mahíradóval csak kevesen találkoztak. (1. ábra)

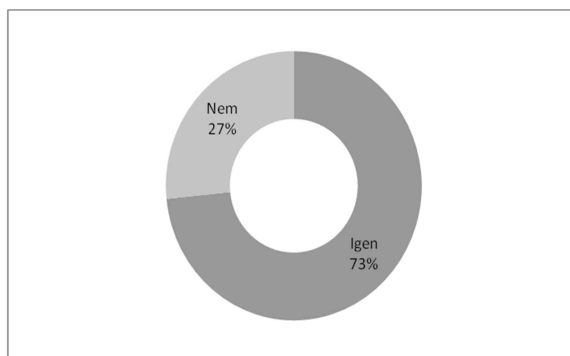

1. ábra
Találkoztál-e az ÖkoSZIN alábbi elemeivel? (%)

A Zöld SZIN-tér funkciója, hogy programokat kínál a résztvevők számára, ezzel is élményszerűen ösztönözi ökotudatosságra az embereket. A válaszadók összességében meg voltak elégedve a Zöld SZIN-tér adta lehetőségekkel. Mindegyik elem átlagosan 3-nál jobb értékelést kapott a négyfokozatú skálán – melynél az 1-es az egyáltalán nem elégedett, a 4-es a teljes mértékben elégedett jelentette.

Amikor egyes elemekre külön kitértünk a kérdőívben, kiderült, hogy sokakat inspirált az ökoteregetés, az öko-lábnymuk kiszámításának lehetősége és a re:kocsmá. Kifejezetten elnyerte tetszésüket az újrahasznosítható műhely, ahol gyakorlatilag szemétből csinálhattak ékszereket, táskákat. Az ökotudatos kezdeményezések közül az egyik legrégebbi és egyben legnépszerűbb a re:pohár. A fesztiválozók 87%-a használta és kimondottan példamutató kezdeményezésnek tartják. Láthatóan kíméli a környezetet, így környezettudatosságra nevel.

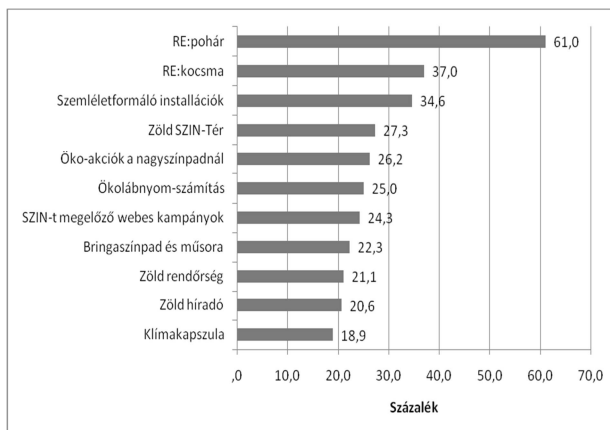
A SZIN szervezők a különböző akciókkal és élménnyel egybekötve próbálták felhívni a szórakozni vágyók figyelmét a környezetvédelemre. Ha már volt lehetőségük több ezer embert elérni, igyekeztek a környezettudatosságra formálni őket. Megkérdeztük, hogy erről mi a véleményük, és 73%-ban úgy gondolják, hogy reális és megvalósíthatóak az elképzelések. (2. ábra)

2. ábra

Szerinted képes lesz a Zöld SZIN környezettudatosságra formálni a kilátogatókat? (%) N=673

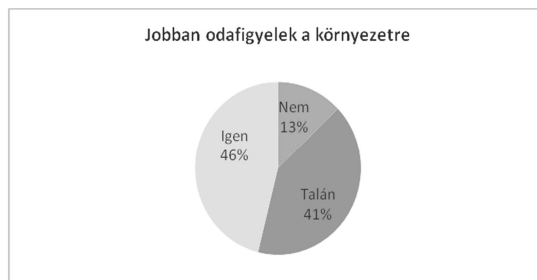
Azt is megkérdeztük, hogy szerintük az egyes elemek közül, mik a leghatásosabbak. A re:pohárról 61%-uk gondolja azt, hogy a legfontosabb szerepet játssza a környezettudatos szemlélet erősítésében. Hatékonyak találták még a re:kocsmát, a szemléletformáló installációkat és a Zöld SZIN-teret is. A környezettudatosság formálásában a válaszadók a klímakapszulának és a Zöld híradónak tulajdonítottak legkevesebb szerepet. Ez betudható annak is, hogy ezeket ismerték a legkevesebben. (3. ábra.)

3. ábra

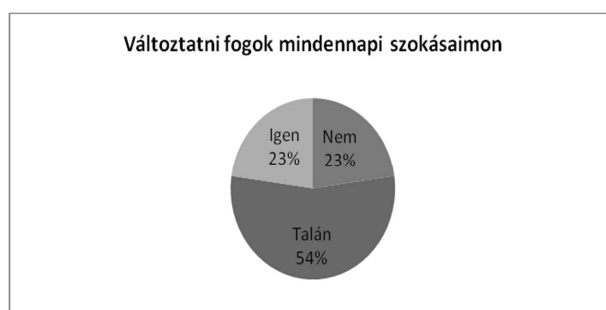
Szerinted a SZIN egyes öko-helyszínei, öko-akciói milyen hatással vannak a környezettudatosság formálására?

A személyes megkérdezések alapján is az állapítható meg, hogy az említett három elem hatott rájuk leginkább. Egynegyede a megkérdezetteknek úgy gondolja, hogy jobban oda fog figyelni a környezetre és a mindennapokban tenni is fog a környezetének megóvása érdekében. (4,5. ábra)

4. ábra

A SZIN ökotudatos kampányának köszönhetően a jövőben jobban figyelek a környezetre (%) N=670

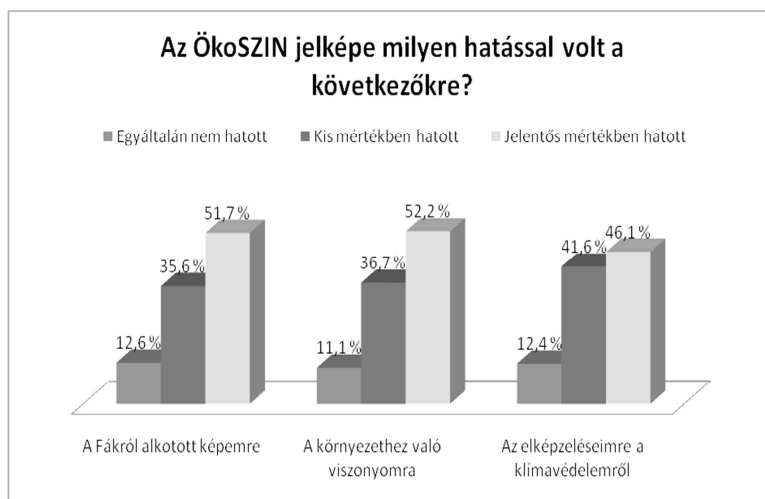
5. ábra

A SZIN ökotudatos kampányának köszönhetően a jövőben: Változtatni fogok mindennapi szokásaimon (%) N=662

Online kutatás a zöld SZIN utólagos hatásáról

A SZIN ökotudatos kampányának hatását a DARTKE online kérdőív segítségével mérte, a fesztivál után 2 hónappal. 302 fő került az online kutatási mintába. Az online kérdőív kitöltőinek 65,3 %-a nő, 34,7 %-a férfi. Az átlagos életkoruk 25 év. A válaszadók 80%-a befejezte, vagy épp folytatja a felsőfokú tanulmányait.

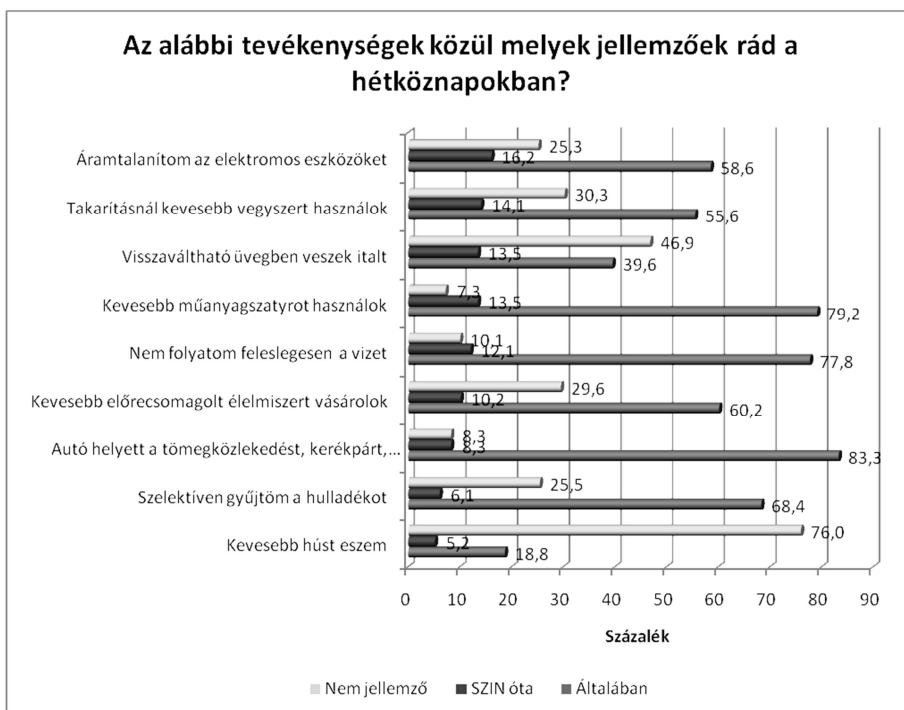
Az ÖkoSZIN szimbólumválasztása sikeresnek bizonyult, hiszen többnyire hatott a résztvevők ökotudatos gondolkodására. Változtatott a fákról alkotott képükön és a környezethez való viszonyukon. A klímavédelemről való elképzeléseire 46%-ban hatott jelentősen ez a jelkép. (6. ábra)

6. ábra
Az ÖkoSZIN jelképe milyen hatással volt a következőkre?

A környezeti problémák súlyosságának megítélésére is hatással volt a fesztivál. A válaszok alapján megállapítható, hogy az említett környezeti problémákat súlyosabbnak tartják a fesztivál után pár héttel a résztvevők, mint a fesztivál ideje alatt. A SZIN-en látottak ráirányították a figyelmüket, a környezetet tisztító tényezőkre.

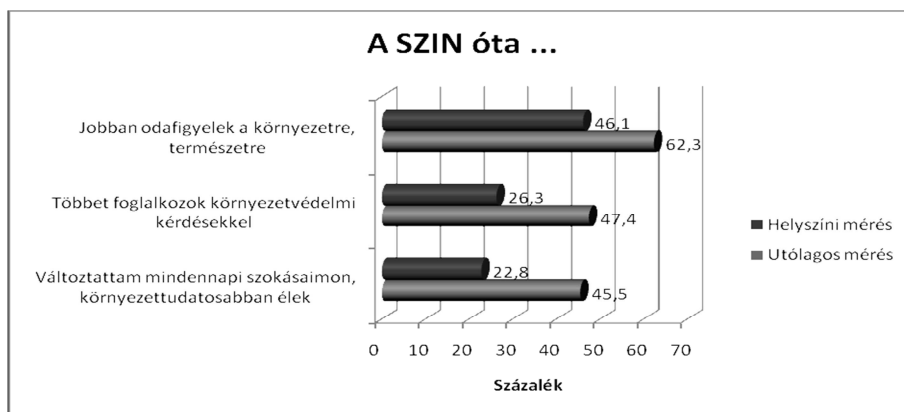
A válaszadók nagy része próbál ökotudatosan élni a hétköznapokban. A megkérdezettek között voltak olyanok, akik az öko kampány hatására változtattak szokásaikon – mint azt az ábrán a sötétszürke színű sávdiagrammok mutatják. Leginkább az energia és vegyszer-takarékosságra volt hatással. A válaszadók közül többen törekednek arra, hogy visszaváltható üvegben vegyenek italt, valamint kevesebb műanyag szatyrot használnak. A SZIN ösztönzően hatott a vízzel való spórolásra is. (7. ábra)

7. ábra

Az alábbi tevékenységek közül melyek jellemzőek rád a hétköznapiakban?

A fesztivál ideje alatt 46% válaszolta azt, hogy a SZIN hatással lesz az ökológiai gondolkodására. Az online kutatás azonban kimutatta, hogy a válaszadók 62%-a jobban odafigyel a környezetre a SZIN óta. Mindennapi szokásukon 45,5% változtatott, miközben a fesztiválon, csupán 22,8 % gondolta úgy, hogy többet fog tenni a környezetért. (8. ábra.)

8. ábra

A SZIN óta...

A megkérdezettek 96%-a szerint sikeresnek tekinthető a SZIN zöldkampánya a környezettudatosság formálása szempontjából. (9. ábra.) Ezt azzal magyarázták, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatos információkat játékosan, élményszerűen, szinte észrevétlenül juttatták el a fesztiválozók felé. A SZIN-hez hozzátartozik a környezettudatosság, az ökotudatossággal kapcsolatos információ átadása. A fesztivál a rendezvény lebonyolításában is példamutató a fiatalok számára.

9. ábra
Szerint a SZIN zöldkampánya a környezettudatosság szempontjából...¹³

A kutatások összefoglalása:

A SZIN zöld arculata elnyerte a fesztiválozók tetszését. Általánosságban elmondható, hogy a megkérdezettek fogékonyak a különböző környezetvédelmi kezdeményezésekre. A legkedveltebb környezetvédelmi akció kétségtelenül a Re:pohár volt. A szimbólumválasztás sikeres, nagyon kedveltek voltak a fákkal kapcsolatos programok, valamint a Zöld SZIN-téren lévő ökotudatos gondolkodásra formáló elemek. A fesztiválozók többsége találkozott ezekkel a SZIN-en. A látottak elgondolkodtatták a fesztiválozókat, sokaknak változtatott a környezethez való hozzáállásán. A kampány hatása jól mérhető azon, hogy többeknek változott a környezethez való viszonya, a környezeti kérdésekhez való hozzáállása a SZIN óta. Olyanok is vannak, akik a fesztiválon látott és hallott dolgok miatt változtattak mindennapi szokásaikon. Jobban odafigyelnek a víz és energiatarékosságra. A vegyszerek és műanyag szatyrok felesleges használatát kerülik. A SZIN-nek köszönhetően sokan környezettudatosabban élnek, mint ezelőtt.

„Bevallom a rohanó hétköznapijaimban már nem is értékeltem úgy a fákat, mint ahogy azt megérdemelnék, de a SZIN újra felívta a figyelmem a FÁK fontosságára” (a SZIN egy résztvevője).

¹³ DARTKE 2010-es SZIN kérdőíves és online kutatása

Sajtóelemzés

A SZIN, mint országsszerte ismert esemény, természetesen a sajtóban is képviseltette magát. Az írott sajtó műfaján belül foglalkozom a nyomtatott és az online sajtóval is. Az általam összegyűjtött cikkek alapján elmondható, hogy 37 cikk jelent meg a SZIN-nel kapcsolatban nyomtatott és 69 online formában. Mivel a SZIN nemcsak szórakoztatást nyújtó könnyűzenei fesztivál, hanem kiemelt hangsúlyt fektet a környezetvédelemre, ezért nem csak a koncertekről szólnak ezek az írások, hanem kimondottan közkedvelt téma a fesztivál ökotudatossága is. Sok esetben nem a koncertekkel, hanem inkább a környezetvédelmi elemekkel foglalkoztak. Összesen 106 cikkből 54 csak a zöld törekvésekről szólt, és csupán 34 szólt a koncertekről is vegyesen. Ez arra enged következtetni, hogy a sajtó is fontosnak tartja ezeket a törekvéseket, illetve, hogy az embereket érdekli a környezetvédelem, hiszen, ha nem szívesen olvasnának az emberek erről a témáról, nem is foglalkozna ennyit vele a sajtó.

Összegzés

A Szegedi Ifjúsági Napok nemcsak szórakozási lehetőséget ad a fiatalok számára, hanem a szervezők igyekeznek minél jobban csökkenteni a fesztivál ökolábnyomát is. A fesztiválozók ezt pozitívan értékelik, szinte mindenki fontosnak tartja, hogy egy fesztivál környezettudatos legyen. A szervezőknek volt lehetőségük formálni, nevelni több ezer fiatal, akiket elértek a fesztiválon. Különböző akciókkal és élményekkel hívták fel a figyelmet a környezetvédelemre. A fesztiválozók többsége úgy gondolja, hogy környezettudatos neveléssel, felvilágosítással tehetünk a legtöbbet a környezetvédelemért. A SZIN pont ezt tette, hiszen tájékoztatással, élményszerű neveléssel próbálta a környezettudatosságra felhívni a figyelmet, valamint elérni, hogy a hétköznapi életben cselekedet formájában is ez valósuljon meg.

Az öko-kampány sikeresnek bizonyult, hiszen az online kutatás eredménye alapján a válaszadók 60%-a jobban odafigyel a környezetre, és 45,5% változtatott a mindennapi szokásaikon. Ehhez hozzájárult többek között az, hogy felhívták a figyelmet a fákra azzal, hogy „beszéltették” őket, láthatták a fesztiválozók, hogy az áram nem magától létezik, hanem azt elő kell állítani (lásd bringaSZINpad). A zöld programelemekkel közelebb hozták a fiatalokat a környezetvédelemhez, ökológiai gondolkodásukra hatással voltak. A 2010-es Szegedi Ifjúsági Napokon informális környezeti nevelés valósult meg.

„Amikor hazamegy a fesztiválozó és naponta 3 liter vízzel kevesebbet használ, akkor már elértünk valamit”

(IH Rendezvényközpont munkatársa).

Felhasznált irodalom

SZÜCS Anita (2010): *SZINtisztá siker. A Szegedi Ifjúsági Napok Regionális Fesztivállá fejlődése*. Szeged: SZTE JGYPK FI, szakdolgozat, kézirat

SZÜDI János (1991): *Az iskolarendszeren kívüli oktatás.*, Budapest, Közgazdasági és Jogi kiadó

VÁSÁRHELYI Tamás és VICTOR András (2004): *Nemzetközi környezeti nevelési stratégia*, Budapest, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület

DARTKE 2010-es SZIN kérdőíves és online kutatása

SZIN-es történelem négy tételben, *Délmagyarország*, 1987

Internetes források

Bringaszinpad és klímakapszula a SZINen:

<http://szegedma.hu/hir/szeged/2010/08/bringaszinpad-es-klimakapszula-a-szin-en.html>
[2010. 10. 13]

Klíma erdő! http://fakkli.blog.hu/2010/07/29/klima_erdo [2010. 10. 16]

SZIN-re hangolva: <http://szegedma.hu/hir/szeged/2010/08/szin-re-hangolva.html>
[2010. 10. 16]

Formális, a nem-formális és informális tanulás:

http://nft.apertus.hu/index.php/news/NewsPage?news_id=72 [2010 11. 07]

ÖkoSZIN 2010: <http://fakkli.blog.hu/tags/okoszin2010alannak> [2010. 10. 13]

Szegedi Ifjúsági Napok (SZIN): <http://www.facebook.com/szin.szeged?ref=ts>
[2010. 10. 21]

Szin 2010 – Néma disco, bulijegy és Frittmann + hang, panoráma:

<http://szegedma.hu/hir/szeged/2010/07/szin-2010-%E2%80%93-nema-disco-bulijegy-es-frittmann.html> [2010. 10. 21]

VAY PÉTER, EGY MISSIONÁRIUS-MŰGYŰJTŐ A 20. SZÁZAD ELEJÉN

I. Az eddigi kutatások áttekintése

Dolgozatom témája Vay Péter munkássága és gyűjteményeinek története. Vay Péter már korábban ismert és elismert gyűjtő és kutató volt. Fő feladatának az egyházi missziós tevékenység mellett az ismeretlen Ázsia, a Keleti világ történelmének és művészetének népszerűsítését tekintette. Az ő nevéhez köthetjük az első magyar nyelvű Japánról és Koreáról szóló művészeti, művészettörténeti könyvet (*Kelet ízlése és műízlése* 1908.) „*Alig akad olyan író, akinek a művét már az első másfél év alatt németül, angolul és franciául is kiadták volna...*” – írja róla egyik méltatója, Faludi Péter (Faludi 2000: 66.). A sok adat ellenére alig tudunk valamit Vay életéről, többnyire csak megemlítik a különféle lexikonok, például a korabeli írói lexikon, Szinnyei József Magyar írók élete és munkái is csupán rövid cikkelyt közöl róla. Ráadásul a lexikonokban forgó adatok gyakran ütköznek egymással, nem egyeznek például születése időpontjában. Szinnyein túl Vay Péter-szócikket a *Magyar múzeumi arcképcsarnok* és Balázs Dénes *Magyar utazók lexikonja* tartalmaz.

Nagyobb tanulmány összesen kettő olvasható róla. Az egyik 2000-ben jelent meg a *Valóság* című folyóiratban a Korea-kutató Faludi Péter tollából, amelynek címe: *Egy elfeledett Kelet-kutató a század eleji Koreáról*. A cikkben érthető módon a hangsúly Vay Péter keleti munkásságára került. Hasonlóképpen Vay keleti műgyűjteményét tárgyalja Gáspár Annamária is új, 2010-es írásában. *A Gróf Vay Péter – egy elfeledett Ázsia-kutató és misszionárius munkássága* című tanulmány egy olyan kötetben kapott helyet, amelynek egészét Vay Péternek és a japán fametszetgyűjteményének szentelték. A kötet címe: *Ukijo-e, Az elillanó világ képei; válogatás gróf Vay Péter japán fametszet gyűjtéséből*, mely egyben az idén Vay Péter tárgyaiból a Ráth György Múzeumban megrendezett kiállítás címe is. Gyűjteményével még egy résztanulmány foglalkozott, amelyben a szerző, Buzinkay Péter a legjelentősebb főpapi műgyűjtők közé sorolta Vay Pétert (*Főpapi műgyűjtőink a modern kor hajnalán, 1895–1924*).

A szakirodalmon felül eredeti forrásokat is felhasználtam, Vay Péter kiadott műveit, cikkeit, tanulmányait, előadásait, valamint levéltári dokumentumokat. Az Országos Széchényi Könyvtárban Vay Péter kortársakhoz címzett leveleit olvastam, míg az Iparművészeti Múzeumban az ott 1912–1937 között Vayjal kapcsolatban keletkezett iratokat, végül a Magyar Országos Levéltárban a naplóját vizsgáltam meg. Ezekon kívül a kortársak (pl. Justh Zsigmond, Benczúr Gyula) levelezésében vagy naplókban fellelhető

információkat kutattam fel, és áttekintettem olyan korabeli művészeti és más folyóiratokat, mint *A Műgyűjtő*, *a Magyar Iparművészet*, *a Budapesti Szemle* és a *Vasárnapi Újság*, valamint a külföldi periodikák közül a *New York Timest* és a *Southland Timest*.

A téma kutatása során sok kérdés merült fel bennem, s bár némelyikre kaptam választ a források feldolgozása közben, mégis maradt nem kevés megválaszolatlan köztük. Dolgozatom így csupán első lépés az elmélyültebb kutatások felé.

Köszönetnyilvánítás

Itt szeretném megköszönni Lichner Magdolnának, az Iparművészeti Múzeum Adattára munkatársának a segítségét.

II. Vay Péter élete

Vay Péter születésének idejéről a források ellentmondanak egymásnak. *A Magyar múzeumi arcképcsarnok* 1864. szeptember 26-át jelöli meg születési dátumként. *A Magyar Utazók Lexikona* és Szinnyi József: *Magyar írok élete és munkái* szintén ezt a időpontot jelöli meg. Azonban „*Csernoch János hercegprímás Vay Péter címzetes püspöki kinevezéséről IV. Károlyhoz írt 1917. április 21-ei felterjesztésében 1863. szeptember 26-át*” határozza meg. Sőt, Mosonyi Dénes pécsi nagyprépost Vay halálát követően 1948 áprilisában azt írta, hogy „*kilencvenkét éves korában csendesen elhunyt*” (azaz 1856-ban született volna).” (FALUDI 2000: 66-67.) A pontos nap tekintetében segítségünkre lehet Vay Péter egy naplóbejegyzése: 1907. szeptember 18-án jegyzetként írja ezt: „*Birthday*”¹. Vay László és Beniczky Sarolta második gyermekeként ismert nemesi család sarja, ám a nagy múltú család Vay Péter születésekor már dzsentrí sorsot élt. Édesapja József főherceg udvarmestere, más forrás szerint koronaőre. Testvére, Vay Sarolta szintén kora kiemelkedő jelensége volt, akit a kor és az irodalom inkább Vay Sándor néven ismer, s aki nyíltan vállalta saját neméhez való vonzódását. (BORGOS 2007: 184-195.)

Vay Péter 1880-ban Erzsébet királyné szolgálatába került, így tanulmányait külföldön végezte. Rómában teológiai tanulmányokat folytatott (1891-től), majd 1898-ban pappá szentelték. Felmerülhet a kérdés, hogy honnan származhatott a papi pálya iránti elhivatottság benne. Egyrészt a korban a dzsentrí családok egyik lehetősége a presztízis megőrzésére az egyházi pálya. Másrészt a nagy múltú nemesi Vay-család hű katolikusként az egyház bázisát jelentette, az édesapja ráadásul a Habsburgok szolgálatában állt. Ezen felül édesanyja is hírhedt katolikus család leánya. Így érthető, hogy „*fiatal korától kezdve minden évben néhány hetet nemes, régi hagyományokat ápoló katolikus kolostorokban töltött. E látogatások nyomán érlelődött meg benne a döntés, hogy a római Gregoriana Pápai Egyetemen folytassa tanulmányait*” (GÁSPÁR 2010: 85–86.) a későbbiekben.

¹ Vay Péter; MOL, P 2256, Nr. 128, 1907-es napló, szeptember 18.

Bizton állíthatjuk továbbá, hogy Vay otthonosan mozgott különböző nemesi társaságokban, tagja volt például Justh Zsigmond baráti körének. Ezt igazolják Vay neki írt személyes hangvételű levelei. Rendszeres látogatója volt Justh Zsigmond vidéki értelmiségi „fészke” Szenttornán, többek között 1893-ban.² (Justh 1977: 667.) Hogy Rómában a pápa hamar felfigyelt tehetségére és diplo-máciai készségeire, éppen Justh Zsigmond 1894-es levelei közt találunk utalást: „*Vay Pétert még nem láttam, mert címét nem tudom, de írtam neki oda, ahová naponta eljár, valami klastromba. Csak annyit hallok róla, hogy már püspöki székben áll. Annál jobb. Legyen belőle Magyarország hercegprímása én kívánom neki...*” (JUSTH 1977: 696.) Úgy tűnik, hogy a Justh által kívánt egyházi karrier megindult, mert Vay 1897-ben Angliába utazott nem kisebb feladattal és szereppel, mint hogy pápai követként részt vegyen Viktória királynő megkoronázásának 60 évfordulóján. 1898-ban egy útiállomásról ismét Justhnál találunk utalást, amikor a társaságuk Alexandriában időzött: „*beteg voltam... Itt: Vay, Waldeck... és Teleki Samu.*” (JUSTH 1977: 523.)

Vay Péter tehát pappá szentelése után is nyughatatlanul járta a világot elsősorban missziós-térítési célokkal. Sajnos kevés adat van arról, hogy mikor, hol fordult meg. Úticéljait és tartózkodási helyét jobbra az általa és neki írt levelekből deríthetjük ki, illetve megmaradt naplótöredékeiből.³ Első útja keletre, amely „megfertőzte” – hiszen ettől kezdve mindig visszatért – 1902-ben volt.⁴ (Faludi 2000: 66.) 1903 és 1905 elején Amerikába utazott az „*ottani földiek hitgyakorlatára*”.⁵ Vay ekkor megismerte Amerika mindkét arcát. Vendége volt az amerikai felső tízezernek, és missziói révén eljutott a nyomornegyedekbe is, a munkások közé. „*1903 és 1914 között a Vatikán megbízásából bejárta a világot, többször és hosszabb időt töltött Kínában, Koreában, Japánban, Indokínában és Ázsia számos más országában csakúgy, mint a Közel- és a Közép-Keleten, az Egyesült Államokban, valamint Közép-Amerikában.*” (FALUDI 2000: 66.) Az utazásai során folyamatosan vásárolt és elkezdte megformálni gyűjteményét.

Ezzel összefüggésben jelentős tudományos és művészetpártoló tevékenységet is folytatott. 1890-ben a kor kiemelkedő egyéniségével megalapította a Műbarátok körét, melynek központját Wohl Janka szalonjában rendezték be, s amely alapító tagjai közé Feszty Árpád, Radisics Jenő, Justh Zsigmond és Hubay Jenő tartozott. A kör alelnökségét 1906-tól egészen 1914-ig Vay töltötte be.⁶ (DALMADY 1915: 3-4.)

Mindeközben tudományos tanulmányokban dolgozta fel külföldön szerzett tudását és tapasztalatait, és előadásokkal hívta fel a figyelmet a keletre, több könyve is megjelent.⁷

² „Azóta itt vannak, s velük Vay Péter, Wohl Janka”

³ Teljes Vay biográfia a DVD mellékleten

⁴ Benczúr Gyulának címzett levél ebből az évből Szöulból: „*A keresztény lélek megnyilvánulása talán Koreában a legépületesebb.*” OSZK Kézirtár, 1925/64. Valószínűleg korábban már járt más keleti országokban ez előtt, így lehetett összehasonlítási alapja Koreával kapcsolatosan.

⁵ OSZK Kézirtár, 1911/10, Vay Péter levele Gyulai Pálhoz, 1903. január 17.

⁶ A Műbarátok Köre kezdeteire így emlékezett vissza Dalmady Sándor: „*én Justh Zsigmond vagyok... te a mienk vagy és velünk fogsz dolgozni szép tervünk...a Műbarátok Körének nél. Jer, ülj kocsiba velem, megyünk mindjárt Pejacsérich Katinka grófnőhöz...Wohl Jankához, kinek fogadónapján ma úgy is ott lesznek mind a barátaink. Ott lesz Hubay Jenő, Feszty Árpád, Radisics Jenő, s Vay Péter is*”

⁷ Lásd: Vay Péter műveit és előadásait bővebben a DVD mellékletben.

Vay életében a gyűjtés szempontjából talán a legtermékenyebb év az 1908-as, amikor az ázsiai körútján beszerzett anyagából kiállítást rendezett a Szépművészeti Múzeum. Ezt 1910-ben a sikerre való tekintettel megismételték.

1910 után viszont egyre kevesebb információt találhatunk róla. Jelentős és legnagyobb vállalkozása 1913-ban egy sokoldalú ázsiai utazás volt, amelynek állomásai: India, Ceylon, Malakka, Szumátra, Jáva, Sziám, Kambodzsa, Annam, Tonkin, Kína, Japán, Korea, Mandzsúria, Mongólia, Szibéria, Turkesztán, Perzsia, Kaukázus és Krím. (Balázs: 1993: 407.) Levéltárban lévő naplók alapján elmondható (ezeket a kutatók eddig mellőzték részletes vizsgálatukban), hogy Vay Péter folyamatosan mozgásban volt az I. világháború alatt is, rengeteget utazott. Az I. világháborúban résztvevő valamennyi állam vezetőjével folytatott tárgyalásokat illetve részt vett ezeken diplomataként. A naplók alapján elmondható, hogy rendszeres tartózkodási helyei Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia nagy városai voltak (München, Bécs, Berlin, Meissen, Baden-Baden).

Magyarországon egy hónapnál több időt nemigen töltött. De ekkor sem maradt a családi birtokon, folyton utazott az országon belül is, főként Gyón, Pest, Vác és a császári központ, Bécs között. A háborús évek alatt is aktívan dolgozott. A meglátogatott országokban a diplomáciai tárgyalásokon túl rendszeresen felkereste a múzeumokat (például Cambridge-ben, Bostonban, Konstantinápoly-ban). Az 1916-os évben újra hosszabb kelet-ázsiai körutat tett Damaszkuszt, Jeruzsálemet, Bagda-dot és Egyiptomot is meglátogatva. Vay fennmaradt naplóiban a háborús évek leírása a legterjedelmesebb, mivel a 8 füzet közül 5 ezekhez az évekhez kötődik.

1924-ben Vay Péter eddig megmagyarázatlan okokból visszavonult a világi élettől, színhelyül Assisi egyik kolostorát választotta. Nem sokkal előtte megtette az előkészületeket, gyűjteményének és értékeinek jórészét elárvereztette, más részüket az Iparművészeti Múzeumban letétbe helyezte, erről a későbbiekben részletesen szólni fogok. Valószínűleg a teljes elvonulás utolsó lépéseként 1929-ben lemondott a vaskaszentmártoni javadalmi apátság posztjáról s így bevételéről is.

Vay Péter, a 20. század egyik méltatlanul mellőzött keletkutatója és utazója 1948-ban halt meg hazájától távol, Assisiben. Gyűjteményeivel az Iparművészeti Múzeumot és a Ráth György Múzeumot gazdagította. Tudományos művei és útleírásai betekintést nyújtanak olyan országok világába, kultúrájába, amelyeket addig misztikum övezett (Korea, Tibet, Japán). Diplomataként *„találkozott és tárgyalt II. Miklós cárral, a kínai, a koreai és a japán császárral, kora vezető államférfiaival, s többször is fogadta őt hosszabb beszélgetésre Theodor Rooseveltnél. De mint misszionárius ott volt a ... kívándorlók és a ... kulik között is. Közreműködött új egyházközségek, kolostorok és gyermekotthonok létesítésében... Koreában. Munkáját... segítette ... nyelvismerete és széles körű műveltsége. Alapos felkészültséggel, ritka éleslátással igyekezett megismerni és megismertetni a meglátogatott országokat...Útjegyzetei és beszámolóai a világ vezető napilapjaiban és folyóirataiban jelentek meg...S mindeközben jutott ideje arra,hogy elmélyedjen a Távol-Kelet kultúrájában és művészetében.”* (FALUDI 2000: 66.)

Utazásaihoz méltán illik a következő megállapítás tőle: „*Visszatekintve ennyi megjárt földre és behajózott tengerre, szinte hihetetlennek tűnik, hogy mindezt aránylag ilyen rövid idő alatt tehetjük meg...A távolság és az idő fogalma mindinkább átalakulnak...És megszűnnek mindinkább a gátak és határok.*” (VAY 1918: 445.)

III. Vay Péter gyűjtőtevékenysége

1. Állami megbízatás: Japán kincsei

Vay Péter ma elsősorban mint keleti tárgyak műgyűjtője ismert, noha nemesi família sarjaként bizonyára rendelkezett családi gyűjteménnyel is.⁸

Nézzük előbb a keleti gyűjtést! A gyűjtés szempontjából a második japán útja a legjelentősebb. Ekkor azonban nem a saját gyűjteményét gyarapította: 1907-ben „*vásárolta meg a magyar államnak azt a több ezer darabos japán tárgyú művészeti gyűjteményt, amely az Országos Szépművészeti Múzeum keleti gyűjteményének alapját vetette meg.*” (GÁSPÁR 2010: 92.) Úgy vélte, hogy a japán gondolkodáshoz a legjobb út a tárgyak megértésén és megérezésén keresztül vezet, legyen szó a művészet bármely szegmenséről. 1907-ben tehát megbízatást kapott egy retrospektív és átfogó japán anyag összeállítására, mellyel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium ruházta fel. Vay Péter második japán útja során 20.000 korona értékben, több mint 2600 műtárgyat vásárolt.

Az így összegyűjtött anyagot a Szépművészeti Múzeum 1908-ban mutatta be a nagyközönségnek. A Felvinczki Takács Zoltán rendezte kiállításon festményeket és fametszeteket, szobrokat, kardmarkolatvédőket (tsubákat), tustartókat, markolatvereteket és gombot, késtokot, harangokat, tolózárat, víztartót, netsukéket⁹ és függőket, inrókat¹⁰, dobozokat és fésűket láthatott a közönség. (FAJCSÁK 2008: 26.) Kammerer Ernő, aki ekkor a Szépművészeti Múzeum igazgatója így emlékezik meg a kiállításról a katalógusának bevezetőjében:

„*Azt kereste..., ami a művész és közönsége világnézetét, ízlését legjellemzőbben... juttatja kifejezés-re. És ezen... törekvésben különbözik anyagunk sok más gyűjteménytől, ez adja meg neki értékét és a hivatottságot arra... amely... a mi viszonyaink között várakozik... Vay Péter nemcsak az egész gyűjteményét bocsátotta rendelkezésünkre, hanem nagyérdekű művészettörténeti művét is a japán művészet fejlődéséről...*”¹¹ (Gr. VAY Péter-féle Japán-gyűjtemény 1908: 3–4.)

⁸ A keleti műgyűjtés történetéről bővebben a DVD mellékleten.

⁹ Fából vagy elefántcsontból faragott függő, ellensúly. „*A netsuke rendeltetése az volt, hogy a rajta átvezetett zsinórral az öv alatt áthúzva, mintegy ellensúlyt képezve rögzítse a sagemono (sageru = viselni, felfüggeszteni, mono = dolog) gyűjtőnévvel megjelölt tárgyakat*” <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/netsuke.html>

¹⁰ Öv mögé csúsztatható lapos, több rekeszes orvosságos doboz

¹¹ „*tekintettel lévén a gyűjteményben lévő és kiállított anyagra – ezen katalógus első részét képezi. A második rész, mely most közszemlére bocsátott tárgyak leírását adja, dr. Takács Zoltán úr munkája.*” (dr. Kammerer Ernő bevezetője)

Az 1908-as kiállítás a korban pozitív visszhangot kapott itthon és Európában. A nagy sikerre való tekintettel a Szépművészeti Múzeumban 1910-ben ismét kiállították a 2600 tételt számláló gyűjtemény egy újabb részét, a japán fametszeteket, melyek ma a Ráth György múzeumban találhatóak.

1921-ben a Magyar Iparművészet hasábjain a következő rövid cikk jelent meg: „*Kinai, Japáni, Keletindiai és egyéb exotikus, mintegy 600 műtárgyból álló gyűjtemény látható most az iparművészeti múzeumban.... Az érdekes és értékes műtárgyakat egy nyugalomba vonult diplomatánk gyűjtötte, ki sok évet töltött Ázsiában. Az egész gyűjteményt tulajdonosa most el akarja adni s ezért... kapott engedelmet kollekciójának kiállítására.*” (Magyar Iparművészet, 1921, 74.) Lehetséges, hogy a Vay Péter féle magángyűjteményről lenne szó? Hiszen olyan emberről kell, hogy szó legyen, aki elég befolyásos illetve kellően jó ismeretsége van az Iparművészeti Múzeumban ahhoz, hogy itt állítsa ki saját gyűjteményét. Valószínű, hogy a tulajdonos (talán Vay) szerette volna, ha gyűjteménye egészben marad, vagy akár az állam vásárolja meg. Tehát ha Vay gyűjteménye, fontos kiemelnünk, hogy nem csupán állami megbízásból gyűjtött keleti tárgyakat, hanem saját kedvtelésből is.

2. Vay Péter magángyűjteménye: Nyugat kincsei

A keleti gyűjteményen túl saját, más jellegű műtárgyakkal is rendelkezett. Két kiállítást is meg lehet említeni, ahol tárgyai szerepeltek: először 1891-ben a Műbarátok Köre által rendezett legyező-kiállításon a Műcsarnokban, majd csaknem fél évszázad múltán, 1938-ban pár 19. századi tárgyát (szemüvegeket és legyezőket) az Iparművészeti Múzeum viselettörténeti kiállításán. (BUZINKAY 2000: 55.)

Művelt családjában a művészet már gyermekkorától fogva körülvette. Később pedig a művészi elittel ápolt jó kapcsolatai is hatással lehettek gyűjtési szemléletére. Feltehetőleg lelkes támogatója volt a magyar iparművészetnek is¹², és a művészetnek. (Vay Péter és a művészet kapcsolatáról bővebben a DVD mellékleten olvasható.)

Hogy miket gyűjtött, arról a ma az Iparművészeti Múzeumban található tárgyak tanúskodnak. Már 1913-ban letétbe helyezett bizonyos darabokat: a letéti dokumentum kilenc könyvet és három ékszer tartó/ötvöstárgytartó dobozkat említ meg. A főként 18. századi könyvek tartalmukat tekintve nem függenek össze (*Introduzione alla vita divota S. Francesco/ S. Francesco életének bemutatása; Breve notizia dell' SS Vergine/ Rövid jegyzetek a Szent Szűzről; Apullius /munkái/; Ovidii opera/ Ovidius művei*), tehát valószínűleg jellegzetes művészi kötésük miatt vásárolta meg őket Vay Péter. A köteteket barna bőrbe kötötték, aranyozott díszítéssel. A táblák külső kerete zöld, bőrből készült és stilizált növényekkel díszített. Az előlapok sarkaiban csigás díszítmények és apró csillagokkal, középen csigavonalú díszekkel körülvett mandula alakú vörös bőr beillesztés, sugaras díszekkel tarkítva. A táblák élei is díszítettek. A könyvgerincek hat

¹² Még 1905-ben azt indítványozta, hogy a Műbarátok Körének tagjai gyűjtsenek olyan tárgyakat, „mely népművészetünkől eredt s amely fejleszthető, művészetiileg tökéletesíthető volna.” Műbarátok köre 173. o.

mezőre oszlanak, amelyeknek sarkai díszítettek, mint előzőké vörös, kék, sárga márványozott volt.¹³

A 19. századi ékszerdobozkákat érdekes módon üresen regisztrálták. Vajon miért? Talán családi ékszerek tárolására szolgáltak, amelyektől nem akart megválni a család, de a dobozok figyelemre méltó iparművészeti értékük miatt mégis bekerültek a múzeumba? Meg kell jegyeznem, hogy egy 1937-es levelében az Iparművészeti Múzeum igazgatójához említ ékszereket, amiket a múzeumnak szánt, bár ezekről nem találtam további utalásokat illetve leltárba vételezést.

A következő említésre méltó irat 1914-ből származik: egy jegyzőkönyvbe vétel az Iparművészeti Múzeum Adattárában, amelyet Vay Péter ügyvédje, Pekár Imre írt a múzeum igazgatójának, Vay Péter csomagjainak, letétjeinek ügyével kapcsolatban. A levélhez eredetileg tartozott egy jegyzék is, mely nem maradt meg illetve nem találták az Adattárban.

1923–1924 folyamán is számos letétet hagyott a múzeumban (Iparművészeti Múzeum Adattára, 1923-as Mutatókönyv). A letéti lista 24 tételt számlál, melyek közül véletlenszerűen kiemelnék néhányat: 6., Római cserépszobrocska: ló; 12., kis kerek ezüsttálca, áttört peremmel, XIX. sz. k.; 17., Porcelánszobrocska: zongorázó hölgy, Cseh, XIX. sz. k.¹⁴ A listán ehhez hasonló tárgyak szerepelnek tehát: római kerámiák és számos ezüstnemű. Többségük hétköznapi használati tárgy, mely a család vagyonát képezte valószínűleg, hiszen az ezüst nemük és a porcelánok a XIX. század közepén készültek.

1937-ből szintén megmaradt néhány irat Vay gyűjteményéről, többek között ruhákról, ékszerekről, láncokról, legyezőkről és más kisebb profán tárgyakról, sőt egy egész szoba berendezésről is.¹⁵ Erre utalást nem találtam egyetlen szakirodalomban sem, ugyanis ismételtén abba az akadályba ütköztem a tárgyak vizsgálatánál, hogy a leltárba vételi lista nyomtalanul eltűnt az Adattárból. Így nem kaptam pontosabb információkat a tárgyakról és azok sorsáról, csupán egy 1937-es Vay-levelben található felsorolás nyújt némi képet róluk: „Miként utolsó levelemben is említettem kérelmem az I(par)M(űvészeti) M(úzeum)ban lévő ékszereimet három üvegszekrényben deponálni...a profán tárgyakat, melyeket visszatartottam 1936-ig... még a letétben lévő keresztekkel, láncokkal, etc. Évek multán, a legszerényebb ipartárgy értéke is növekszik...A velem lévő keresztek, gyűrűket, láncokat szintén az IMM-nek szántam...”¹⁶ Valószínűnek tartom, hogy ezek között a tárgyak között ott található az a legyező is, amely a 2002-es Bájós semmiségek című legyező kiállításon volt látható.

¹³ Iparművészeti Múzeum Adattára, 51.79.1 Vay Péter letétje, 436/1913

¹⁴ Iparművészeti Múzeum Adattára, Vay Péter letétje, 23/1925

¹⁵ „Kedves Barátom! A kocsik meg érkezett. Elküldök egy helyett két szoba berendezést. Ha modomban van szeretem megduplázni ígéreteimet. Csak arra kérlek hogy a lepecsételt csomagokat és ládákat érkezésemig ne bolygassák. Holnap délután ha lehet. Isten veled VP”. A levél pecsétje értelmében még 1912-ben küldte az Iparművészeti Múzeumnak a szobaberendezéseket.

¹⁶ Vay Péter levele az Iparművészeti Múzeum igazgatójának, 1937.11.01. Iparművészeti Múzeum Adattára, jelzet nélkül

Az Iparművészeti Múzeum Vay-tárgyain kívül nyomtatásban is megjelent árverési katalógusok bizonyítják, hogy Vay Péter nagy és komoly gyűjteménnyel rendelkezett, amelyeket 1918-ban és 1922-ben ismeretlen okokból – de feltehetőleg már a visszavonulás szándékával – eladott. (ERNST-MÚZEUM Aukciói 1918, 1922.) Vay Pétertől képeket, akvarelleket, miniatűröket, porcelánokat, fajanszokat, bronzokat, elefántcsont-faragványokat, üvegeket, ezüst-, arany- és zománc-szelencéket, csipkéket, gobelineket, szőnyeget, szöveteket, fafaragványokat és műbútorokat kínáltak fel megvásárlásra. Azonban egyik árverési katalógus sem nyújt segítséget abban, hogy pontosan mely tárgyak tartoztak Vayhoz, ugyanis az egyes tételekben egyáltalán nem jelölik a provenienciát.

Számomra ezek a dátumok tovább erősítették a tudatos felszámolás tervét Vay részéről. Míg azonban szinte a teljes Vay-magánvagyon szétmorzsolódott (a pár Iparművészeti Múzeumban található tárgytól eltekintve), az a keleti tárgyú gyűjtemény egyben maradt, amit az állam kérésére és megrendelésére alakított ki tizenöt évvel korábban.

Arról, hogy Vay Péter milyen tárgyakat gyűjtött, olykor-olykor naplófeljegyzései is árulkodnak. Valószínűleg gyűjtésre érdemesnek tartotta a különböző kovácsolt réz és ezüst-, valamint az üveg és fajansz tárgyakat is, hiszen konstantinápolyi császári múzeumok látogatásakor ezek ragadják meg figyelmét: kioszk, benne kovácsolt réz és ezüsttárgyak, „*de legjobban szeretem a szép üveg és elsősorban fajance tárgyait*”.¹⁷ (Az ezüsttárgyak iránt mutatott érdeklődésére bizonyíték az említett árverési katalógus is és a letéti tárgyak többsége.)

Vay magángyűjteményének egy része még az 1920-as évek eleji felszámolást követően is egyben maradt. 1929-ben A műgyűjtő egy rövid hírben megemlítette, hogy Vay Péter jelentős óragyűjteményt adományozott a Pitti Palotában lévő ezüstgyűjteménybe, Firenzébe. Az ötven darab óra készítési ideje szerint „*a direktóriótól a második császárság idejéig terjed*” (A műgyűjtő; 3., 3., 89. 1929). Könyvekre is kiterjedt az érdeklődése: naplójában egy hungarika gyűjteményt rendkívül figyelemre méltónak talált Lengyelországban, és értékét tekintve megbecsülhetetlennek jellemzett.¹⁸

IV. Vay Péter műveinek fogadtatása itthon és külföldön

Vay Péter Kelet-kutatóként jól ismert volt Magyarországon kívül is. Mint említettem, Amerikában nemrég újra kiadták kötetét, neve külföldi cikkekben is szerepel.¹⁹ A korabeli New York Times több cikket is közölt Vay Péterről, amelyekben kiemelik Vay kutatói, világutazó, szociológiai és papi tevékenységét is. (New York Times 1906, 1911) Papi munkásságában főleg a bevándorlókért tett jótékonyági aspektust hangsúlyozták, hiszen a bevándorlás Amerikában igen jelentős probléma volt a 20. század elején. Vay Péter erről egy cikkében így emlékezik: „*A hajó fedélzetén lévő 2400 lélek bámészan*

¹⁷ MOL, P 2256, Nr. 128, 1916-os napló, Háborús évek II., április 22-i bejegyzés

¹⁸ MOL, P 2256, Nr. 128, 1917-es napló, Háborús évek V., szeptember 1-jei bejegyzés

¹⁹ PIERCE, Bessie Louise: As others see Chicago (2007); a *Korea Journal* cikke, amelyet Fendler Károly publikált 2000-ben. Ugyanez a tanulmány a *Valóságban* is megjelent ugyanekkor, de Faludi Péter neve alatt.

nézett... A jelentéktelen munkások eltévelyedett seregét senki sem várta a gőzbárkákon kívül, melyek készen álltak, hogy Ellis Izlandba vigyék őket, a hol ki kell állaniok a vizsgálatot”. (VASÁRNAPI ÚJSÁG, 1906)

Ugyanakkor 1906-ben egy elmarasztaló kritika jelent meg a *New York Times* hasábjain Vay *Empires and Emperors of Russia, China, Korea and Japan* című kötetéről (New York, 1906.): „Az új könyvben alig tud meglepőt és jelentőset nyújtani. Másik oldalról, sokat ad, ami érdekes, noha néha rendkívül unalmas és a sietős modor, amiben összedobta a jegyzeteit fárasztó ismétlésekhez vezet. Néhányat a cikkelyek közül már publikáltak angol újságokban, néhányat franciában és néhányat német folyóiratokban. Többsége úgy tűnik, hogy útközben íródott, ... kivéve az utolsó ... A kínai elbeszélésből Koreába tér át, mely országról szólva az író fejezetek során át olyan érdekes, mint amilyen informatív... A következő állomás Japán, de az írónak nincs semmi új, amit mondhatna... Elmondhatjuk hogy a könyv értéke abban áll, hogy olyan képeket is közöl, amelyek a nagy háború előtt készültek egy olyan ember által, aki nem csupán egy másoló....Az összefoglaló fejezet, mely a háború óta íródott, sem különösképpen értékes.” (NEW YORK TIMES, 1906. szeptember 22.) (fordítás tőlem, G. K.)

A magyar kritika sem volt mindig egyöntetűen pozitív: 1908-ban jelent meg a keleti kiállításához írt könyve, a *Kelet művészete és műízlése*, amelyről a következőképpen nyilatkozott a Magyar Iparművészet című folyóirat: „Előrebocsátjuk, hogy a könyv címe és tartalma nem fődik egymást... bírálni itt sem röviden, sem hosszasan nem lehet. Sorainknak célja az, hogy ...a munkára folyóiratunk olvasóközönségét figyelmessé tegyünk érdemes elolvasni erről szóló könyvét ismertető jellegű leírásaiban építészeti, festészeti és művészipari dolgokról, a virágkultuszról, népünnepekről, az élet művészetéről stb. ír, az mind igen szép és vonzó olvasmány ... De a dolog természeténél fogva is ez a második, a történeti, bármilyen elevenség van is benne, mégis a történeti összefüggés, a folytonosság szemeltartásának fárasztó volta miatt és a tárgy természete miatt is nagy olvasóközönségünknek ... kissé fárasztó lesz. Hogy ennek nem szerző az oka, hanem maga a tárgy, az világos. Előadás tekintetében tehát csakis elismerés illeti szerzőt. De mindjárt itt egy kifogásunkat nem hallgathatjuk el; tudniillik azt, hogy kevés az illusztráció; ebben az ismertető könyvben több, — sok képet kívántunk volna. ...A könyv egyéb nyomdai kivitele tetszetős, jó a papírja is. Ezek dacára azonban a munka, ... magyar nyelven írt első terjedelmesebb s a tárgy teljesebb képét visszaadó munka...” (CSÍZIK 1908: 364–365.)

V. Összegzés

Vay Pétert, ezt a kiváló gyűjtőt, műértőt és misszionáriust csak napjainkban fedezik fel ismét a szakemberek, kutatók, elsősorban a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeumban található 1908-as gyűjteménye okán. Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy Vay Péter valójában misszionárius pap volt, aki ennek a fáradtságos feladatnak szentelte egész életét. Folyamatosan járta a nagyvilágot, hogy lelki támaszt nyújtson a nyomorúságos sorsú embertársainak. Eközben értékes műtárgyakat gyűjtött hazája és

saját maga számára is, mindezzel hozzájárulva a 20. század elején formálódó magyar múzeumi gyűjteményekhez is. Eközben tudományos és népszerűsítő műveivel, előadásával a keleti művészetet igyekezett megismertetni és elfogadtatni minél szélesebb körökben Magyarországon, szerte Európában és az Egyesült Államokban. Befejezésképpen egy olyan idézettel zárom a dolgozatot, amelyet ő maga jegyzett fel naplójába 1907-ben, s hitvallásaként is értelmezhető: *The world is my country, and to do good is my religion.* („A világ az én országom és jót tenni az én vallásom”, fordítás tölem, G. K.).²⁰

Források

A források részletes leírása a DVD mellékleten megtalálható.

Iparművészeti Múzeum Adattára

Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár

Magyar Országos Levéltár: VAY PÉTER naplói; jelzet: P 2256 No. 128

A Magyar Országos Levéltárban Vay Péter 8 naplója található 1902-1917 közötti évekből. A naplókat 1977-ben adományozta egy ismeretlen a levéltárnak. *Általánosságban*: nem vezeti minden nap a naplókat. Feljegyzései benyomásokat, a napi programok leírását egyaránt tartalmazzák. Sokszor olvashatók kritikus megjegyzések, pl. Indiában az amerikaiak mindent tönkretesznek vagy máshol a svájciakról: „*Ilyen művelt Európa népe. A Kelet barbárjainak nincs mit irigyelni.*”

Felhasznált irodalom

FAJCSÁK Györgyi, RENNER Zsuzsanna (szerk. 2008): *A Buitenzorg-villa lakója: a világutazó, műgyűjtő Hopp Ferenc 1833-1919*, Budapest, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 2008

A műgyűjtő, 3. évfolyam, 3. szám, (1929)

BALÁZS Dénes: *Magyar utazók lexikona*; Panoráma, Budapest, 1993 (Vay Péter-szócikk)

BENCZÚR (szerk.): *Bellák Gábor*; Corvina Kiadó, Budapest, 2001

BINCSIK Mónika: *Hopp Ferenc japán curio-gyűjteménye* in *A Buitenzorg villa lakója*

HOPP Ferenc, SZABÓ Kriszta (szerk.): *Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum szerk. Budapest, Tájak Korok Múzeumok Egyesülete, 2006*

BUZINKAY Péter: *Főpapi műgyűjtőink a modern kor hajnalán (1895-1924)* in *Magyar egyháztörténeti vázlatok*; Szeged, METEM, 2000, 53-56. o.

CSÁNYI Károly – TÉREY Gábor: *Gróf Vay Péter ezüstgyűjteménye, B... I ur hagyatéka, Enyedy Lukács és neje Zsotér Ilona hagyatéka, Ernst-Múzeum aukciói 1922. november 9-20.*; Budapest, Ernst-Múzeum, 1922.

²⁰ MOL P 2256, Nr. 128, 1907-es napló, február 9-i bejegyzés: Thomas Paine idézet

CSEH Éva – GÁSPÁR Annamária – Umemura YUKO: Ukijo-e, *Az elillanó világ képei; válogatás gróf Vay Péter japán fametszet gyűjtéséből*; Budapest, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 2010

CSÍZIK Gyula: *Szakirodalom in Magyar Iparművészet* 11. évfolyam, 9. szám (1908)

DALMADY Sándor: *A Műbarátok Köre 25 éves története, 1890–1914.*, Budapest, 1915

Gr. VAY Péter-féle japán-gyűjtemény; Budapest, Hornyánszky Ny., 1908

FALUDI Péter: *Egy elfeledett Kelet-kutató a század eleji Koreáról* in *Valóság*, 43. évfolyam, 10. szám, 66-70 o. (2000)

Justh Zsigmond naplója és levelei; Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977

Magyar Életrajzi Lexikon; Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

Magyar Iparművészet; 1897-1917

ÉLESZTŐS László (szerk.): *Magyar múzeumi arcképcsarnok*, Budapest, Tarsoly Kiadó, 2002.

MAROS Donka: *Bájos semmiségek*; Budapest, Balassi Kiadó, 2002

VAJAI VAY Péter gróf, valamint egyéb grófi és magángyűjteményekből származó műtárgyak : képek, aquarellek, miniatűrök, porcellán, fajansz, bronzok, elefántcsont-faragványok, üvegek, ezüst-, arany- és zománc-szelencék, csipkék, gobelinek, szőnyegek, szövetek, fafaragványok és műbútorok: kiállítás 1918. április 11-14.: aukció 1918 ápr. 15-től, a katalógust írták BRAUN E. W., CSÁNYI Károly, TÉREY Gábor; Budapest, Ernst-Múzeum, 1918

VAY Péter: Amerikai útinaplómból (1906) in *Vasárnapi Újság*, 53. (25.)

BORGOS Anna: Vay Sándor/Sarolta: *Egy konvencionális nemiszerepáthágó a múlt századfordulón* in *Holmi*, 2007: 184-195.;

http://epa.oszk.hu/01000/01050/00038/pdf/holmi_2007_02_185-194.pdf

<http://www.terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/netsuke.html>

In Eastern Asia; Count Vay de Vaya's book on Russia, China, Japan and Korea in *New York Times*, 1906. szeptember 22.,

[http://query.nytimes.com/mem/archive-](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9502E4D91231E733A25751C2A96F9C946797D6CF)

[free/pdf?res=9502E4D91231E733A25751C2A96F9C946797D6CF](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9502E4D91231E733A25751C2A96F9C946797D6CF)

Kőrösi Csoma- Archivum edited by Gyula NÉMETH Volume I. 1921-1925 -forrása: <http://books.google.hu/books>

New York Times, 1906. augusztus 4.,

[http://query.nytimes.com/mem/archive-](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9401E4DD1F3EE733A25757C0A96E9C946797D6CF)

[free/pdf?res=9401E4DD1F3EE733A25757C0A96E9C946797D6CF](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9401E4DD1F3EE733A25757C0A96E9C946797D6CF)

New York Times, 1911. december 3.,
<http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9C07EFD91539E632A25750C0A9649D946096D6CF>

RENNER Zsuzsanna: *Szakmai tanulmányterv a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum re-konstruktív programjának előkészítéséhez*; Budapest, 2005.,
<http://www.hoppmuzeum.hu/downloads/rekonstr.pdf>

MAJDANICS HEDVIG

ELŰZVE A SZÜLŐFÖLDRŐL

ESETTANULMÁNY A CSEHSZLOVÁK-MAGYAR LAKOSSÁGCSERE ELSZENVEDŐIRŐL

Bevezető

A mai felgyorsult, mindenre nyitott világ még mindig nem képes megérteni és feldolgozni az első és a második világ-háborút lezáró békeegyezményeket. Sok sérelem érte az különböző országok lakóit, főleg a határváltozások során. Ilyen eset a családomban is megtörtént, ugyanis a második világháborút lezáró békeegyezmények következtében a nagyszüleim otthona, Bodrogszerdahely ismét a magyar országhatáron kívülre esett. Háborús bűnösöknek nyilvánította őket a Csehszlovák állam, amelynek következtében kötelesek voltak Magyarországra, a mostani lakóhelyükre, Hajósra áttelepülni.

Ebben a világban nagyon fontosnak tartom, hogy mindenki tudatában legyen annak a ténynek, hogy ki is ő valójában, honnan származik, hiszen ez alapozza meg jövőnket.

Célom volt elsősorban a második világháborút követő csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény értelmében a csehszlovákiai magyarok Magyarországra való kitelepítését bemutatni. Az történeteket a nagyszüleim példáján keresztül mutatom be, akiket a csehszlovákiai Bodrogszerdahelyről költöztettek át a magyarországi, 18. század óta svábok által lakott községbe, Hajósra. Az ottani német kisebbség nagy részét a kollektív felelősségre vonás értelmében Németországba telepítették ki. A magyar kisebbségtől pedig Csehszlovákia kívánt megszabadulni, így a község üresen maradt lakóházai ideális helyé váltak a felvidékiek áttelepítésére. Ezen kívül kíváncsi voltam arra is, hogy a két kultúra milyen hatással volt egymásra. Milyen mértékben hatottak egymásra a mindennapi kultúra szintjén, illetve milyen mértékben vettek át elemeket a másik kultúrájából, szokásrendszeréből.

A Tudományos Diákköri Dolgozatom interjúalanya nagymamám, Majdanics Gyuláné volt, akit családjával együtt 28 éves korában telepítettek ki. Dolgozatomat az ő alapos, de olykor hiányos, illetve ellentmondó emlékeire alapozom, amit kiegészíték más betelepített felvidéki interjújával, majd mindezt alátámasztom történelmi forrásanyagokkal is.

Bodrogszerdahely rövid története

Bodrogszerdahely nagyközség Szlovákia délkeleti csücskén terül el, mindössze hét kilométerre a magyar határtól. A mai települést 1273-ban említették először. 1332-ben a határbejárási okiratban *Zeredahely* néven jegyezték. 1910-ben 1561, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Zemplén vármegye Bodroγκözi járásához tartozott. A 895-1000-es idöszakból, gazdag leletanyag áll rendelkezésünkre. Egyeztetve az írott forrásokkal egyértelmű, hogy a Vereckei-szoroson bejutott néptömegnek a Bodroγκöz lett első hatalmi központja, legalább egy-két generáció ideig. A tatárjárás után a Bodroγκöz jóformán lakatlan terület lett. 1273-ben már valószínűleg állt a római katolikus templom. A Mohácsi vészt követően a vidék nem került a török hódoltság alá.

1621-ben a faluban 54 ház állt, ezzel a Bodroγκöz nagyobb települései közé sorolták. A reformáció terjedésével 1628-ban az ősi templom a reformátusok kezére került, egészen a 17. század végéig. Ekkorra már eléggé feszült volt a helyzet, a reformáció hívei, illetve a hatalom ellenreformációs erői között. Zemplén vármegye ekkortájt váltakozva egyszer az Erdélyi Fejedelemséghez tartozott, máskor a császárság része volt. 1738-1742 között pestis pusztított a területen. Valószínűleg ezek után telepítettek a vidékre nagyszámban ruszinokat, akik görög katolikus vallásúak voltak.

1784-ben rendelték el az első hivatalos népszámlálást, melynek adatai: lakóházak száma 77, családok száma 117, tényleges népesség 579. Ez idő tájt jelentek meg a vidéken a Galíciából menekülő zsidók. 1824: Báró Vécsey Pál jogtanácsosaként működött a községben a fiatal Kossuth Lajos, aki a szomszédos Borsi faluban született. 1831 nyarán Zemplén és Sáros vármegyében kitört a kolerajárvány. A hatóság próbálta megfékezni a járványt, főképp a kutakat fertőtlenítették, amelyeket a szegény nép szándékos mérgezésnek tekintett, ezért kitört a jobbagylázadás. A kolerajárvány következtében Szerdahely lakosságának csaknem a fele elpusztult.

1872-ben a falu határában megépítették a vasútvonalat és megépült a vasútállomás is. Az 1890. évi tűzvészben a község csaknem összes lakóháza leégett. 1896: a faluban megkezdte működését a Községi Iskola. 1900 körül építette a helyi zsidó közösség a zsinagógát. A faluban kisebb teljesítményű gőzmalmot építettek. 1914-ben kitört az I. világháború, a községből 142 férfi vett részt a harcokban. 1919-ben Bodroγκöz területén is kihirdették a tanácsköztársaságot. A trianoni döntés alapján Bodrogszerdahelyt a megalakult Csehszlovák Köztársasághoz csatolták. A területet az első bécsi döntés alapján 1938-ban visszacsatolták Magyarországhoz.

1939-ben 47 hadköteles katona kapott behívót a kirobbant II. világháború kezdetén. 1943-ban megkezdődött a község zsidó polgárainak deportálása. A háború alatt a közeli malom, vasútvonal és a mészégető is odaveszett. A község 73 férfi polgárát elvitték az úgynevezett „málenkij robotra”. A háború után a község ismét Csehszlovákia része lett. Szomorú utójátékként a magyarok jogfosztottakká váltak. Az 1947-es „fehér jegyzék” alapján a községből 30 családot költöztettek ki „marhavagonokban” Magyarországra

(Hajósra és környékére), továbbiakat pedig csehországi területekre. Helyükre ruszin, illetve szlovák családokat költöztettek Magyarországról, Komlóskáról.”¹

Élet a faluban a II. világháború előtt

A nagypapám, Majdanics Gyula 1911. április 22-én született Bodrogszerdahelyen, még Nagy-Magyarországon, az Osztrák-Magyar Monarchiában. Nagymamám, leánykori nevén Migléc Anna született 1920. július 31-én Bodrogszerdahelyen, Csehszlovákiában. Bodrogszerdahely akkoriban több mint 90%-ban magyarok által lakott település volt.² A falu lakossága 1500 fő körül mozgott, ennek ellenére multikulturális községről beszélhetünk. A község aránylag kevés lakójának ellenére több nemzetiség élt együtt: magyar, német, zsidó, rutén, cigány. Négy vallási felekezet temploma is megtalálható a községben.

„Volt ott görög katolikus templom, római katolikus templom, zsidótemplom, református templom. Nem volt eltérés a nép között, (...). Mindenki mindenkivel jóban volt, úgyhogy ottan nem volt vitánk.”³

A lakosság a különböző nemzetiségi,- és vallási hovatartozása ellenére összetartó és barátságos volt. Egy ilyen színes, heterogén közösségben az egyes emberek hamar megtanulták elfogadni egymást, s az egymás mellett élés fortélyait már kisgyermekkorban elsajátították. Ahogyan kistalváiban lenni szokott, mindenki ismert mindenkit és mindenki jóban volt mindenkivel. A lakosság zöme mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozott saját szükségleteik ellátására.

„Mindenki mezőgazdasággal foglalkozott. Hát a zsidók, azok nem, azoknak üzleteik voltak. Minden volt a faluba.”⁴

1938 tavaszán Csehszlovákia népszámlálást rendelt el, amely során a falu lakosságának zöme magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárnak vallotta magát. A nagyszüleim is. A nagypapám magyar állampolgárságúnak született (még Nagy-Magyarországon), csak azután kapta meg a csehszlovák állampolgárságot, a Dekrétumot, miután a kötelező három év katonai szolgálatát teljesítette. A nagymamám a trianoni békeszerződés után jött világra, így ő a magyar állampolgárságú és nemzetiségű szülei után magyar állampolgárságúnak született. Csak a házasság után, a férje után kapta meg a csehszlovák állampolgárságot.

„Ki milyen nemzetségűnek vallotta magát, mink magyarnak mondtuk magunkat. Hát nem voltunk szlovákok, magyarok voltunk.”⁵

¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Bodrogszerdahely> (2010-08-11)

² SIPOS Aranka: *Jelentés a Domus Hungarica Scientiarum et Artium részére*, B-A-Z Megyei Fióklevektár, Sátorajújhely, 2003

³ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján (A mellékletben megtalálható az interjú teljes szövege.)

⁴ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Az 1938. évi bécsi döntés alapján a község újra a magyarok kezére került. 1938. november 2-án a bécsi Belvedere-kastélyban Joachim von Ribbentrop német és Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter hirdette ki az első bécsi döntést, amely lényegében az etnikai revíziót valósította meg, Szlovákia csaknem kizárólag magyarok lakta déli részén 11.927 négyzetkilométernyi területet adott vissza, ahol a 869.299 lakos 86,5 százaléka volt magyar és csak 9,8 százaléka szlovák (az új határon túl 67 ezer magyar maradt). A visszatért területekre 1938. november 5-10. között vonult be a magyar honvédség, Horthy kormányzó Komáromba és Kassára látogatott el. Az utólagos kiigazításokkal a terület 12 012 négyzetkilométerre nőtt, a visszacsatolást az 1938. évi XXXIV. törvény szentesítette.⁶

„Mi hol magyarok voltunk, hol szlovákok. Mikor eligazították a határt, mikor volt a határváltozás '38-ba, akkor győttek be hozzánk a magyarok. És akkor magyarok lettünk. De nem sokáig.”⁷

A nagyszüleim 1938. december 31-én házasodtak össze. Egy évvel később kirobbant a második világháború, ahová nagypapám is behívót kapott.

A háborús időszak viszontagságai

Bodrogszerdahely az első bécsi döntéstől magyar fennhatóság alá tartozott, így a terület együtt lépett háborúba a trianoni Magyarországgal. 1939-ben, a háború kirobbanásakor a faluban 47 hadköteles katona kap behívót. Köztük a nagypapám is, aki 1939-1942-ig, majd 1943-1944-ig harcolt szovjet fronton. Nagymamám így emlékszik vissza a háborúra:

„Amikor bombáztak, kaptunk abból párat, de szerencsére házakat nem ért. Egyik kint szántóföldre esett, a másik a báró kertjébe, a gyümölcsösbe. Akkor minden délután már fél 3-tól nagy hanggal győttek a repülők, meg tudtuk számolni az égen, olyan fényesek voltak. Az oroszokat bombázták volna velük, de hát a falut is érte. Már olyankor este az egész utca tele volt a néppel, mindenki kint volt az utcán. Bent elsötétítés volt, nem szabad volt világítani.

Sokan a faluból az első bombázás után bunkert építettek az udvarban, hogy a család oda tudjon menekülni, ha újabb bombatámadásra kerülne sor. A nagyszüleim is így tettek.

Mikor az első bomba leesett azut csináltunk bunkert. Lent a kertbe. Volt olyan este, hogy 20-23-an voltunk benne. Szomszédok is győttek. Ottan világítottunk ugye gyertyával, meg viharlámpával – annak meg nem szabadott látszódnia. (...)”⁸

⁵ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

⁶ http://www.mult-kor.hu/20081102_hetven_eve_szuletett_az_elso_becsi_dontes (2010-08-22)

⁷ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

⁸ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Háborús időben megállt az élet a faluban. Nem volt se posta, se hivatal, se semmi szolgáltatás. Orvos volt a faluba, de csak a komoly betegeket, vagy sérülteket látta el. Elmenekülni nem tudtak, mert nem volt hova, de nem is akartak.

„Nem volt akkor közigazgatás semmi. Akarták, hogy a nép menjen el, de senki nem akarta otthagyni a házat.”⁹

1944. november elején a felszabadító szovjet csapatok állomásoztak a községben. A katonáknak – akik 1945 tavaszáig tartózkodtak – és a hidászoknak, akik egészen őszig maradtak – szállást és ételt kellett szolgáltatni.

„’44 nov. elején gyöttek be az oroszok. ’45 tavaszán mentek el, de voltak, akik egész őszig maradtak. Vasúti hidat, meg másik hidat csináltak. A hidászok maradtak még 3-4 hónapig, amíg a hidak kész nem vótak. Mert a németek felrobbantották azokat a hidakat, hogy megállítsák a ruszkit. A Bodrogon ment keresztül a vasúti híd is, meg a másik híd is. Nagy sokára indult meg a vasúti közlekedés, úgyhogy csak gyalogszerrel meg biciklivel volt a közlekedés. Posta is sokára indult meg.”¹⁰

A bodrogszerdahelyi katonák közül a háborúban 35-en veszítették életüket. A háború után a község ismét Csehszlovákia része lesz.

Csehszlovák-magyar lakosságcsere

A II. világháború végén felújított Csehszlovákia vezető politikusai a csehszlovák állam 1938–39. évi felbomlásáért felelőssé tett német és magyar kisebbség kollektív bűnössége ürügyén célul tűzték ki a nem szláv kisebbségek felelős-ségre vonását és kitelepítését, s az ország szláv nemzetállammá alakítását. Mivel azonban Csehszlovákia a felvidéki magyarság egyoldalú kitelepítéséhez sem a háború alatt, sem pedig a potsdami konferencián nem kapta meg a győztes nagyhatalmak jóváhagyását, azok „csupán” a német kisebbség kitelepítését engedélyezték, Csehszlovákia számára a Magyarországra rákényszerített lakosságcsere, valamint az úgynevezett reszlovákizáció vált azzá az eszközzé, amellyel igyekezett elérni az ország „magyartalanítását”¹¹. A magyar kormány tárgyalni kényszerült azért is, mert a szlovákiai magyarság helyzete egyre lehetetlenebbé vált: deportálások, kényszermunka, internálás, vagyonelkobzás sújtotta a tehetetlen magyar ajkú lakosságot.”¹²

„Málenkij robotra sok embert vittek. Nőket a mi falunkból nem vittek el”¹³

A csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezményt Gyöngyösi János magyar külügyminiszter és Vladimír Clementis csehszlovák külügyi államtitkár 1946. február 27-

⁹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

¹⁰ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

¹¹ <http://popely.tortenelem.mtaki.hu/> (2010-11-10)

¹² T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, 1995, 112.

¹³ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

én írta alá Budapesten. V. cikke értelmében Csehszlovákia annyi felvidéki magyart telepíthetett át Magyarországra, amennyi magyarországi szlovák (és cseh) önként jelentkezik a Csehszlovákiába való áttelepülésre. E megállapodás eleve ellentmondásokat rejtett, hiszen Csehszlovákia a kassai kormányprogram óta nem hagyott kétséget afelől, hogy a magyarságtól teljesen meg akar szabadulni. Ugyanakkor Magyarországon lényegesen kevesebb szlovák élt, mint amennyi a szlovákiai magyarok száma volt. VIII. cikke pedig ráadásul lehetővé tette, hogy Csehszlovákia paritáson felül áttelepíthesse a szlovák népbíróóságok által háborús bűnösnek minősített magyarokat is.¹⁴

„Háborús bűnösöknek voltunk nyilvánítva. A papának megvolt a szlovák állampolgársága is, a dekrétum. Nekem is, a papa után. És akinek ugye megvolt azt nem telepítik ki, és mégis kitelepítettek, mert magyarnak vallottuk magunkat.”¹⁵

„Az egyezmény aláírása ellenére a lakosságcsere nem indult meg, mert a végrehajtás mikéntjéről, elsősorban az áttelepülők magukkal hozható vagyonáról nem tudtak a felek megállapodni. Március 4-én megkezdte működését a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság (CSÁB) melynek célja volt a magyarországi szlovákság toborzása, propaganda kifejtése az áttelepülés mellett. Legfőbb feladata volt, hogy minél több áttelepülő jelentkezését regisztrálják, amit gyakran felelőtlen ígéretekkel, a gyors meggazdagodás kilátásba helyezésével próbáltak elérni.”¹⁶

„Az egyezmény értelmében megalakult Csehszlovák Áttelepítési Bizottság (CSÁB) hat héten át propagálhatta a magyarországi szlovákok körében az áttelepülés gondolatát, s három hónap állt rendelkezésére az áttelepülni kívánók jelentkezésének összegyűjtésére. A határidő lejártáig, vagyis 1946. május 27-ig 90 090 magyarországi szlovák jelentkezését sikerült összegyűjteni. Mivel indokolt esetben a jelentkezési határidőt egy hónappal meg lehetett hosszabbítani, a névjegyzékbe felvettek száma 1946. június 27-én elérte a 97 610 főt.

A Csehszlovákiából kitelepítendő magyarok kiválasztását, illetve általában a telepítéseket (cseh)szlovák részről a Szlovák Telepítési Hivatal (SZTH) irányította. Munkatársai hónapokon keresztül dolgoztak az áttelepítendő személyek és az érintett községek kiválasztásán. Ján Čech, az SZTH elnöke a Szlovák Nemzeti Tanács 1946. március 18-i ülésén ismertette a hivatal ezzel kapcsolatos elképzeléseit. Hangsúlyozta, hogy a Magyarországra áttelepítendő magyarok kiválasztásánál elsősorban a vagyoni, politikai, területi és etnikai kritériumokat kell figyelembe venni, miközben a fő cél „a magyar etnikum három vagy négy részre való feldarabolása lesz”. A Szlovák Telepítési Hivatal 1946 májusára készítette el a kitelepítésre jelölt régiók és községek listáját is tartalmazó úgynevezett „eszmei” tervvázlatát. Csehszlovákiának a lakosságcsere-egyezmény értelmében hat hónap állt rendelkezésére az áttelepítendő magyarok kiválasztására. A csehszlovák kormány 1946. augusztus 26-án nyújtotta át a magyar kormánynak azoknak

¹⁴ Az egyezmény 1946. május 15-én lépett érvénybe, a magyar törvénytárban július 9-én tették közzé. (Országos Törvénytár 1946. július 9., 8. szám, 38–49. p.)

¹⁵ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

¹⁶ TÓTH Á. 1993. 160-163.

a magyaroknak a jegyzékét, akiket a paritásos csere keretében, vagy pedig a paritáson felül „háborús bűnösként” át kívánt telepíteni Magyarországra. Csehszlovákia a lakosságcsere-egyezmény hatályán belül 181 512 felvidéki magyart, az 1930-ban csehszlovák állampolgársággal rendelkező szlovákiai magyarok 31,7%-át szeretne volna áttelepíteni Magyarországra.

A Szlovák Telepítési Hivatal elképzelései szerint a népcserének már 1946 szeptemberében meg kellett volna kezdődnie, a lakosságcsere-egyezmény számos vitás, s a csehszlovák fél által önkényesen kezelt rendelkezése, különösen pedig a felvidéki magyarság tömegeinek vád alá helyezése, háborús bűnössé nyilvánítása s paritáson felüli besorolása az áttelepítendőkhöz azonban azt eredményezte, hogy a magyar kormány nem járult hozzá a lakosságcsere megindításához. Ezt követően Csehszlovákia számára a magyar kisebbségnek a közmunkarendelet ürügye alatt végrehajtott országon belüli széttelepítése, vagyis csehországi deportálása vált a zsaroló eszközzé, amellyel sikerült rákényszerítenie Magyarországot a lakosságcsere megkezdésére.¹⁷ 1947 elején újrakezdődtek a csehszlovák-magyar tárgyalások, amelynek eredményeként a végül 1947. április 12-én meginduló népcsere, kisebb-nagyobb megszakításokkal 1948 decemberéig tartott. Az egyenlőtlen telepítések miatt a magyar kormány újabb problémával került szembe: el kellett helyezni a felvidéki magyarokat, s a megállapodás értelmében házat, földet juttatni nekik. Megoldásként csak a sváb birtokok igénybevétele vehették figyelembe, holott ezek eddig is kevésnek bizonyultak. Így újabb és újabb igénybe vehető ingatlanokra volt szükség, amelynek eredményeként folytatódott a magyarországi német lakosság összekötöztetése.¹⁸

A nagyszüleim falujában, Bodrogszerdahelyen három részletben folyt a kitelepítés. Az első 1947 augusztusában, a későbbiek 1948 márciusában, majd pedig októberében. A nagyszüleimre az utolsó kitelepítési hullámkor, vagyis 1948 októberében került sor. A nagymamám elmondása szerint ők csak ősz elején tudták meg, hogy kitelepítik őket. Először a kitelepítés tényét tartalmazó levelet kapták meg, amelyben szerepelt a kitelepítendő családtagok nevei, azaz mindenki, akivel egy háztartásban éltek. A következő levél névre szóló, mindenkinek címeztek egy saját példányt. Ebben szerepel magyar illetve szlovák nyelven a lakosságcsere keretében való áttelepítés megerősítése, valamint a rájuk vonatkozó jogok és köteleességek, amíg még Csehszlovákiában tartózkodnak. A harmadik formanyomtatványon szerepel a kitelepítés várható dátuma: 1948. szeptember 25, illetve a Magyarországra telepítendő családtagok nevei felsorolva.

A kitelepítés

A nagyszüleim a kitelepítés tényét közlő leveleket 1948 ősz elején kapták kézhez. Csupán egy hónappal a tényleges átköltözés előtt.

¹⁷ Országos Levéltár, Budapest, Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság, XIX-A-15-d, 117. doboz, *Kimutatás a Magyarországról Csehszlovákiába áttelepülésre jelentkezettek létszámáról körzetenként összesítve.*

¹⁸ T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, 1995, 113.

„Ősz fele tudtuk csak meg, hogy kitelepítenek bennünket. Háborús bűnösöknek voltunk nyilvánítva.”¹⁹

Miután kézhez kapták a kitelepítésről szóló leveleket, nemsokára érkeztek a házhoz csehszlovák hivatalnokok, akik minden ingóságot, tulajdont felleltároztak. A leltározás alkalmával készült iratokat a nagymamám megőrizte.

„Ezek mind hivatalnokok voltak, akik értettek a papírokhoz. (...) Úgyhogy mindent, házat, földet, amink volt, fel kellett leltározni.”²⁰

Az utolsó levél, amit a kitelepítéssel kapcsolatban kapott a család, a kitelepítés várható idejét tartalmazta, vagyis 1948. szeptember 25. De ez az időpont csúszott egy-két hetet, mert csak októberben lettek áttelepítve Magyarországra. Ez úgy történt, hogy a kitűzött időpont alkalmával nem történt semmi és a családot sem értesítette a hatóság a változásról. Néhány héttel később egyik reggel egy teherautó kanyarodott be az udvarra, amely a telepes családot szállította.

„Két öreg került a mi házukba. Azok nagyon szegények voltak, semmijük se volt. Két napig velük laktunk, mert minket még nem vittek.”²¹

A nagyszüleim kénytelenek voltak két napot a telepesekkel eltölteni. Ez a két nap alatt összekapolták minden vagyonukat, ingóságukat. Ők mindenüket magukkal vihatték az új otthonukba. Az összes bútort, terményt, állatot. Velük együtt tizenkettő családot telepítettek ki a községből. A családok 96 szerelvényen utaztak Magyarországra. Két teljes hét volt az út Kecelig, így tizennégy napig gyakorlatilag a vonaton éltek az emberek. Akik már a tavaszi turnussal érkeztek Magyarországra, valamelyest szerencsésebbnek mondhatók, mert ők négy nap alatt megérkeztek.²² A vonat végállomása Kecelen volt. Itt kettéosztották a tizenkét családot, hat család Császártöltésig, hat család – köztük a nagyszüleim is – Hajósig folytatta útját. Arrafelé nem vezet vasútvonat, így Keceltől teherautóval – többszöri fuvarral – folytatták a költözést. Ezzel meg is kezdődhetett az út Keceltől Hajósig.

„Kecelen meg volt az átszállás. Onnan meg kocsival hurcoltak be bennünket. Mateosznak mondták. Már ki voltak írva a házsámok, hogy kit hova kell vinni.”²³

1948. január végétől február végéig tartott Hajóson a svábok utolsó kitelepítési hulláma. A felvidékről azonban változatlanul érkeztek áttelepített magyar családok, egészen 1948. október első feléig, amikor az utolsók elhelyezésére is sor került.

„Mink voltunk az utolsók. Nem akartunk volna semmi képen sem gyönni.”²⁴

¹⁹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²⁰ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²¹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²² SZABÓ Árpád – HARMATH Lajosné: *A felvidéki magyar nép XX. századi kálváriájáról*, Hajós, 2010, 101.

²³ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Beilleszkedés Hajósra

Hogy megértsük a hajósi svábok kezdeti ellenszenvét, fel kell vázolnom az ottani helyzetet. A második világháború után a német lakosságot a kollektív bűnösség értelmében Németországba kellett kitelepíteni. Magyarországon 1941-ben volt a népszámlálás. Aki német nemzetiségűnek, illetve német anyanyelvűnek vallotta magát, vagy mindkettő, az családjával együtt kitelepítésre volt ítélve. Hajós már a 18. század eleje óta svábok által lakott község, ahol a lakosok erősen megtartották kultúrájukat, ősi sváb hagyományait és német anyanyelvüket.

Hajóson 1945. május 27-én kezdődött a kitelepítés, első szakasza a földreform végrehajtásával volt összefüggésben. Az így felszabadult sváb ingatlanokba alföldi nincstelenek kerültek.²⁵ Az újonnan érkezettek nem tudtak, de nem is akartak dolgozni. Emiatt sokszor összetűzésbe kerültek a hajósi svábsággal. 1947 első felében indul meg nagyobb arányú kitelepítési akció Hajósról, de akkor már a szovjet zónába. Ez már összekapcsolódott a szlovákiai magyarság érkezésével.

Az 1947-48-ban megjelenő felvidéki áttelepítések nehézségeket jelentettek a sváb falvak számára, azonban ők már némileg más megítélések alá estek, mint az alföldiek. Hajósra már úgy érkeztek a felvidékiek, hogy ők nem önként akartak áttelepülni, akiket kijelölt a Csehszlovák állam annak jönnie kellett. Nem nincstelenül kerültek a faluba, és nem az öslakosság munkájának eredményét akarták felélni, mint a korábban érkezett belföldi telepesek, hiszen akik Csehszlovákiában megkapták az áttelepülésről szóló határozatot, azok az ingóságaikat, állataikat, eszközeiket magukkal hozhatták. Igaz másfajta mezőgazdasági kultúrával rendelkeztek, mint a hajósiak, de volt ilyen kultúrájuk, rendelkeztek termelési tapasztalatokkal, amit itt hasznosítani is próbáltak. Tudtak és akartak is dolgozni. Ennek ellenére a kezdeti időszak nem volt feszültségtől mentes, hisz a sváb embereknek mégiscsak miattuk kellett otthonaikat elhagyni.²⁶ A kezdeti indulatok után azonban jobban megismerve egymás sorsát, nehézségeit, kezdték elfogadni egymást és a kialakult helyzetet.

A hatóságok sajnos nem vették figyelembe az érkező családok nagyságát a kapott ház méretében. Azt sem vették figyelembe, hogy az azonos faluból valókat egy helyre telepítsék, hogy az új otthonukban legalább a közösség megmaradjon. Még az is gyakran előfordult, hogy családokat szakítottak szét. A vallás meghatározó tényező volt a beilleszkedés terén. A nagyszüleim görög katolikus vallásúak, a falujukból néhány betelepülttel együtt. Nekik valamelyest könnyebb dolguk volt a beilleszkedés terén, hiszen görög katolikus templom hiányában, a római katolikus templomba jártak a hajósi svábokkal együtt, ahol lehetőség nyílt az ismerkedésre. Tudjuk, hogy a Hajósra telepített

²⁴ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

²⁵ BKM L. Délpestmegyei Földbirtokrendező Tanács iratai

²⁶ Bajai Hírlap 1947. október 4. és a hajósi református egyház iratai 7/1948

felvidékiek 70 százaléka református vallású volt.²⁷ Ők saját közösséget hoztak létre, ahol alkalmuk volt a különböző régiókból érkezett felvidékiek megismerésére.

A felvidékiek igyekeztek elsajátítani az itteni termelési kultúrát, igyekeznek földjeiket művelni, sőt szívesen vették a helyiek tapasztalatait, esetleges segítségét, tanácsait. Ily módon sikerült jónéhány felvidéki családnak beilleszkedni a helyi viszonyok közé. Az is tény, hogy többen voltak azok, akik soha nem tudtak megszokni Hajóson, s a telepítéseket követő években elvándoroltak innen, főleg Észak-Magyarország különböző vidékeire, ahol közelebb lehettek szülőföldjükhöz.²⁸ Nagymamám elmesélése szerint a svábok nagyon barátságatlanul fogadták őket – ami egyáltalán nem meglepő – eleinte direkt svábul beszéltek előttük, hogy ne értsenek egy szót sem. Amikor az új házhoz értek a betelepítés napján, gúnyosan megjegyezték, hogy mennyi mindent hozhattak magukkal, tudniillik a svábok csak a legszükségesebbeket, fejenként 50 kg-ot vihetek magukkal. Eleinte a bodrogszerdahelyi kitelepítettekkel jártak össze, majd szép lassan a szomszédsággal is ismeretséget kötöttek.

„A hajósi telepítési akciók egészét tekintve az érintettek számát igen nehéz meghatározni. A németiség visszatérését megelőzően, illetve azzal párhuzamosan ugyanis ellenkező irányú mozgás tapasztalható, mint ahogyan arra már utaltam. Az Alföldről érkezett telepesek nem tudtak megállapodni a faluban, s egymás után távoztak. A felvidéki magyarság nagy hányada pedig az ország északi része felé vándorolt. Mindemellett persze maradtak magyar anyanyelvűek a községben. Az így felszabadult házakat a hazaszökött svábok visszavásárolták. Ezek következményeként Hajós vegyes lakosságúvá vált.”²⁹

Asszimiláció és identitásvesztés Hajóson

Az évszázadok során Magyarországra érkezett német népesség tradicionális falusi közösségei életmódjukat megőrizve, anyanyelvüket, szokásaikat, vallásukat megtartva éltek mindennapjaikat egészen a második világháborúval elkezdődött változásokig. A környezet hatásait nem vették át, a magyar, vagy más etnikum kultúrája kevéssé hatott rájuk. A háború évei, majd a német nemzetiséget sújtó kollektív felelősségre vonás eseményei azonban alapvető változásokat hoztak. A háború előtt Hajós is a tradicionális német falvak életét élte. A ki- és betelepítések következtében ez megváltozott. Vizsgáljuk meg, hogyan hatott a betelepített felvidékiek kultúrája a községre, illetve ez milyen mértékben változtatta meg a betelepítettek szokásait.

A felvidékiek szemszögéből, különösképpen a nagyszüleim részéről szeretném felvázolni a helyzetet. Nagymamám tudatosan őrzi saját kultúráját és szokásait. Ez abban nyilvánul meg, hogy Hajósra betelepítve, görög katolikus temp-lom hiányában a római katolikus templomba jártak misére, az itteni katolikus ünnepeket átvették és megtartották, mint a svábok, de párhuzamosan ezzel megtartották a saját görög katolikus ünnepeiket is. Főzés

²⁷ A hajósi református egyház telepítésekkel kapcsolatban idézett iratai

²⁸ A hajósi református egyház iratai - anyakönyvek

²⁹ T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, 1995, 135.o.

terén egy receptet sem vett át a hajósiaktól, mind a mai napig azokat az ételeket főzi, amelyeket gyermekkorában megtanítottak neki.

„Még most is megvannak a hazai receptjeim.”³⁰

Az építési technikájuk is más volt, Bodrogszerdahelyen kőből építették a házakat, a falu melletti hegyből fejtették a követ. Hajóson téglagyár működött akkoriban, ahol vályogtéglát készítettek. Itt ebből épültek a házakat. A későbbi generáció, amely építkezni akart, kénytelen volt átvenni ezt a technikát, mert ezen a környéken ezt használták.

Hajós termelési kultúrájának igen fontos eleme volt a szőlőtermesztés és a borkészítés. Ez a Felvidék nagy részén nem volt honos, így sok család itt ismerkedett meg a szőlőművelés és a borkészítés fortélyaiival, amelyeket a hajósiaktól tanultak. A nagyszüleim falujában foglalkoztak szőlőtermesztéssel, de más domborzati viszonyok miatt más technikával művelték meg a szőlőtökéket.

„Ott két méter magas karókon volt a szőlő.”³¹

Fűszerpaprikát termesztettek a svábok, ezt itt látták és át is vették a felvidékiek, a nagyszüleim is. A sváboktól tanulták a művelés és feldolgozás technikáját. A majoranna termesztése a Felvidékről került Hajósra, viszont Bodrogszerdahely környékén ez nem volt honos, így a nagyszüleim itt találkoztak vele először. Majd ők is művelték.

Befejezés, összegzés

Az általam bemutatott esettanulmányból betekintést nyerhettünk abba, hogy a történelem hogyan képes családokat, barátokat elszakítani egymástól. Sajnos mindig az ügyben tehetetlen „kisemberek” a történelmi illetve politikai döntések elszenvedői. Mindezt jól tükrözi, hogy a több mint kétszáz éve Hajóson élt sváb nemzetiségiek német származásuk miatt lettek elűzve hazájukból, a felvidéki magyarság pedig magyarsága révén lett kitelepítve szülőföldjéről, Csehszlovákiából. Belecsöppenve egy számukra idegen ország idegen településére, több száz kilométerre távol hazájuktól és rokonságuktól. Bekerültek egy teljesen új közösségbe, ahol mások a szokások, más a vallás és más az anyanyelv is. A két kultúra hatott egymásra, persze a felvidékieknek jobban kellett alkalmazkodniuk a helyi sváb közösséghez.

Az én családom kettős identitással rendelkezik – édesanyám révén sváb, édesapám révén felvidéki – így mind a sváb, mind a felvidékről hozott szokásokat megtartjuk. Egyfajta furcsa, kevert identitásnak nevezném az enyémet, igazából egyik kultúrát sem ismerem behatóan, mégis mindkettőt magaménak érzem. Most, miután kutatásokat végeztem mindkét oldalon és jobban megismertem a két egymástól merőben eltérő kultúrát,

³⁰ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

³¹ Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

közelebb érzem magamhoz mind a sváb, mind a felvidékről hozott szokásokat és jobban értékelem, azokat az ünnepeket, amelyeket ezek révén tart meg a család.

Felhasznált irodalom

A hajósi református egyház iratai 104/1949.

Bajai Hírlap 1947. október 4. és a hajósi református egyház iratai 7/1948

BKML. Délpestmegyei Földbirtokrendező Tanács iratai

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Bodrogszerdahely> [2010-08-11]

POPÉLY Árpád kutatói oldala: <http://popely.tortenelem.mtaki.hu/>

Múlt-kor történelmi portál:

http://www.mult-kor.hu/20081102_hetven_eve_szuletett_az_elso_becsi_dontes
[2010-08-22]

Nagymamám, Majdanics Gyuláné visszaemlékezései a vele készített interjú alapján

Kimutatás a Magyarországról Csehszlovákiába áttelepülésre jelentkezők létszámáról körzetenként összesítve Országos Levéltár, Budapest, Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság, XIX-A-15-d, 117. doboz,.

SIPOS Aranka: *Jelentés a Domus Hungarica Scientiarum et Artium részére*, B-A-Z Megyei Fiókleveletár, Sátoraljaúj-hely, 2003

SZABÓ Árpád – HARMATH Lajosné: *A felvidéki magyar nép XX. századi kálváriájáról*, Hajós, 2010.

T. MOLNÁR Gizella: *Be-és kitelepítések Hajóson*, Szeged, 1995

TÓTH Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945-48 között*, Kecskemét, 1993.

BARNA SAROLTA

**A SZEGEDI SZABADTÉRI JÁTEKOK KULTÚRMISSZIÓJA
AZ OPERA TÉRHÓDÍTÁSA A NÉPSZÍNHÁZBAN**

A dolgozatomban a magas- és a tömegkultúra szembenállását, az operajátszás jelenlegi helyzetét kívánom bemutatni a Szegedi Szabadtéri Játékok esetében, és az opera népszerűsítésére, hagyományainak ápolására irányuló törekvések menetét.

Elemzem a Játékok marketingstratégiáját, azt a folyamatot, mely által összeegyeztethető a profitra törekvő marketing a nonprofit kulturális misszióval. Ennek mikéntjét vázolom, a kulturális marketing sajátosságait illusztrálom a Szegedi Szabadtérre kivetítve, illetve prezentálom, hogy a nonprofit szervezet mekkora profitot hoz a város számára, és milyen stratégiával igyekszik elérni a 400 millió Ft-os jegybevételt, valamint az addicionális kiadások tükrében rávilágítok a műsorterv összeállításának felelősségére.

A dolgozatban elemzett közvéleménykutatási eredményeket a 2010-es NKA közönségkutatás 500 fős kérdőíves mintavételének anyagából bocsátották rendelkezésemre, emellett interjút készítettem a Szegedi Szabadtéri Játékok igazgatóhelyettesével, Herczeg Tamással, marketing menedzserével, Juhász Péterrel és Gyémánt Csillával, a Szegedi Operabarátok Egyesületének elnökével.

A kutatás következtetéseként levontam, hogy az operának mint magaskulturális műfajnak van létjogosultsága népszínházi környezetben is, és tenni kell a fennmaradásáért. Erre vonatkozó szakirodalom egyelőre nem létezik, ezért is tartom fontosnak és hasznosnak a dolgozatomban felvetett témákat. A Szegedi Szabadtéri Játékok sikerességét az elismertség és a teltházak előadások bizonyítják, ezért a kulturális marketing folyamatainak bemutatására kiválóan alkalmas.

BOHÁTI DÓRA

ANDY WARHOL MAGYARORSZÁGON

Dolgozatom témája Andy Warhol művészetének ismerete és fogadtatása Magyarországon, hatása a magyar művészekre és a kulturális közéletre. Warhol (1928–1987) a modern művészet megismételhetetlen személyisége és mérőköve, a pop art pápája. A pop art, ez az 1950-es évektől fellépő irányzat, a városi kultúrát állította középpontba, tárgya mindig hétköznapi, így mindenki számára befogadható. Legfőbb képviselője Andy Warhol volt, a média kedvelt, különc figurája, aki munkáit híres műhelyében, a "The Factory"-ben alkotta. Dolgozatom célja, hogy bemutassam, milyen ismeretekkel rendelkeztek Andy Warholról a rendszerváltás előtt és után Magyarországon: míg az 1960–1980-as évtizedekben Warhol és a pop art művészete majdnemhogy a tiltott kategóriába tartozott, 1990-től szabaddá vált a megismerés útja. Az utóbbi időszakban (1990–2010) így megvizsgáltam azt is, hogy hol és mikor rendeztek Warhol-kiállításokat az országban. Bővebben az 1991-es Múcsarnok-beli illetve a 2009-es szegedi kiállítással foglalkoztam, hiszen ezeken mutatták be a legtöbb Warhol-szerigrafíát (85 illetve 70 szitanyomatot tekinthetett meg a közönség).

Dolgozatom forrásait többek között a Múcsarnok könyvtárában áttekintett dokumentumok, a szegedi REÖK-kiállításra vonatkozóan pedig a kurátorral, Nátyi Róberttel készített interjú képezték. Utóbbi kiállítással kapcsolatban – kiegészítve az elméleti aspektust empirikus kutatással is – egy 145 fős kérdőíves felmérést is végeztem egyetemista fiatalok körében Warhol ismertségéről illetve kiállításra járási szokásairól.

Dolgozatom eredményei: megállapítható, hogy a rendszerváltás éles cezúrát jelentett Warhol művészetének megismerhetőségében. 1991-től rendszeresen kiállítják műveit, így Warhol itthon is nagy hatást gyakorol, neve a mai napig felkelti a közönség érdeklődését. Kérdőíves kutatásom eredményeit elsősorban a kiállítóhelyek, múzeumok hasznosíthatják: a fiatalok megnyerése érdekében kiállításukat a különböző közösségi oldalakon (IWIW, Facebook) is érdemes lenne népszerűsíteni.

KOVÁCS ANETT JOLÁN

HOGY KERÜL A CSIZMA AZ ASZTALRA? AZ OLASZ OKTATÁSI RENDSZER JELLEMZŐI KOMPARATISZTIKAI MEGKÖZELÍTÉSBEN

Az Európai Unió oktatáspolitikájára jellemző szubszidiaritás elve szinte lehetetlenné teszi a különböző országok oktatási teljesítményeinek egységes szempontrendszer szerinti összehasonlítását. Fontos megismernünk más országok oktatásra vonatkozó elméleteit, gyakorlatait, mert az ilyen jellegű kutatások segítséget adnak a nemzetközi együttműködéshez, közös projektekhez, a felnőttoktatás nemzetközileg általánosítható tendenciáinak leírásához, feltárják az úgynevezett „jó gyakorlatokat” és iránymutatásul szolgálnak arra vonatkozóan, hogy mennyire hasznosíthatóak egyes országok eredményei más országokban is.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy miért pont Olaszországra esett a választásom; „hogyan kerül a Csizma az asztalra”? Kutatásom megkezdésében motivált egyfajta hiányérzet. Számos európai ország oktatási eredményeiről van információnk. Sokat olvashatunk a dán népőiskolákról és termelőiskolákról, a német duális képzési struktúráról, a franciaországi távoktatási rendszerről és a kompetencia bizonyítvány megszerzésének gyakorlatáról, a belga munkaerő-piaci képzés rendszeréről. Ha Európán kívüli – pl. Japán vagy Kína – országok felé tekintünk, akkor azok oktatási rendszeréről is sok forrásból tájékozódhatunk. De szinte semmit nem tudunk az Európai Gazdasági Közösség egyik alapító tagjáról, Olaszországról. Nagyon kevés magyar nyelvű forrásunk van. Dolgozatom megírásával – melyben Olaszország oktatási rendszerének teljes körű bemutatását nyújtom – ezt a hiányt igyekszem pótolni. Ami még inkább jelzi a téma aktualitását: Olaszország 2011-ben ünnepli az egységes olasz állam létrejöttének 150. évfordulóját.

Kutatási anyagom a téma hazai, de jellemzően külföldi szakirodalmára és másodelemzésre épül. A másodelemzések alapját az Olasz Művelődési Minisztérium, a KSH, az ISTAT, az OECD, az EUROSTAT, az EURYDICE által publikált oktatáspolitikai dokumentumok, kiadványok és internetes, európai adatbázisok képezik. Több olasz képviselőtű intézménnyel felvettem a kapcsolatot (Magyarországi Olasz Kereskedelmi Kamara, Studio Italia Olasz Nyelvi és Idegenforgalmi Központ, Budapesti Olasz Kultúrintézet). Írásom dominánsan leíró és összehasonlító jellegű. Eredményeimet megalapozottabbá teszi két olasz és egy magyar oktatási szakemberrel készült interjú.

Dolgozotamban áttekintem az ország természeti, társadalmi, gazdasági környezetét, ismertetem az EU oktatáspolitikai törekvéseit. Munkám fő tartalmi része Olaszország

teljes oktatási rendszerének bemutatása, valamint az olasz és magyar oktatási struktúra közös és eltérő jellemzőinek elemzése komparatisztikai megközelítésben. Kutatási eredményeim alapján elkészítem az olasz oktatási rendszer SWOT-analízisét, elemzem a magyar és olasz oktatás szerkezeti, tartalmi jellemzőit és javaslatokat fogalmazok meg, hogy a két ország mit hasznosíthatna a másik ország jó gyakorlatából. Olaszországban fontos a tanuló központúság, az esélyegyenlőség, a gyakorlatias oktatás, a diákbarát szemlélet. Magyarország számára a minősítési, értékelési rendszer és az átjárhatóság biztosítása lehet „érdekes”. De Olaszország is „tanulhat” Magyarországtól, főként a szabályozott és kiépített felnőttképzési rendszer terén.

KULCSÁR NÁRCISZ

KÉPZŐMŰVÉSZETTEL A FELNŐTTEK LELKI EGÉSZSÉGÉÉRT
ÚJ PERSPEKTÍVA A FELNŐTTOKTATÁSBAN

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy a művészet milyen módon járul hozzá a felnőttek személyiségének formálásához, az önbizalom kiépítéséhez, az önkifejezés gyakorlásához. Kutatásom megkezdésében Heinrich Hanselmann svájci pszichiáter munkássága motivált, aki 1951-ben megjelent *Andragógia* című munkájában hívta fel a figyelmet arra a tényre, hogy a felnőttoktatás túlzottan az intellektuális képességek fejlesztésére helyezi a hangsúlyt, azonban az érzelmi és az akaratú élet fejlesztése ugyanúgy kívánatos lenne. Ez a megállapítás máig jellemzi a hazai felnőttoktatási rendszert, melyet a felnőttképzési statisztikai adatok is tükröznek: a szakmai és nyelvi képzések uralják a felnőttképzési piacot.

A modern élettel együtt járó különféle stresszhatásoktól sújtott felnőtt népesség munkaerő-piaci alkalmazkodó-képessége nem fejlődik kizárólag formális tanulás révén. A hatékony fejlesztéshez a felnőttoktatásnak a tanuló felnőttből és problémáiból kell kiindulnia, és segítséget kell nyújtania a problémahelyzetekből való kiútkeresésben. Ehhez fel kell ismerni, hogy a művészet maga a „rendcsinálás a káoszról”, ami módszertani lehetőségként szolgálhat a nem formális tanulás során. A művészet sokoldalú fejlesztő funkcióinak megismeréséhez résztvevő megfigyelőként követhettem végig művészetterápiás csoportok működését, interjúkat készítettem a résztvevőkkel és a terapeutákkal. A résztvevő-központúságon alapuló, az önálló kibontakozást preferáló, a saját valóságkonstrukciókból kiinduló foglalkozások során a konstruktivista tanuláselmélet elemeit fedezhettem fel.

Kutatásom eredményeként nemcsak áttekintést kaptam a művészetterápiák alkalmazási területeiről és lehetőségeiről, hanem betekintést nyertem a művészet megannyi fejlesztő hatásába: a kommunikáció, a kreativitás, az érzések, indulatok kezelése, a szellemi képességek terén. A művészet sokoldalúan járul hozzá az egészséges személyiség kialakulásához, a felnőttoktatás mégsem alkalmazta mindezekig, mivel szűkös andragógia módszertani eszköztárból válogat. Javaslatot fogalmazok meg a művészet, mint atipikus tanulási forma és módszer alkalmazására, mely reményeim szerint belátható időn belül tipikus tanulási formává válik.

MÁRTA MATILD

A VÁLTOZTATÁS HANGJAI – ELLENKULTURÁLIS ERŐK VIZSGÁLATA A
HIPPIKTŐL A KULTURÁLIS KREATÍVOKIG

A társadalmi rend fennállásának és működésének alapvető feltétele, hogy rendelkezzen egy törvénybe foglalt norma- és értékrendszerrel, amely aztán iránymutatóként szolgál az adott társadalom tagjai számára. Ez a legitimált irányelv azonban a történelem során sosem érte el, sosem érheti el azt a szintet, ami mindenki számára elfogadható. Lehetetlen megteremteni azokat a politikai és erkölcsi nézeteket, amelyekkel a társadalom minden egyes tagja képes azonosulni. Ez az állapot szolgáltat magyarázatot a szub- és ellenkultúrák létrejöttére. Kérdéses, hogy a kulturális változásokat mennyire befolyásolták a fent leírt állapotok során megszólalni vágyó alternatív megközelítések képviselői. Egyáltalán kik ők, milyen értékek köré szerveződtek? Az ő reakciójuk, kritikájuk jelentőségét mennyire értékelték alul, illetve felül az elmúlt korok társadalmi és hogyan viszonyulunk hozzájuk ma?

Dolgozatom céljaként azt tűztem ki, hogy az 1960-as évek hippimozgalma és a 20. században kibontakozó új társadalmi erő, a „Kulturális Kreatívok” köré építve jelenítsek meg egy képet a ma tapasztalható környezetvédelmi és a 20. század második felében kibontakozó alternatív társadalmi megmozdulásokról. Ehhez – a szakirodalom tanulmányozásán túl – egyéni interjúkat is készítettem olyan emberekkel, akik országosan (Greenpeace Magyarország sajtószóvivője), a város szintjén (szegedi Védegylet koordinátora) és a Felnőttképzési Intézet (Fiatal Andragógusok Közhasznú Egyesülete) hallgatói közül gondolkodnak másképp.

Egy modern kultúra, például az európai és az amerikai kultúra, keretei az általam vizsgált időszakban többnyire szabad folyást engedtek az ellenkulturális áramlatok kialakulásának. Egy szigorítottabb szabályrendszer szerint berendezkedett kultúrában viszont gátat szabnak az egyéni gondolkodók változtatási kísérleteinek. A társadalom önszerveződő, alsó rétegeinek újfajta szemlélete azonban képes pozitív változtatásokat gyakorolni a domináns kultúrára. A 21. századból visszatekintve pedig megállapítást nyer, hogy ezek a változtatások viszik előre a kultúrát.

MIHÁLYFI JUDIT

BORKULTÚRA MENEDZSER, KULTÚRAKÖZVETÍTÉS A BOROK VILÁGÁBAN

Dolgozatom középpontjában Magyarország kulturális örökségének, a borkultúra ápolásának célja áll. Célom, hogy felhívjam az olvasók figyelmét Magyarország ezen gasztronómiai értékére, illetve összefoglalót szeretnék adni a bor kultúrtörténetéről, kulturális háttéréről.

Előfeltevésem szerint hazánk borkultúrája napjainkban válságban van, az emberek nem fordítanak kellő figyelmet annak ápolására, nem ismerik a bor kultúrtörténetét, kulturális háttérét.

Kutatásom első lépésben a Szekszárdi borvidék feltérképezésére irányult. Résztevő megfigyelést végeztem a vidék egyik borszaküzletében, annak érdekében, hogy felmérjem a vásárlók attitűdjét, ismereteit a borokról. Ezután a vidéken a bor köré szerveződő rendezvényeket vettem számba. Kutatásom harmadik szakaszában arra kerestem a választ, hogy a Szekszárdi borvidéken milyen hagyományai vannak a borkultúrának, mennyire vannak tisztában az emberek a vidék értékeivel, milyen mértékben használják ki Magyarország borkultúrájának évezredes hagyományait, milyen kihasználatlan lehetőségek rejlenek a borkultúrában a Szekszárdi borvidéken. A kutatás során félig strukturált interjúk felvételére került sor. Az interjúkat a borvidék négy neves borászatának borászaival készítettem. Az alanyokhoz családi kapcsolat révén jutottam el.

Az interjúk, a 2009. évi szüreti fesztivál statisztikai adatai, illetve a résztvevő megfigyelés során kiderült, hogy hazánk borkultúrája fejlesztésre szorul, szükséges lenne annak oktatásba való emelése, azért, hogy az emberek tudatos borfogyasztóvá váljanak, ismerjék meg a bor kultúrtörténetét, kulturális háttérét. Andragógus hallgatóként, leendő kultúraközvetítő szakemberként nem is volt kérdés, miként járulhatok hozzá ezen folyamathoz.

A piac képzési kínálatának feltérképezése után kidolgoztam egy két féléven át tartó egyetemi kurzust, mellyel a hallgatók már fiatal korukban megismerkedhetnek a bor kultúrtörténetével, tudatos borfogyasztókká válhatnak. Ezen túl megalkottam egy szakirányú továbbképzési szakot, mellyel olyan szakemberek képezhetők, akik behatóan ismerik a bor kulturális háttérét, marketing- és menedzselési ismeretekkel rendelkeznek, kiválóan tudnak kommunikálni a sajtó és média területeivel, illetve szakszerűen képesek megrendezni és lebonyolítani egy kulturális rendezvényt.

SIPOS KATALIN

A SAJTÓFOTÓ TÖRTÉNETE
GYERMEKÁBRÁZOLÁS A FOTOGÁFIÁBA

Dolgozatom megírásakor egy olyan fotótörténeti áttekintést létrehozása volt a célom, amely elsősorban a magyar helyzettel foglalkozik, és a gyermekek fotózása áll a középpontjában. Fontosnak tartom, hogy mindazok, akik érdeklődnek a sajtófotózás iránt, átfogó képet kapjanak annak fejlődéséről. Számos kötet megjelent már a kialakulásáról, a fényképeszeti stílusokról, valamint a technikai oldaláról is, de nincs olyan szakirodalom, amely kiemelten a gyermekfotózás szemszögéből mutatja be a történetét. Módszerként a témához kapcsolódó szakirodalmak feldolgozását választottam, a primer fotóanyag elemzésével színesítve azt.

Dolgozatomban a sajtófotózás sokoldalúságát is szemléltetem, hiszen az általam bemutatott fotográfiák az évek alatt valamilyen formában megjelentek és hatást gyakoroltak a nézőkre. Bizonyítom, hogy a fényképezés felhasználja hatásvadász, propaganda-, időnként reklámeszközként a gyermekeket. Fel szeretném hívni az olvasók figyelmét arra, hogy milyen észrevétlenül lopózik be otthonaikba a manipulált valóság, amelynek egyik fontos eleme a gyermekfényképezés. A tanulmány betekintést enged a szociofotózás nemes egyszerűségébe, a műtermi fényképezés tisztaságába, valamint a mai világban népszerű reklám-, és politikai fotózásba egyaránt.

Hipotézisem szerint az évek során minőségbeli romlás következett be a sajtófotózás területén. Kutatásaim végeztével elméletem nem igazolódott be, hiszen számos tehetséges kortárs fotóriporter tevékenykedik hazánkban, kiknek munkássága az elődökéhez hasonlóan pontos és változatos képet ad.

